

TROMS fylkeskommune
ROMSSA fylkkasuohkan

Sámegiella joatkkaoahpahas Romssa fylkkas **Fylkkadiggediedáhus (1-2017)**

Sisdoallu

Fylkkaráđi ovdasátni	5
Sámegiela ohppiid juohkáseapmi Romssa fylkkas skábmamánu 2017	8
Fylkkaráđi strategiijat mo ovddidit boahhteáigái heivehuvvon sámegiela ja guovttegielat oahpahusa joatkaoahpahas Romssa fylkkas	9
Strategiija 1: Buorebut láhčit dili oahpaheddjiid ja skuvlajođiheddjiid gelbbolašvuoda-juogadeapmái ja gelbbolašvuodaloktemii.	9
Strategiija 2: Viidáset ovddidit fágaid ja fágafálaldagaid.	10
Strategiija 3: Váikkuhit digitála oahppanresurssaid geavaheapmái.....	10
Strategiija 4: Bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte nátionála mearrádusat nannejit fylkkasuohkana ángiruššama sámegielain ja sámi kultuvrrain.	11
Fylkkadikki mearrádus njukčamánu 14. b. 2017 (arkiivaášši 16/3594-20):	12
Máhttovuodđu.....	13
1.1 Guorahallama mandáhtta.....	17
1.2 Proseassa ja searvan.....	21
Čielggadeapmi Romssa fylkka joatkkaskuvllaiguin.....	21
Čielggadeapmi olgguldas gelbbolašvuodaorganisašuvnnaiguin	22
1.3 Sápmelaččaid historjá ja kultuvra	23
Golbma váldogiellaguovllu: davvisámegiella, julevsámegiella ja lullisámegiella	25
Davvisámegiella	25
Julevsámegiella.....	25
Lullisámegiella	26
Oasit sápmelaččaid historjjás bivdoservodaga rájes čálgostáhta rádjai	27
21. jahkeduháhii: Ealli ja mánggabealat árbevierru ja kultuvrra Davviriikkain	29
Miellaguottut sámegillii ja sámi kultuvrii sámi guovllu olggobealde	33
1.4 Formála láhka- ja hálddašanrámmat.....	35
ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain	37
Gii meroštallojuvvo sápmelažžan?	37
Vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii	38
Viiddiduvvon vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii joatkaoahpahas Romssas	40
Sámedikki rolla sámegiela oahpahas	40
1.5 Sámegiela oahpahusa struktuvrrat	43
Sámegiella vuosttašgiellan ja nubbingiellan.....	45
Sámegiella nubbingiellan – iešguđetge molssaeavttut ja dásit.....	46
Ohppiid lohku geain lea sámegiella vuosttašgiellan dahje nubbingiellan joatkaoahpahas Norggas.....	49

Sámegiella vierisgiellan	49
Ohppiid lohku ja oassi geain lea sámegiella oahpahus vuodđoskuvllas Norggas	49
Ohppiid lohku ja oassi geain lea sámegiella oahpahus joatkkaoahpahusas Norggas	50
1.6 Resurssat sámegiella oahpahussii	53
Ekonomalaš resurssat.....	55
Stáhta doarjjaortnet suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda gos lea sámegiella oahpahus.....	55
Sámedikki guovttegielalašvuodadoarjagat	55
Sámedikki stipeanda ohppiide joatkkaoahpahusas	55
Oahpponeavvut ja resursaguovddážat.....	56
Nationála digitála oahppanarena	56
Romssa fylkkasuohkana neahttaresursa Sámi historjá	57
UiT Norgga ártalaš universitehta Sámi dutkamiid guovddáš (SESAM)	58
Giellatekno – UiT Norgga ártalaš universitehta Sámi giellateknologiiija guovddáš	58
Sámi lohanguovddáš.....	59
Ovttas	59
Sámi giellaguovddážat Romssa fylkkas.....	60
1.7 Sámegiella oahpahusa stáhtus Romssa fylkkas 2016-2017	65
Ohppiid lohku geain lea sámegiella ja geat álge joatkkaoahpahussii	71
Oahpahangelbbolašvuolta davvisámegielas Romssa fylkkas	72
Fylkkadiggediedáhusa 1:2006: «Det kunnskapsrike nord» eavttut	72
2.1 Árvvoštallamat	83
Kvalitehtavuordámušat sámegiella oahpahussii ja sámi kultuvrra gaskkusteapmái	85
Iešheanaláš oahpaheddjiid kollektiiva organiseren dulkonsearvevuodaide.....	87
Sáhttago sámegiella vuosttašgiella ja dárogiella oahpahusa oktiiheivehit buorebut?.....	88
Sámegiella- ja dárogiellaoahppoplánaid oktiiheiveheapmi oahpahusas	89
Eahperealisttalaš vuordámušat guovttegielatvuhtii nuppiigiella oahpahusa bokte?	92
Erenoamážit gáiddusoahpahusa birra.....	96
Čavga dulkon vejolašvuodas geavahit gáiddusoahpahusa oahpahuslága mielde	98
Stáhta rámmat sámegiella gáiddusoahpahussii	99
Sierra njuolggadusat gáiddusoahpahussii Romssa fylkkas	100
Sámi kultuvrra gaskkusteapmi	100
Geavahit Máhttolokten – Sámi oahppoplánaid muhtun oktasašfágain <i>buot</i> ohppiid várás joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas?.....	102
Báikkálaš hástalusat Romssa fylkkas leat maddái bohtán nationála mearrádusain ja ortnegiin .	105
Oppalaš hástalusat mat leat čadnon sámegiella oahpahusa kvalitehtadoaimmaid čađaheapmái Romssa fylkkas	108

Fylkkaráđi ovdasátni

Sámegiela oahpahusa áigumušat leat alladat konvenšuvnnain, lágain, láhkaásahusain/oahppoplánain ja daid dulkomiin. Sámegiela oahpahus Romssa fylkkas addo sámii guovlluid olggobealde, juoga mii mearkkaša ahte lea ráddjejuvvon doarjja birastahtti servodagas. Ii oro leame «sadii» sámegiela oahpahussii guovddáš eiseválddiid diibmoplánain ja jahkediibmorámmain – oahppat sámegiela mearkkaša sihke hilgut juoidá eará ja geavahit eanet áiggi oahppamii. Oktii buot čájehedje dát ahte lei dárbu čielggadit sámegiela oahpahusa dilálašvuoda Romssa fylkkas, ja

Fylkkaráđi geigii diedáhusa dán birra Fylkkadiggái njukčamánu 2017:s.

Fylkkadiggiediedáhusa áššečielggadeami ulbmilin lei čielggadit čuovvovaš váldočuoimmaid:

1. Mo sáhtta Romssa fylkkasuohkan skuvlaeaggádin leat mielde nanneme ja ovddideame guovttegielatvuodagelbbolašvuoda joatkkaoahpahusas?
2. Mo sáhtta oahpahus ja gaskkusteapmi buorebut leat mielde seailuheame ja ovddideame sámegiela ja sámii kultuvrra govda, boahtteáigái heivejuvvon perspektiivvas?

Máhttovuoddu mii hábmejuvvui dán vuodul, lea vuodđuduvvon eavttuide ja hástalusaid mat eai guoskka dušše Romssa fylkii, muhto mat gustojit nátionálalaččat sámii guovllu olggobealde. Dá leat muhtun ovdamearkkat:

- Sámegiela oahpahus ovdanbuktojuvvo ja orru leame eanet váttisvuohtan ohppiide, váhnemiidda, oahpaheddjiide ja skuvlahálddihussii, go *boahtteáiggevejolašvuohtan* mii giellaoahpahus galggašii leat.
- Leat leamaš oalle ollu váidagat, go váldá vuhtii ohppiid logu, sámegiela oahpahussii joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas.
- Lea váttis ásahit fágabirrasiid gos leat báikkálaš oahpaheaddjit go leat unnán oahppit juohke joatkkaskuvllas.
- Ollu oahppit heitet sámegiela oahpahusas ovdal go álget joatkkaoahpahussii.
- Dárogieallaoahpaheddjiin ja sámegiellaoahpaheddjiin lea oktasaš ovddasvástádus giellaoahpahussii, muhto joatkkaoahpahusas leat leamaš heajos ovttasbargorutiinnat, vaikko fágaid oahppoplánat leat heivejuvvon oktii, ávžžuhit ovttasbargat ja deattuhit guovttegielatvuodavuordámušaid.
- Gáiddusoahpahusfálaldat lea restriktiiva – álggos galget skuvllat geahččalit oažžut báikkálaš oahpaheaddji. Dilemma: Mađi eanet oahppit leat geat ožžot gáiddusoahpahusa Davvi-Romssa joatkkaskuvllas, dađi nannosit pedagogalaš fágabiras sámegiela oahpahussii.
- Skuvlajođiheaddjit joatkkaskuvllain gos leat oahppit geat ožžot gáiddusoahpahusa, eai leat čuovvulan dán oahpahusa seamma ládje go čuovvulit oahpahusa maid skuvlla iežas oahpaheaddjit addet.

- Unnán sadij sámegeiela oahpahussii Máhttoloktema fága- ja diibmojuogus dahká ahte ollu oahppit heitet sámegeiela oahpahusas fágalaš ja sosiála sivaidd geažil.
- Oahpahusláhka rahpá vejolašvuođa ohppiide ieža mearridit áigot go sámegeiela oahpahusa 8. ceahki rájes. Dat dahká álkibun nuoraide deattuhit sávaldagaid oassálastit ollástit eará fágaide, leat oassin sosiála eanetlogus ja atnit seamma guhkes skuvlabeaivvi go eará seammaahkásaš nuorat, dan sadij go čuovvut sámegeiela oahpahusa.
- Dárogiella- ja sámegeiellaoahppoplánaid eavttut ovddidit vuođu doaibmi guovttegielatvuhtii nubbigiellaohppiide sámi guovlluid olggobealde, spiehkastit riikkaidgaskasaš dutkamusaidd bohtosiin.
- Máhttolokten – Sámi sámegeiela oahppoplánat leat láivves ofelaččat sámi kultuvrii ja árbevrrui dan dihte go dat orrot leame eanet majoritehtakultuvrra oahppoplánastruktuvrraid kopiiat go sierra oahppoplánat eamiálbmotkultuvrii mas lea sierra kultur- ja árbevierroovdáneapmi.
- Oahpahuslága báikkálaš oahpaheaddji gáibádus ovdal gáiddusoahpahusa lea dárbbasmeahttun njealječiegeat, iige heive oktii dán áiggi teknologalaš čovdosiiguin. Dain oktavuođain goas gáiddusoahpahus – dahje kombinašuvdna gáiddusoahpahusas ja báikkálaš oahpaheaddji oahpahusas – jáhkkinis attášii buoret oahpahuskvalitehta, de ferte almmatge válljet báikkálaš oahpaheaddji. Dát heitte vejolašvuođa čohkket sámegeiellaoahpaheddjiid fágabirrasiid ja sáhtá addit heajut oahpahusfálaldaga ohppiide.
- Dieđáhus Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – fordykning – forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* galgá ealáskahttit Máhttoloktema Ludvigsen-lávdegotti metaforalaš vuostálasvuođaiguin *čiknodat* ja *giera*: Oahppoplánat eai ábut leat nu govdatat jus oahpahusas ja oahppamis galgá leat čiknodat. Ii leat čielggaduvvon makkár fágalaš prinsihpaid dát vuostálasvuohta eaktuda, muhto lea jáhkehahtti ahte dat mii ii adno fága váldosisdoallun, galgá váldot eret. Dan dihte lea dehálaš fuomášit ahte oahppoplánaid guorahallan maid dieđáhus Meld. St. 28 einnosta, sáhtá jávkadit gelbbolašvuođamihttomeriid mat gusket sámegeilli, sámi historjá, kultuvrii ja árbevrrui.

Doaibmabijut maid mii bidjat johtui, gusket Romssa fylkii, muhto dat leat miellagiddevaččat maidái stuora oassái riikkas. Ovdal go dieđáhus ovddiduvvui Fylkkadikki čoahkkimii njukčamánu 2017, de leimmet mii jo čađahan ovcci doaibmabiju sámegeielloahpahusa várás:

1. Joatkkaskuvllain mat addet sámegeiela oahpahusa, leat miellasepmosit báikkálaš oahpaheaddjit geat oahpahit sámegeiela. Romssa suohkanis bidjá Kongsbakken joatkkaskuvla sámegeiellaoahpaheddjiid virgái gokčan dihte dárbbu.
2. Skuvllat main leat oahppit geain lea sámegeiela oahpahusa, fuolahit ahte oahpahus álggahuvvo skuvlajagi álggus ja manemustá čakčamánu 1. beaivvi.
3. Lea ásahuvvon áigeráddjejuvvon 50 % prošeaktavirgi Romssa fylkka sámegeiela ohppiid guovttegielat oahpahusa oktiiheiveheaddjin, ja virggi bargosadij lea Davvi-Romssa joatkkaskuvla.
4. Kongsbakken joatkkaskuvla ráhkada ovttasbarggus Fylkkaoahppohoavddain láidestusa sámegeiela ja dárogiela oahpahusa birra guovttegielatvuodáperspektiivvas.
5. Skuvllat main leat oahppit geain lea sámegeiela oahpahus, láchet dili vai sámegeiellaoahppit besset oassálastit giellačoagganemiide nu árrat go vejolaš manjel skuvlaálgima. Davvi-Romssa joatkkaskuvla oktiiheiveha dán barggu ovttasbarggus Fylkkaoahppohoavddain, ja čađaha čoagganeami.

6. Leat ásahuvvon fágafierpmádagat oahpaheddjiide geat oahpahit sámegiela ja dárogiela. Davvi-Romssa joatkkaskuvla jođiha sámegiela fágafierpmádaga, ja Kongsbakken joatkkaskuvla jođiha dárogiela fágafierpmádaga. Fierpmádagat galget ovttasbargat gelbbolašvuodagažaldagaid ektui mat gusket sámegiela ohppiid guovttegielat oahpahussii.
7. Skuvllat main leat oahppit geain lea sámegiela oahpahus, láchčet dili oahpaheaddjičoagganeapmái gos sámegiela ohppiid dárogiellaoahpaheaddjit besset juogadit gelbbolašvuoda dáid ohppiid sámegiellaoahpaheddjiiguin. Čoagganeapmi ferte gehččojuvvot fágafierpmádagaid ođđasit ásaheami oktavuodas, ja galgá fuolahit sámegiela ja dárogiela oahppoplánaid guovttegielatvuodaperspektiivva vuordámušaid sámegiela ja dárogiela oahpahusas. Kongsbakken joatkkaskuvla oktiiheiveha dán barggu.
8. Leat ráhkaduvvon gáiddusoahpahusa njuolggadusat Romssa fylkii. Gáiddusoahpahusa vuostáiváldiskuvllat sihkkarastet ovttas doaimmahagaiguin mat fáallet gáiddusoahpahusa ahte oahpahus addo dáid njuolggadusaid mielde.
9. Ráhkaduvvojit guokte oktasaš diibmoplánavuoru juohke vahkus buot joatkkaskuvllaide fylkkas vai addo buoret sadji sámegiela oahpahussii.

Čielggadanprosessii leat váldán mielde fágaolbmuid, ohppiid ja váhnemiid sihke ovdal gulaskuddanáigodaga ja gulaskuddanáigodagas mii lei juovlamánu 1. b. 2016 rájes gitta guovvamánu 1. b. 2017 rádjái. Fylkkaráđđi sávvai oazžut máhcahusaid olles gulaskuddandokumentii, ja erenoamážit čuovvovaš strategijaevttohusaide:

1. Davvi-Romssa ja Kongsbakken joatkkaskuvllat ovddiduvvojit guovttegielat oahpahusa resursaskuvlan sámi guovlluid olggobealde.
2. Romssa fylkkasuohkan definere iežas čielgaseappot almmolaš orgánan sámegiela hálddašanguovllu njuolggadusaid siskkoibealde. Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuvttus geavahuvvo dan dihte olles joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas.
3. Oahpahuslága gáibádusat báikkálaš oahpaheaddjái ovdalii gáiddusoahpahusa fertejit heivehuvvot dán áiggi teknologalaš vejolašvuodaide. Dakkár dilálašvuodain go duohta válljendilli čuožžila, de ferte oahppi ieš beassat válljet juogo báikkálaš oahpaheaddji oahpahusa dahje gáiddusoahpahusa – dahje kombinašuvnna mas lea sihke gáiddusoahpahus ja báikkálaš oahpaheaddji oahpahus.
4. Fylkkadiggi áigu ovttasbarggus Sámedikkiin bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte nationála mearrádusat nannejit sámegiela oahpahusa ja sámi kultuvrra ja árbevieru gaskkusteami Romssa fylkkas.

Mun rámidan buohkaid geat leat váldán oasi barggus árvvoštallat máhttovuođu ja daid doaibmabijuid maid evttoheimmet. Lei gelddolaš ovddidit fylkkadiggedieđáhusa sámiid vuosttaš riikkačoahkkima 100-jagiávvudeami olis, maid Romssa fylkkasuohkan maid lea čalmmustahttán.

Roar Sollied (Gurut)

Romssa oahpahusa fylkkaráđđi

Sámegiela ohppiid juohkáseapmi Romssa fylkkas skábmamánus 2017

Skuvla	Oahppit geain lea Sáme- giella 1	Oahppit geain lea Sáme- giella 2	Oahppit geain lea Sáme- giella 3	Oahppit geain lea Sáme- giella 4	Oahppit geain lea Sáme- giella vieris- giellan	Sámegiella 1- oahppit geat čuvvot oahppoplána Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan*	Sámegiella 1- oahppit geat čuvvot oahppoplána Dárogiella	Supmi
Bardufoss Høgtun	0	1	1	0	0	0	0	2
Breivang	1	0	0	4	0	0	1	5
Ishavsbyen	1	2	2	0	0	1	0	5
Heggen	0	1	0	0	0	0	0	1
Kongsbakken	7	5	3	0	0	7	0	15
Sállir	0	0	1	1	2	0	0	4
Gárgán	1	0	0	0	14	1	0	15
Davvi-Romsa	6	4	14	1	17	6	0	42
Rå	0	1	0	0	0	0	0	1
Sážžá	0	0	0	0	0	0	0	0
Vuotnasiida	0	1	1	0	0	0	0	2
SMI**	0	0	0	0	0	0	0	0
Stangnes	0	0	2	0	0	0	0	2
Sálašvággi	2	2	0	1	0	2	0	5
Oktiibuot	18	17	24	7	33	17	1	99

(Gáldu: SATS/skuvllat skábmamánu 21. b. 2017)

* Oahppit geain lea sámegiella nubbingiellan, galget čuovvut dábalaš dárogiellaplána. Studerenráhkkanahtti oahppoprográmmain leat ohppiin 84 diimmu unnit dárogielladiimmut golmma jagi badjel. Fidnofágalaš oahppoprográmmain leat ohppiin 22 diimmu unnit dárogielladiimmut guovtti jagi badjel.

** SMI-oahppit geat ožžot sámegiela, leat dainna registrerejuvvon dain skuvllain gosa gullet.

Fylkkaráđi strategiijat mo ovddidit boahhteáigái heivehuvvon sámegiela ja guovttegielat oahpahusa joatkkaoahpahas Romssa fylkkas

Strategiija 1: Buorebut láhčit dili oahpaheddjiid ja skuvlajođiheddjiid gelbbolašvuoda-juogadeapmái ja gelbbolašvuodáloktemii.

1. Davvi-Romssa, Kongsbakken ja Heggen joatkkaskuvllat ovddiduvvojit sámegiela ja guovttegielat oahpahusa resursaskuvlan. Dat mearkkaša ahte skuvllat galget leat sámegiela oahpahusa gelbbolašvuodakapasitehtat joatkkaoahpahas Romssa fylkkas. Dása gullá maid nannet ja ovddidit guovttegielalašvuodagelbbolašvuoda joatkkaoahpahas. Resursaskuvllat galget ovtasbarggus:

- a. Ovddidit ja fuolahit guovttegielatvuodastrategiija man vuolggasadjin lea skuvlla oppalaš sámegiella- ja dárogiellagelbbolašvuoda.
- b. Geavahit sámegiella- ja dárogiellagelbbolašvuoda ovddidit ja jođihit sámegiella- ja dárogiellaoahpaheddjiid fágafierpmádagaid, maid dái guovttegielat ollislašvuodaperspektiivvain.
- c. Oktiiheivehit sámegiela vuosttašgiela ja dárogiela oahppoplána- ja árvvoštallanbargguid fágafierpmádagain. Resursaskuvllat galget ráhkadit láidestusaid mat fuolahit ollislaš oahpahusperspektiivva oahppoplánaid vuordámušaid ektui ahte oahppit galget šaddet guovttegielagin.
- d. Addit fágalaš ja pedagogalaš láidestusa skuvllaide main váilu gelbbolašvuoda addit sámegiela oahpahusa sámii guovlluid olggobealde bajitdási kvalitehtavuordámušaid mielde. Dán ulbmila várás ásahuvvo Davvi-Romssa joatkkaskuvllii virgi sámegiela oahpahusa oktiiheiveheaddjin.

2. Romssa fylkka joatkkaoahpahusa oahpaheddjiide ja skuvlajođiheddjiide láchčojuvvojit gelbbolašvuodáloktejeaddji doaibmabijut. Dákkár gelbbolašvuodáloktejeaddji doaibmabijut sáhttet leat:

- a. Sámegiela lasseoahppokurssat oahpaheddjiide geat oahpahit sámegiela.
- b. Kurssat guovttegielat oahpahusa birra oahpaheddjiide geat oahpahit sámii ohppiid.
- c. Ođđasit fállagoahtit sámii kulturdieđu joatkkaoahppokurssaid buot joatkkaoahpahusa oahpaheddjiide fylkkas.
- d. Fágalaš doarjja skuvlla oahppoplánavuodđuduvvon ovddidanbargguide, vai daid iešguđetge oahppoplánaid sámii giella- ja kulturfáttát deattuhuvvojit oahpahas.
- e. Ovtasbargat fylkka suohkaniiguin gelbbolašvuodajuogadeami, gelbbolašvuodáloktema ja teknologalaš doaimmaid ektui mat sáhttet nannet sámegiela oahpahusa vuodđoskuvllas ja eastadit heaitima sámegiela oahpahas.
- f. Oahpahit pedagogalaččat ja tehnikkalaččat geavahit digitála oahppanressaid.
- g. Vai skuvllain leat eanet sámegiellaoahpaheaddjit olámuttos jus oahpaheaddjit jávkjet dahje leat buohccit, de berrejit skuvllat árvvoštallat galget go muhtun oahpaheaddjevirggit almmuhuvvot dainna eavttuin ahte vuoruhit ohcciid geain lea sámegiella lassifágan lassin daidda fágaid mat bohtet ovdan almmuhusas.

Strategiija 2: Viidáset ovddidit fágaid ja fágafálaldagaid.

1. Romssa fylkkasuohkan definere iežas čielgaseappot almmolaš orgánan sámegiela hálddašanguovllu njuolggadusaid siskkobealde. Máhttoloktema báikkálaš oahppoplánaheivehusat sáhttet addit oahpahusa ja gaskkusteamii mii lea mielde seailuheame ja ovddideame sámegiela ja sámi kultuvrra govda, boahtteáigái heivehuvvon perspektiivvas mii maiddá čalmmustahtta sirkumpolára guovlluid vejolašvuođaid ja hástalusaid. Fylkkaráđđi oaidná ná vejolašvuođa váldit sisa eamiálbmot- ja davviguovlluidperspektiivva mii lea Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosis vai lea ávkin buot skuvllaide, ja vuordá dassáži go St.meld nr. 28 *Fag- fordypning -forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* boadus lea čielggas ovdal go eambbo heiveha oahpahusa Romssa fylkkas.
2. Suohkanat bovdejuvvojit ovttasbargui sávnnejehis sámegiellaoahpahusa birra mánáidgárddi rájes joatkkaoahpahusa čađa nugo NOU 2016: 18, «Váibmogiella — Sámegielaide evttohuvvon láhkamearrádusat, doaibmabijut ja ásahusat» evttoha. Ovttasbargu galgá dagahit ahte eambbosat čađahit vuodđooahpahusa mas lea sámegiela oahpahus.
3. Skuvllat, oahppofitnodagat, Romssa fylkkasuohkana kulturetáhtta ja sámi giellaguovddážat bovdejuvvojit ovttasbargat sámi giellaođasmahttinprošeavttas mas oahppit leat aktiiva giellaovddideaddjit. Prošeavttas ásahuvvo digitála giellabánku gosa oahppit ja oahpahallit/oahppokandidáhtat lasihit sániid maid ieža geavahit dahje ieža ráhkadit go galget čilget fenomenaid iežaset árgabeaivvis main ii vel leat normerejuvvo sátnehápmi sámegielas. Ulbmil lea viidáset ovddidit j áigeguovdilastit giela, ja váldit ohppiid fárrui bargui dahkat sámegiela jođánit olámuddui go galgá gulahallat fenomenaid birra mat eai leat vel čilgejuvvon.
4. Konseptta «Sámi niesteseahkka» mii doarju oahppama, váldo fas atnui joatkkaoahpahusas.
5. Digitála ja systemáhtalaš dieđut mearrasámi ja márkosámi gielladili ja kulturárbevieru birra dahkkojit olámuddui joatkkaskuvllaide ovttasbarggu bokte Romssa fylkkasuohkana kulturetáhtain, Fylkkagirjerádjosiin, skuvlagirjerádjosiiguin, Sámedikkiin ja Gáivuona, Loabága ja Skániid suohkaniiguin.
6. Lágiduvvojit giellačoagganeamet buot sámegiellaohppiide Romssa fylkkas.

Strategiija 3: Váikkuhit digitála oahppanressasaid geavahepmái.

1. Romssa fylkkasuohkan bargá ovtta pedagogalaš ja teknologaš dutkamiid, innovašuvnna ja gaskkusteamii aktevrraiguin fállat sámegiellaoahpaheddiide gelbbolašvuođaovdánahttima daid digitála oahppanressasaid pedagogalaš ja tehnikkalaš geavaheamis mat gávdnojit fága oahpahussii. Metodat ja gaskaoamet mat geavahuvvojit, galget leat oahpahussii vuodđuduvvon ja digitálalaččat oktiibiddjon hámi ja sisdoalu dáfus. Dat galget leat heivehuvvon sihke dábálaš oahppandiliide ja oahppandiliide mat leat sorjákeahtta áiggis ja báikkis, ja dat galget váikkuhit oahpahussii mii lea heivehuvvon ovttaskas oahppi eavttuide ja dárbbuide. Oahpponeavvut galget čielgasit leat vuodđuduvvon sámi kultuvrii ja árbevirrui, muhto maid heivehit sámegiellafágaid dán áigái ja boahtteáigái.
2. Oahpahuslága gáibádusat báikkálaš oahpaheaddjái ovdalii gáiddusoahpahusa fertejit heivehuvvot dán áiggi teknologalaš ovdánahttimiidda ja vejolašvuođaide. Dakkár dilálašvuođain gos duohta

válljendilli čuožžila, de ferte guoskevaš oahppijoavku skuvllas ieš beassat válljet juogo báikkálaš oahpaheaddji oahpahusa dahje gáiddusoahpahusa digitála oahppanressurssaiguin – dahje vejolaččat maiddái kombinašuvnna dáin. Dát sihkkarasttášii kvalifiserejuvvon oahpaheddjiid unna fágajovkkožiidda skuvllain.

Strategiija 4: Bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte nationála mearrádusat nannejit fylkkasuohkana áŋgiruššama sámegielain ja sámi kultuvrrain.

Fylkkadiggi áigu ovttasbarggus eará fylkkasuohkaniiguin ja Sámedikkiin sihkkarastit ahte nationála mearrádusat nannejit sámegiela oahpahusa ja sámi kultuvrra ja árbevieru gaskkusteami sámi guovlluid olggobealde.

1. Máhttoloktema fága- ja diibmojuohku ferte heivehuvvot nu ahte eambbosat čađahit sámegiela oahpahusa vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahasas.
2. Sámegiela oahpahusa stáhtalaš refušuvdnaortnet ferte rievdaduvvot vai váldá vuhtii daid erenoamáš eavttuid mat gusket sámegiela oahpahussii sámi guovlluid olggobealde.
3. Dárogiealla- ja sámegiellaoahppoplánaid struktuvrrat ja vuordámušat ahte nubbigiellaoahppit sámi guovlluid olggobealde galget ovdánahttit vuodu doaibmi guovttegielatvuhtii, spiehkastit riikkaidgaskasaš dutkamiid bohtosiin. Sámegiela oahpahas sámi guovlluid olggobealde ferte dan dihte vuodđuduvvot ja ruhtaduvvot beaktilis giellamodeallan mas oassin oahpahasas leat okta dahje eanet giellačoagganeamet ohppiide («giellalávgun»).
4. Diedáhus Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – fordypning – forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* galgá áimmahuššat gelbbolašvuodamihttomeriid mat guoskkahit sámegiela, sámi historjjá, kultuvrra ja árbevieru nationála oahppoplánabuktosis. Máhttolokten – Sámi sámegiela oahppoplánat ovdánahttojit oahppoplánan mat ovddastit eamiálbmotkultuvrra mas lea sierra kultur- ja árbevierroovdáneapmi.
5. Oahppit geat čađahit joatkkaoahpahusa mas lea sámegiella, galget dan ovddas oažžut liigečuoggáid.
6. Universitehtaid ja allaskuvllaid studeanttat galget oažžut fálaldaga čađahit unnimusat 60 oahppočuoggá sámegielas man loatnakássa ollásit gokčá, vai eambbosat sáhttet leat mielde lokteme sámegiela viidáseappot, ja vai eambbosat sáhttet kvalifiseret iežaset sámegiellaoahpaheaddjin joatkkaoahpahasas.

Fylkkadikki mearrádus njukčamánu 14. b. 2017 (arkiivaášši 16/3594-20):

1. Fylkkadiggi váldá fylkkadiggedieđáhusa **Sámegealla joatkkaohpahusas Romssa fylkkas** máhttovuođu diehtun, ja čuovvula fylkkaráđi strategiiid mo ovddidit boahteáigái heivehuvvon sámegealla ja guovttegielat oahpahusa joatkkaohpahusas Romssa fylkkas.
2. Strategiiat geahččaluvvojit čadahuvvot jahkásaš bušeahhtarámmaid siskobealde.
3. Fylkkasuohkan ohcá ruđaid olgguldas ortnegiin proševttaide mat leat oaivvilduvvon sámegealla oahpahussii ja sámi kulturgaskkusteapmái.
4. Fylkkaráđđi gohččojuvvo ráhkadit konkrehta doaibmaplána strategiiid čađaheapmái, mii ovddiduvvo fylkkadiggái mearrideapmái. Doaibmaplána čuovvuleami raporterren dahkkojuvvo jahkásaš diliid čilgema oktavuodas.
5. Romssa fylkkasuohkan gohčču Várdobáiki sámi guovddáža čielggadit doaibmabijuid mat sáhttet nannet rekrutterema sámegealla oahpahussii Lulli-Romssas. Čielggadus galgá árvvoštallat manne ohppiid lohku, geat válljejit lohkat sámegealla joatkkaohpahusas, lea nu ollu njiedjan. Lea dehálaš dán geahččat ovtta olles oahppomannolagain. Berre maid geahččat Romssa/Nordlándda fylkkaráji rastá vai nagoda vuhtii váldit mo dilálašvuohta lea olles márkosámi guovllus.

Máhttovuodđu

Oassi 1:

Sámegiela eavttut joatkkaohpahas

1.1 Guorahallama mandáhtta

Doaimma mandáhtta

Guorahallat fáttáid ja gažaldagaid mat gusket sámegillii ja sámii kultuvrii Romssa fylkkas, deattuinn oahpahussii ja gaskkusteapmái.

Guorahallama namma

«Romssa fylkka sámegiela ja sámii kultuvrra guorahallan, deattuinn oahpahussii ja gaskkusteapmái».

Guorahallama eaiggát

Romssa fylkkaoahppohoavda.

Guorahallama duogáš

Romssa fylkkas lea stuora ja mávssolaš sámii álbmot. Fylkkasuohkanis lea dan dihte lunddolaš ovddasvástádus leat mielde seailuheame ja ovddideame sámegiela ja sámii kultuvrra oahpahusa ja gaskkusteamii bokte.

Guorahallama ulbmil

Sámegiela ja sámii kultuvrra oahpahuš, ja sámii giella- ja kulturárbevieruid gaskkusteapmi, leat vuodđun fylkkasuohkana sámii áššiid ovddasvástádusdoaimmaheapmái Romssa fylkkas. Fylkkaoahppohoavda áigu guorahallat čuovvovaš váldosurggiid:

- A. Mo sáhtta Romssa fylkkasuohkan skuvlaeaiggádin leat mielde nanneme ja ovddideame guovttegielatvuodagelbbolašvuoda joatkkaoahpahušas.
- B. Mo sáhtta oahpahuš ja gaskkusteapmi buorebut leat mielde seailuheame ja ovddideame sámegiela ja sámii kultuvrra govda, boahhteáigái heivehuvvon perspektiivvas.

Guorahallama mihtut

Guorahallan lea vuodđun fylkkadiggedieđáhussii sámegiela ja sámii kultuvrra birra Romssa fylkkas. Guorahallamis leat guokte váldodoaimma:

- A. Guorahallan galgá leat máhttovuodđu skuvlla bargguide sámegielain ja sámii kultuvrrain Romssa fylkkas čuovvovaš mihttomeriiguin:
  1. Sámegiela vuosttašgiela ja nuppigiela oahpahušas kvalitehta- ja gelbbolašvuodagáibádusat ollašuvvet Romssa fylkka joatkkaoahpahušas bajitdási dokumeanttaid kvalitehtavuordámušaid mielde.¹
  2. Sámegiella- ja dárogiellaoahpaheddiin lea gelbbolašvuodta oaidnit oktavuođaid dárogiela ja sámegiela oahppoplánaid gaskkas guovttegielat oahppanperspektiivvas.

¹ ILO-konvenšuvdna 169 (ratifiserejuvnon 1990:s), Sd.dieđ. nr. 28 (2007-2008) *Sámepolitihkka* ja dasa guoskevaš *Sámegielaiddoaimmaplána* (2008). Viidáseappot maiddá Romssa fylkkasuohkana *Sámegiela ja sámii kulturgealbbu strategiiaplána* (dohkkehuvvon 2007:s), Romssa fylkkasuohkana *Joatkkaoahpahušas strategiiaplána 2014-2017, Áigi nákcemii!*, Fylkkadiggedieđáhus *Samspill for økt gjennomføring* (dohkkehuvvon 2015:s), Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovttasbargošiehtadus (doaimmagodii 2007:s) ja Ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheamis áigodahkii 2012-2014 (dohkkehuvvon 2012:s).

3. Sámegiela ja dárogiela oahpahus lea oktiiheivehuvvon Romssa fylkkas. Oktiiheiveheapmi dahká ahte dárogiela ja sámegiela oahpahus dievasmahttet nubbi nuppi guovttegielat oahppanperspektiivvas.
  4. Romssa fylkka joatkkaskuvllaid oahpaheaddjit ožžot sámegiela ja sámi kultuvrra ja daid gaskkusteami lasse- ja joatkkaoahppofálaldagaid.
- B. Guorahallan galgá leat máhttovuodđu politihkalaš geaidnoválljemiidda ja vihkkedallamiidda čuovvovaš mihttomeriiguin:
1. Ollislaš oahpaheapmi dárogielas ja sámegielas mánáidgárddi rájes ja joatkkaoahpahusa čađa ráddje heaitima sámegiela oahpahas vuodđoskuvllas ja lea mielde dahkame ahte sámegiella joatkkaoahpahas lassána 2015 čavčča vuolggasaji ektui.
  2. Bajábealde namuhuvvon mihttomeari ektui lea ásahuvvon fágafierpmádatovttasbargu mii ii guoskka dušše dárogiella- ja sámegiellaoahpaheddjiide joatkkaoahpahas, muhto maidái manná suohkaniid ja fylkkasuohkana hálldašánrájiid rastá.
  3. Romssa fylkkasuohkanis leat resursaskuvllat sámegiela ja sámi kultuvrra oahpahussii ja sámi giella- ja kulturárbevieruid gaskkusteapmái. Fylkkaoahppohoavda ja resursaskuvllat ovttasbarget relevánta oahpahusaktevrraiguin guovttegielat oahppanperspektiivva oahpanmetodihka ja oahppanresursaid ovddideami ja árvoštallama ektui. Dát dáhphuvvá seammás go ovddiduvvo fága- ja fidnooahpahus, mii ii leat sorjavaš áiggis ja báikkis.²
  4. Skuvlagirjerádjosat leat mielde gaskkusteame ja ovddideame sámi perspektiivvaid joatkkaoahpahas.

Guorahallama viidodat

Guorahallan lea vuodđiduvvon dasa ahte lea sámegiella mii lea sámi árbevirolaš ja dálááiggi jurdda- ja eallinlágiiid deháleamos guoddi servodagas gos dárogiella lea váldogiella. Sámegiela ja sámi kultuvrra oahpahus ja sámi giella- ja kulturárbevieruid gaskkusteapmi, leat doaimmat maidda lea lunddolaš ahte fylkkasuohkan váldá ovddasvástádusa joatkkaoahpahusa bokte. Sámegiela oahpahusa ja sámi kultuvrra gaskkusteami eavttut leat dan dihte guovddázis dán guorahallamis.

Guorahallama organiseren

- Stivrenjoavku: Fylkkaoahppohoavdda jođiheaddji joavku.
- Guorahallanoktiiheiveheaddji: Fylkkaoahppohoavdda bargiid gaskkas nammaduvvo guorahallanbarggu oktiiheiveheaddji.
- Čielggadeapmi guovddáš aktevrariguin: Čađahuvvojit čoahkkimat Romssa fylkka joatkkaskuvllaid, Oahpahusdirektaráhta/Romssa fylkkamánni, Sámedikki oahpahusossodaga, UiT Norgga ártalaš universitehta, Nordlandsforskninga, Sámi allaskuvlla, Romssa fylkkasuohkana kulturetáhta ja Romssa fylkkagirjerádjosa fagaolbmuiguin.
- Sámegiellaseminára: Lágiduvvo fágaseminára sámegiela gáiddusoahpahusa ja sámegiela ja dárogiela oahpahusa oktiiheiveheami birra guovttegielat oahppanperspektiivvas.

² Dát dáhphuvvá fága- ja fidnooahpahusa fylkkadiggediedáhusa «Samspill for bedre gjennomføring» mielde.

- Oktavuohta eará vuoruhansurggiide: Guorahallanbargu galgá oktiiheivehuvvot Fylkkaoahppohoavdda eará kvalitehta- ja ovddidanbargguiguin joatkkaoahpahas Romssa fylkkas.

Eará rámmaeavttut

1. Guorahallan lea ášševuođđu Fylkkaráđi dieđáhussii Fylkkadiggái njukčamánu 2017. Guorahallama politihkalaš giedahallan álgá formálalaččat Fylkkarádis maŋgel go Fylkkaoahppohoavda lea geigen guorahallama Oahpahusa fylkkaráđđái 2016-2017 jahkemolsumis.

2016-2017	Dáhpáhus
1.9-1.11	Máhttovuođđu lea vuodđun čoahkkimiidda relevánta aktevrraiguin ovdal go Romssa fylkka sámegiela ja sámi kultuvrra oahpahusa gulaskuddandokumeanta sáddejuvvo gulaskuddamii.
1.12	Oahpahusa fylkkaráđđi sádde gulaskuddandokumeantta gulaskuddamii.
8.2	Fylkkaoahppohoavdda čállináigemeari Fylkkaráđđái.
21.2	Fylkkaráđi giedahallan ja mearrádus.
14.3	Fylkkadikki giedahallan ja mearrádus.

2. Guorahallan oktiiheivehuvvo «Samspill for bedre gjennomføring» ja *Joatkkaoahpahusa strategiiaplána 2014-2017, «Áigi nákcemii!»* strategiiid ja doaibmabijuid čadahemiin.

Ekonomiija

Romssa fylkkasuohkan galgá ovttas Sámedikkiin bargat Máhttodepartemeantta ektui oččodit doarjjaortnegiid sámegiela oahpahussii, eará sámi fágafáttáide, molssaevttolaš oahpahusvugiide ja oahppanressurssaide joatkkaoahpahas. Ovttasbarggu boađusin galget leat ortnegat mat gokčēt fylkkasuohkana duohta goluid, dákko maddái rávesolbmuid oahpahusa.

1.2 Proseassa ja searvan

Guorahallama mihttomearrin lea leamaš fáttmastit organisašuvnnaid ja olbmuid geain lea gelbbolašvuohta ja erenoamáš beroštupmi sámegeiela oahpahussii ja sámegeiela ja kultuvrra gaskkusteapmái. Lea almmatge leamaš dárbbášlaš ráddjet digaštallanarenaid ja olbmuid logu, go lea leamaš dárbu čohkket guorahallama fáttáide maid guorahallan lea gávnahan leat erenoamáš hástaleaddjin. Nugo Fylkkaoahppohoavdda mielttemearridanmetodihkka doaibmá, de lea jeavddálaččat diedihuvvon guorahallanbarggu birra rektorčoahkkimiin ja joatkkaoahpahusa fylkkaluohttámušolbmuid mielttemearridančoahkkimiin.

Čielggadeapmi Romssa fylkka joatkkaskuvllaiguin

Guorahallanáigodagas lea Fylkkaoahppohoavda jeavddálaččat doallan oktavuođa joatkkaskuvllaiguin hástalusaid ektui mat leat čadnon sámegeiela oahpahussii, ja erenoamážit gáiddusoahpahussii. Guorahallan lea leamaš rabas eará aktevrraide dain guovlluin gos skuvllat leat.

Guovvamánu 5. ja 12. b. 2016 lágiduvvojedje čoahkkimat gaskal Fylkkaoahppohoavdda, Senter for IKT i utdanningen ja skuvllaid mat fáallet ja ožžot gáiddusoahpahusa, ii dušše sámegeielas, muhto maiddá vierisgeielain ja joatkkaoahpahusa fágafálaldagain nuoraidskuvlla ohppiide. Fylkkaoahppohoavddas leat maiddá leamaš čoahkkimat Kongsbakken ja Davvi-Romssa joatkkaskuvllaid ohppiiguin, oahpaheddjiiguin ja skuvlajođiheddjiiguin, ja Sálášvákki ja Gárgáma joatkkaskuvllaid ohppiiguin geat ožžot sámegeiela oahpahusa gáiddusoahpahussan Davvi-Romssa joatkkaskuvllas ja Árran julevsámi guovddáži Divtasvuonas Nordlándas. Muđuid gullet eanaš hástalusat mat leat sámegeiela oahpahusas Fylkkaoahppohoavdda «Ámmátčehppodat»-stivrensuorggi erenoamáš čuovvoleapmái mii lea Romssa fylkka joatkkaskuvlaoahpahusa strategijaplánas, «Áigi nákcemii!».

Ámmátčehppodat beaivválaš barggus lea eaktun dasa ahte skuvllat, oahpahuskantuvrrat ja oahppofitnodagat lihkostuvvet gelbbolašvuođaásahussan. Oahppoásahusain main lea ámmátčehppodat, barget aktevrrat oktasá mihttomeari ektui oktagaslaš ovddasvástádusain. Oahppoásahusaid kvalitehtabarggu dovdomearkan lea oktagaslaš ovddasvástádus, kollektiiva organiseren ja geažos áiggi gelbbolašvuođaovddideapmi.

Bajitdási mihttomearri: «Skuvllaid, oahpahuskantuvrraid/oahppofitnodagaid oahppan- ja ovddidanproseassaid dovdomearka galgá leat ahte buot aktevrrain lea ámmátčehppodat ja ovddasvástádusdoaimmaheapmi.»

Strategijijat:

1. Hukset oahppoásahusaid gos aktevrrat ovddidit ja juogadit máhtu, gelbbolašvuođa ja vásáhusaid ovttasbarggus earáiguin.
2. Váldit mielde aktevrraid ovddidan- ja oahppanproseassaide gos sii deivet čielga vuordámušaid, ožžot máhcahusaid dan bargui maid barget, ožžot rávvagiid vejolaš buoridemiid birra ja sáhttet árvvoštallat iežaset ángiruššama.
3. Meroštallat oktasá standárdaid mo čilget ja dohkkehit kvalitehtabarggu oahppan- ja ovddidanproseassain.
4. Bargat geažos áiggi ovddidit kvalitehta iežas organisašuvnnas siskkáldas ja olgguldas kvalitehta- ja árvvoštallanvuogádagaid bokte.
5. Láhčit oahpaheddjiide einnostahtti gelbbolašvuođaovddideami, masa oahpaheddjiin lea vuogiatvuohta ja geatnegasvuohta oassálastit.

Čielggadeapmi olgguldas gelbbolašvuodaorganisašuvnnaiguin

- *Sámegiellaseminára Romssa:* Romssa fylkkaoahppohoavda oassálasttii njukčamánu gaskamuttus nationála konferánsas Troanddimis lullisámegiela birra. Njukčamánu gaskamuttus lágidii Fylkkaoahppohoavda stuora seminára sámegiela oahpahusa kvalitehta birra, deattuinn gáiddusoahpahussii ja sámegiela ja dárogiela oahpahusa oktiiveiveheapmái guovttegielat oahppanperspektiivvas.
- *Sámediggi:* Ovttas Oahpahusa fylkkaráđiin doalai Fylkkaoahppohoavda juovlamánus 2015 diehtujuohkinčoahkkima Sámedikkiin. Dán čoahkkimis čalmmustahte ja digaštalle guovddáš mihttomeriid, hástalusaid ja váttes válljemiid mat leat čadnon sámegiela oahpahussii. Čoahkkima duogáš lei Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki ovtasbargošiehtadusa ođasmahttin mii galgá dahkkot vai ovddida ja buorida sámegiela ja kultuvrra eavttuid fylkkas. Fylkkaoahppohoavda ovdanbuvttii maiddái guorahallama bohtosiid Sámediggái čoahkkimis Kárášjogas čakčamánu 2016.
- *Sámi allaskuvla:* Guorahallan lea Sámi allaskuvlla professoriin Jon Todalain čielggadan guovddáš hástalusaid mat leat erenoamážit čadnon guovttegielatvuhtii ja sámegiela nuppi giela oahpahussii.
- *Romssa Fylkkamánni:* Guovvamánus 2016 digaštalle Fylkkaoahppohoavda ja Fylkkamánni formála eavttuid go geavaha gáiddusoahpahusa sámegiela oahpahusas.
- *Nordlándda Fylkkamánni:* Fylkkaoahppohoavda lea ságastallan Nordlándda fylkkamánniin lullisámegiela ja kultuvrra ángiruššama birra guovttegielat oahpahusa ja gáiddusoahpahusa metodihka ja tehnikha bokte.
- *Senter for IKT i utdanningen:* Guovddáš lea addán ráđiid Fylkkaoahppohovdii čoahkkimiin skuvllaiguin gáiddusoahpahusa birra.
- *UiT Norgga árktalaš universitehta:* Universitehta lea Fylkkaoahppohovdii ovdanbuktán universitehta fágadidaktihkalaš fáladagaid deattuinn guovttegielatvuodadidaktihkkii. Fylkkaoahppohoavda lea maiddái ságastallan Informatihka instituhtain digitála strategii ja ovddideami birra mas lea resursainnovašuvdna ja gelbbolašvuodaovddideapmi ođđa oahpahussii mii lea heivehuvvon Romssa fylkii ja dán áigái.

Beaivi	Báiki	Báiki	Ulbmiljoavku
Čakč. 7. b.	Romsa	Romsa	Mieldemearridančoahkkin, Oahpahusetáhtta, Romssa fylkkasuohkan
Čakč. 21.-22. b.			Rektorčoahkkin
Čakčamánu 29. b.	Kárášjohka	Kárášjohka	Sámedikki politihkkárat ja hálddahus olles máhttovuodu birra.
Golggotmánus 4. b.	Ráisa	Ráisa	Davvi-Romssa joatkkaskuvlla jodiheaddjit ja sámegiella- ja dárogiellaoahpaheadjit, ja báikkálaš politihkkárat, searvit ja earát sámegiela nannema birra Davvi-Romssa guovllus.
Golggotmánus 5. b.	Romsa (Kongsbakken joatkkaskuvla)	Romsa	Romssa ja Gárgáma joatkkaskuvllaid jodiheaddjit ja sámegiella- ja dárogiellaoahpaheadjit, ja báikkálaš politihkkárat, searvit ja earát sámegiela nannema birra Romssa guovllus.
Golggotmánus 18. b.	Vuotnasiida	Vuotnasiida	Bardufoss Høgtun, Sáccá ja Vuotnasiida joatkkaskuvllaid jodiheaddjit ja sámegiella- ja dárogiellaoahpaheadjit, ja báikkálaš politihkkárat, searvit ja earát sámegiela nannema birra Gaska-Romssa guovllus.
Golggotmánus 19. b.	Hárstták (Heggen joatkkaskuvla)	Hárstták	Heggen, Rå ja Stangnes joatkkaskuvllaid jodiheaddjit ja sámegiella- ja dárogiellaoahpaheadjit, ja báikkálaš politihkkárat, searvit ja earát sámegiela nannema birra Lulli-Romssa guovllus.
Skábmamánu 8. b.	Davvi-Romssa joatkkaskuvla		Digaštallan virgemandáhta - Romssa fylkka sámegiela oahpahusa ja sámi kultuvrra ja árbevieruid gaskkusteamii oktiiveiveheadjivirgi

1.3 Sápmelaččaid historjá ja kultuvra

Golbma váldogiellaguovllu: davvisámegiella, julevsámegiella ja lullisámegiella

Sámi servodaga sáhttá juohkit máŋgga láhkai: gielalaččat, ealáhuslaččat, geográfalaččat ja kultuvrralaččat, nugo ovdamearkka dihte nuortalaččat, davvisápmelaččat, julevsápmelaččat, bihtánsápmelaččat, lullisápmelaččat, gávpotsápmelaččat, márkosápmelaččat, mearrasápmelaččat ja boazosápmelaččat. Dáin joavkkuin leat iešguðetlágan heiveheamit oktasaš sámi kultuvrii, ja dahket ovttas sámi kultuvrra ollisvuoda.

Oassi «Sámegielaide doaibmaplána. Stáhtus 2011-2013»:

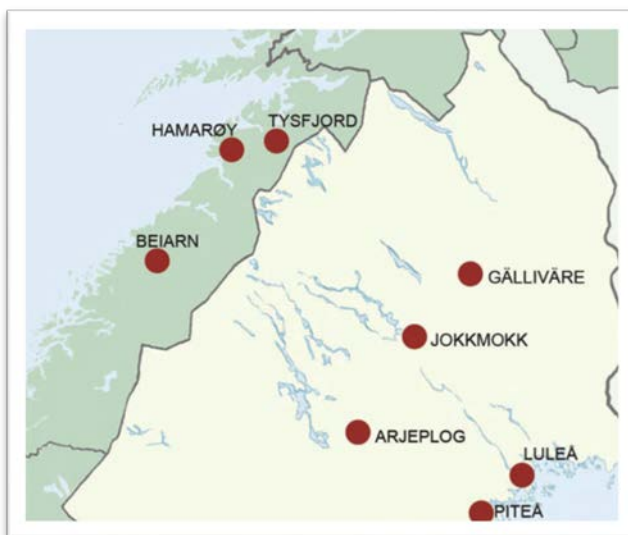
«Buot sámegiela leat meroštallojuvvon áitojuvvon dahje jávkan giellan UNESCO áitojuvvon gielaide rukses listtus. Davvisámegiella lea meroštallon áitojuvvon giellan, ja julev- ja lullisámegiella leat meroštallojuvvon duođai áitojuvvon giellan. Nuortalašgiella ja bihtánsámegiella leat meroštallojuvvon jávkan giellan Norggas. Áitojuvvon giella lea dakkár giella mas lohku galle máná hupmet giela njiedjá, ja duođai áitojuvvon gielas leat measta dušše vel rávesolbmot geat hupmet giela. Ráđđehussii lea dehálaš ahte dat golbma sámegiela davvisámegiella, julevsámegiella ja lullisámegiella seailluhuvvojit ja ovddiduvvojit ealli giellan Norggas.»

Davvisámegiella

Davvisámegiella lea stuorámuš sámegiella, ja leat sullii 25 000 olbmo geat hupmet davvisámegiela Norggas. Davvisámegiella hubmojuvvo Finnmárkku ja Romssa fylkkain ja Dielddanuori ja Evenášši suohkaniin Nordlánddas. Kárášjoga gielddas ja Guovdageainnu suohkanis hupmet eanetlohku (sullii 90 proseantta) álbmogis davvisámegiela. Romssa fylkkas leat Gáivuona ja Loabága suohkanat ožžon sámi guovlu stáhtusa maŋjel go leat šaddan oassin sámegiela hálddašanguovllus.

Julevsámegiella

Guovddáš julevsámi guovlu Norggas lea Davvi-Sáltu (suohkanat Divtasvuodna, Hábmmer ja Oarjelij Foalda). Oktiibuot ássat dál sullii 3 000 julevsápmelačča Norggas ja Ruotas. 1700- ja 1800-logus šadde eallindilálašvuodát váttisin daidda julevsápmelaččaide geat ásse rádjeguovlluin Ruota ráji lahka, ja sii bággehalle fárret rittu guvlui. Sápmelaččat geat ásaiduvve siskkit vuotnaguovlluide, seailluhedje árbevieruid ja giela buorebut go sámis olggut guovlluin Sálttus ja Ofuohtas.

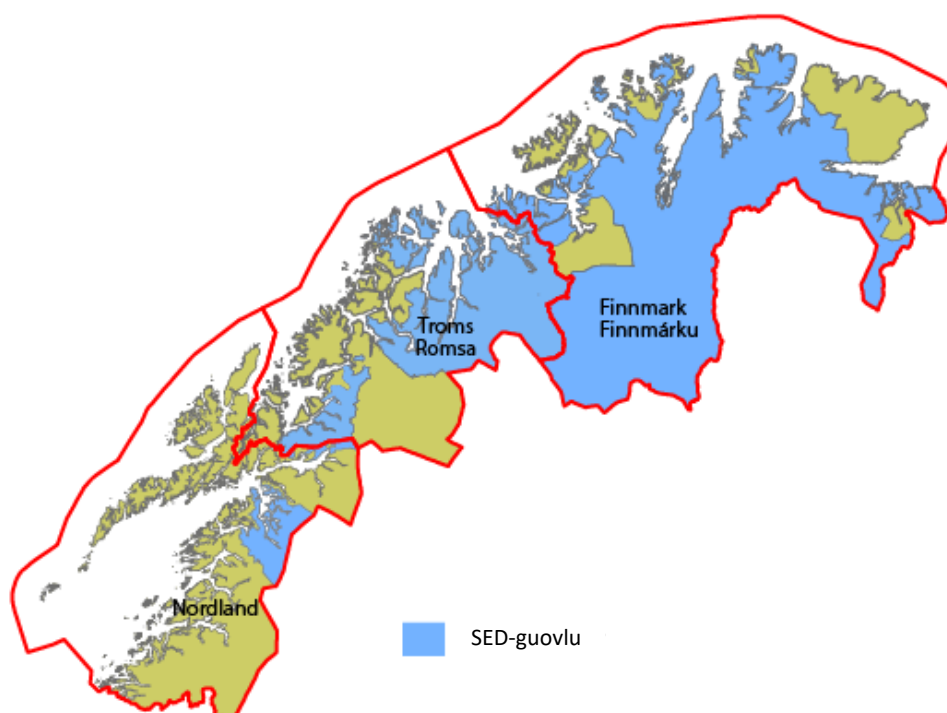
Sámi vuonain Divtasvuona suohkanis leat dál dušše Måsskes Oarjjevuonas ássit birra jagi. Måsske birra dadjet ássit ahte lea «áidna julevsámi gilli máilmmis». Maŋimuš jagiid lea ássiidlohku Måsskes njiedjan sullii 70 olbmos vuollel 40 olbmui.

Lullisámegiella

Lullisámegiella lea garra deattu vuolde ja leat dušše moadde čuođi olbmo geat hubmet lullisámegiella. Stuora gaskkat dahket hástaleaddjin bargat lullisámi giella- ja kulturbargguiguin. Snåase ja Raarvihke suohkanat gullet sámegiella giellanjuolgga-dusaid hálddašanguvlui. Dát lea hirbmat dehálaš doaibmabidju lullisámi giella ja kultuvrra nannemii.

Go ii gávdno almmolaš registtar sámi álbmoga badjel, de čohkke Statistihkalaš guovddáš-doaimmahat statistihka geográfalaš guovlluin mat leat Sáltnuoddara davábealde, mii lea Sámedikki ealáhusovddideami doarjjaortnega (SED) doaibmaguovlu dahje SED-guovlu. Guovlu meroštallojuvvo maidái «sámi» guovlun. Raporttas Sámi statistihka 2016 lea statistihka mii lea relevánta sámi servodatdílalašvuodaide Norggas. SED-guovlui gullet sullii 60 proseantta eatnamiin Norggas mat leat Sáltnuoddara davábealde ja 14 proseantta álbmogis. Dain geat orrot čoahkkebáikkiin Sáltnuoddara davábealde, orrot 7 proseantta SED-guovllus ja 93 proseantta orrot eará guovllus. Nuppiin sániiguin meroštallojuvvojit boaittobeale báikkit Norggas Sáltnuoddara davábealde sámi ássanguovlun. Buot gávpogat ja stuorát čoahkkebáikkit leat SED-guovllu olggobealde. (Statistihkalaš guovddášdoaimmahat 2016)³

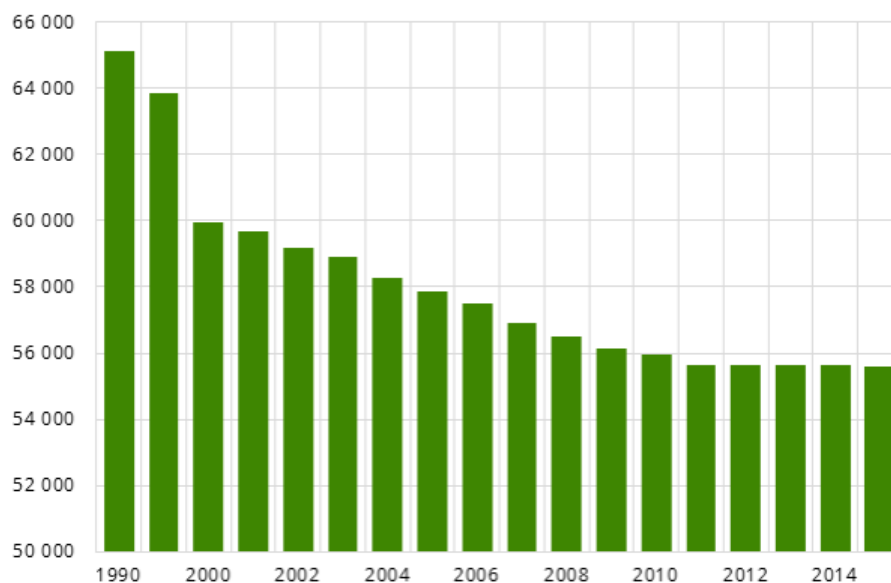
SED-guovllut Norggas Sáltnuoddara davábealde:

³ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/samisk/hvert-2-aar/2016-02-05#content> Golggotmánu 24. b. 2016 dii. 12:13.

SED-guovllu olmmošlohku ođđajagimánu 1. b. 1990-2015. Olbmuid lohku:

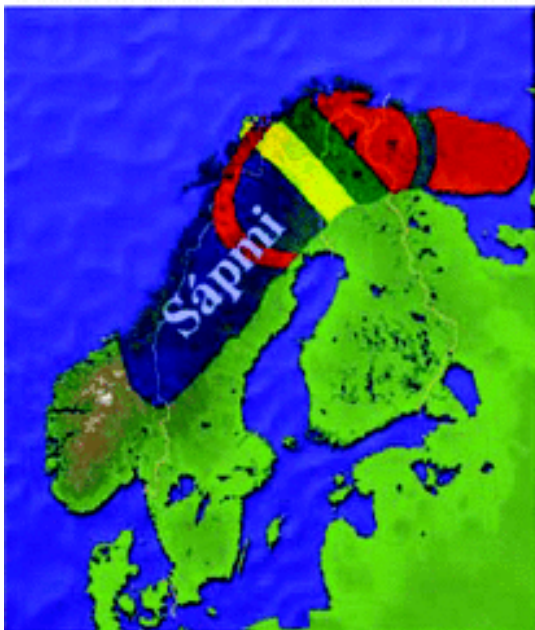
¹ Sámedikki ealáhusovddideami doarjjaortnega doaibmaguovlu. SED-guovllu juohkin ođđajagimánu 1. b. 2012 lea vuodđun.
Gáldu: Statistihkalaš guovddášdoaimmahat.

Oasit sápmelaččaid historjjás bivdoservodaga rájes čálgostáhta rádjai⁴

Dološ sámi myhtat mitalit guhkes vánddardemiid birra ovdal go sápmelaččat viimmat ollejedje dan guvlui mii dál gohčoduvvo *Sápmi* dahje *Sámiid eanan*. Sápmelaččat ledje álggos bivdoálbmot geaid servodatortnet lei vuodđuduvvon siida-vuogádahkii, gos iešguđet bivdojoavkkut ovtas dahke stuorát oktasašovttadagaid, namalassii siidda. Siiddain lei demokrátalaš stivrenvuohki, ja ássamat ledje ekologalaččat heivejuvvon ja vuodđuduvvon johtimiidda resurssaid maŋis. Eanaš siiddain ledje mánga orohaga jahkodagaid mielde, gos ávkkástalle daid riggodagaid mat ledje báikkis.

Siida-ortnet lei várra okta sivain manne eai lean nu ollu beaškkeheamit sápmelaččaid ja dážaid gaskkas go koloniseremat álge. Sápmelaččat johttájedje eará orohagaide garvin dihte nákkuid, muhto seammás gáržo sin eatnamat ja bivdinvejolašvuodát. Dánska, Ruota ja Ruošša eiseválddiid davviguovlluid koloniseren dagahii ahte sápmelaččat dađistaga masse dan eallinvuogi man ieža stivrejedje.

⁴ Vuodđuduvvon Harald Gaski čállosii: «Samenes historie» Store Norske Leksikonas.
https://snl.no/samenes_historie. Ođđajagimánu 11. b. 2016 dii. 9:50.

Gáldu: Gáldu / Álgobmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuođaguovddáš

1751 rádjesoahpamušas ožžo boazosápmelaččat muhtun sierravuoigatvuođaid mat bohte ovdan lasáhusas mii oaččui nama *Lappekodisilla*. Dát dokumeanta lea áiggiid čađa dulkojuvvon dehálaš juridihkalaš dokumeantan sámi vuoigatvuođaid ektui mii lea dohkkehan sápmelaččaid sierra álbmogin. Lappekodisilla lea ain dehálaš sámi vuoigatvuođaid guorahallanbargguin eatnamiidda ja čáziide sámi guovlluin. 1800-logu gaskamuttus jorai kulturpolitihkka sápmelaččaid ja kvenaid ektui čielgasit dáruiduhttima guvlui. Skuvlaláгат 1800-logu loahpageahčen nannejedje ahte buot oahpahus galggai leat dárogillii, ja oahpaheaddjit geat nagodedje dáruiduhttit eanemusat, bálkkašuvvojedje. Dát politihkka lei doaimmas gitta maŋgel nuppi máilmmisoađi.

Guovvamánu 6. b. 1917: Sámi beroštumiid vuosttaš riikkačoahkkin

Guovvamánu 6. beaivi lea sámi álbmotbeaivi. Duogáš dáhtonii lea ahte sámiid vuosttaš riikkačoahkkin dollojuvvui guovvamánu 6. b. 1917:s Metodistagirkus Troanddimis. Elsa Laula Renberg, gii lei lullisámi nisson, vuolgahii dán riikkačoahkkinjurdaga. Son beroštii sámiid birgenlágiin, mánáid bajásšaddaneavttuin, sámegielat oahpahusas ja oahpahusas mii lea heivehuvvon sámi kultuvrii. Elsa Laula Renberg lei vuosttaš sámi politihkkár guhte doaimmai riikkarájiid rastá. Son lei guovddázis sámi lihkadusas ovdal go sihke Norgga ja Ruoŋa nissonat ožžo jienastanvuoigatvuođa.

Troanddima suohkanis lea dan dihte dehálaš rolla 100-jagi ávvudeamis guovvamánu 6. b. 2017.

Maŋgel nuppi máilmmisoađi čuožžilii eanet reflekterejuvvon oaidnu sámi vuoigatvuođaide sihke čearddalaš ja gielalaš minoritehtan. Dábalaš jurdagat olmmošárvvu ja kultuvrraid dásseárvvu birra, maid maddái ON olmmošvuoigatvuođajulggastus nannii 1948:s, ledje vuodđun konkrehta árvvoštallamiidda sápmelaččaid sajádagas Norggas.

Skuvllaid oktiiheivehanlávdegoddi árvalii 1948:s ahte sápmelaččaid iešvuohta galggašii váldot vuhtii ja boahitit ovttabeallásaš nationaliserenproseassa sadjái. Maŋgel bođii «Lávdegoddi čielggadit

sámeáššiid» (1959), mii bijai vuodu govda prinsihppaságastallamii sápmelaččaid boahtteáiggi birra Norggas. Lávdegoddi oaivildii ahte sápmelaččat galge ovttaiduvvot riikka sosiála ja ekonomalaš struktuvrraide dainna áigumušain ahte ovddidit dásseárvvu olmmošjoavkkuid gaskkas. Evttohuvvui maiddái nanosmahttit sámi ássanguovlluid, ja evttohuvvojede muhtun hálldahuslaš sierraortnegat ja kultursuddjendoaimmat. Dát galge doadjit dáruiduhttima ja addit sápmelaččaide vejolašvuoda eallit viidáseappot minortehkulturguoddin Norgga servodagas.

Lávdegotti oaivilat ožžo doarjaga go Stuoradiggi meannudii ášši 1963:s. Dat njuolggadusat maid Stuoradiggi hábmii, buvttadedje ollu doaibmabijuid. Dat guske sihke skuvllaide ja dearvvašvuoda- ja sosiálasuorgái, alit oahpahussii, dutkamii ja friddja kulturbargui. Maŋnel 1963 leat sápmelaččat eanet áŋgiruššan eaktodáhtolaš organisašuvnnaid bokte ja aktiiva searvama bokte almmolaš ráđđeorgánaide. Sámi organisašuvnnat leat maid ožžon ođđa resurssaid go nuorat leat váldán alit oahpu ja aktiivvalaččat searvan sihke politihkkii ja fágalaš doaimmaide seamma ládje go almmolaš byråkráhtat ja eará almmolaš ovddasteaddjit.

Deháleamos dáhpáhusaide daid maŋemus logijagiid gullá maiddái Áltá-ášši, mii lei politihkalaš nággu mii earret eará dagai sihke sápmelaččaid ja muđui norgalaččaid eambbo dihtomielalazžan. Sámediggi ášahuvvui Áltá-ášši maŋnel. 1980-lohku lei sámi vuoigatvuodaid ja sámegiela ja kultuvrra morihanáigi, muhto maiddái Romssa fylkkas čuožžiledje dábalaš olbmuid gaskka miellaguottut giela ja čearddalašvuoda ektui mat ledje ovdagáttuide vuodđuduvvon. Go Gáivuona suohkan šattai oassin sámegiela hálldašanguovllus 1992:s, de buollájedje veahkaválddalaš nákkut (almmolaš galbbaid billisteamit main ledje sámi namat) ja politihkalaš mobiliseremat mat dagahedje ahte sii geat ledje vuostá dasa ahte Gáivuona suohkan searvvai sámegiela hálldašanguovlui, vuite sátnejodiheaddjiámmáha.⁵

21. jahkeduháhii: Ealli ja mánggabealat árbevierru ja kultuvrra Davviriikkain⁶

Sámiráđđi⁷ celkkii čuovvovačča sámiid 13. konferánssa mearridan sámempolitihkalaš prográmmas Åres jagi 1986:

- Mii, sámit, leat oktasaš čearda, eaige riikkaid ráját galgga rihkkut min čeardda.

⁵ Siri Broch Johansen: «Riiddos čakča – 1997’ oahppoplánavuostálastimat». Girjjiis *Sámi skuvlahistorjá 5*. Davvi Girji 2011: «Ovdal 1999 suohkanstivraválggaid sáddii Ytre Kåfjord bygdeliste (Olggut Gáivuona Gilillistu, OGG) jearahallanskovi buot suohkana jienasteddjiide mas bivddii sin vástidit gažaldagaid ja almmuhit oaiviliiddásat dáid birra: sámegielgeavaheapmi hálldahusas, skuvllain, mánáidgárddiin ja galbbain. Prosámit oaivildedje ahte gažaldagat eai lean neutrála, ja prosámi birrasat boikohttedje jearahallama. Liikká vástidedje 59 %, ja olles 88 % dain, geat vástidedje, eai háliidan ahte suohkan galggašii báhcit sámi hálldašanguovllu siskkobeallái. Suohkanstivraválggaid maŋná faskestii OGG sátnejodiheaddji, nappo sáhtta leat nu ahte eambbosat jienastedje sin daningo sii guovdilaste sámi giellalága gullevašvuoda negatiivan suohkana ássiide. Ledje eanet áššit mat ledje dehálaččat, earret eará lei suohkan sirdán fálddagaid nu ahte fálddagat siskkit guovlluin ledje buorránan ja fálddagat olggut guovllain ges ledje hedjonan, muhto OGG bijai sámeášši váldoáššiin ja guovdilasttii dan miehtá válgagičču.» <http://skuvla.info/skolehist/siri97-s.htm>

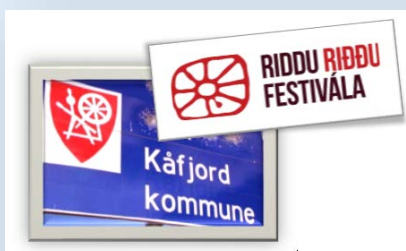
⁶ Vuodđuduvvon dása: Sd.died. nr. 28 (2007-2008), «Sámempolitihkka», kapihtal 2.

⁷ Ovdalaš Davviriikkaid Sámiráđđi, mii lei Davviriikkaid ja Guoládatnjárgga sámi organisašuvnnaid ovttasbargoorgána. Maŋnel go Norgga, Ruota ja Suoma Sámedikkii ja daid aiddo ášahuvvon ovttasbargoorgána ášahuvvojede, de lea Sámiráđđi ožžon eanet ja eanet NGO-stáhtusa (Non-Governmental Organization), ja dat ovddasta ovddemustá oassálasti organisašuvnnaid oainnu sámi ja eará eamiálbmotpolitihkkii sihke nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Gáldu: Store Norske Leksikon. <https://snl.no/Samer%C3%A5det> Golggotmánu 24. b. 2016 dii. 11:51.

- Mis lea iežamet historjá, árbevierut, kultuvra ja giella. Vánhemiinnámet leat árbin ožžon eatnan-, čázi- ja luondduriggodagaid ja ealáhusvuoigatvuođaid.
- Min rihkkumeahttun vuoigatvuohta lea bisuhit ja ovddidit ealáhusaideamet ja servodagaideamet oktasaš eavttuideamet mielde, ja mii áigut oktasaččat gáhttet eatnamiiddámet, čáziideamet, luondduriggodagaideamet ja čearddalaš árbámet boahtte buolvvaide.

Sámegiela ja kultuvrra ealáskahttin Gáivuonas

Ovdamearkan dasa mo čuohtá go báikegottiid garrasit ealáskahtta, sáhttit oaidnit Gáivuona suohkanis Romssa fylkkas 1990-logu álggus. Gáivuotna gullá sámelága giellanjuolggadusaid hálddašanguvlui (1992 rájes), Sámi ovddidanfoandda doaibmaguvlui (oassi suohkanis 1993 rájes, olles suohkan 1998 rájes), ja fállá vuodđooahpahusa Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosa mielde (2006 rájes). *Ája sámi guovddáš* lea Gáivuonas, suohkanis lea sámi giellaguovddáš, ja jahkásaččat lágidevvo Riddu-Riđđu eamiálbmotfestivála Gáivuonas. *Ája sámi guovddášis* leat sámi girjerádjofálaldagat, ja Sámedikkis ja NRK Sámi Radios leat kantuvrrat dáppe. Manndalen Husflidslag doallá kurssaid duojs ja gáktegoarrumis. Olmmáivákki mánáidgárddis lea sierra sámegiellossodat. Sámegiela ja -kultuvrra ealáskahttin Gáivuonas lea leamaš dehálaš mearrasámi identitehta nannemii.

Báikegottis nogai polariseren dađis go sámevuohta cieggagođii báikki politihkkii. Dát boahtá ovdan Gáivuona sámepolitihkalaš doaibmabijuid árvvoštallamis maid NORUT lea dahkan 2004:s. Sámi bealli báikegottis buvttuha sihke ekonomalaš ja kultuvrralaš resurssaid mat leat buohkaide ávkin.

Gáldu: Sd.died. nr. 28 (2007-2008), «Sámepolitihkka», kapihtal 3.

Sámiráđi mearrádusa sáhka lea leamaš dehálaš vuolggasadjin sámepolitihka ovddideamis daid maŋimuš jagiid, sihke siskkáldasat sámi servodagas ja Davviriikkain daid sámepolitihka ovddideamis. Sápmelaččat oktan álbmogin ja eamiálbmogin leat gáibidan sihke kultuvrralaš, gielalaš ja servodatlaš vuoigatvuođaid vuodđun visot dan mánggabealat sámepolitihkalaš ovdáneapmái mii lea leamaš sámi servodaga vuodđun, nu mo dat lea dál.

Dađis go sámi servodatstruktuvra lea rievdan earret eará sámedikkiid ja sámi ásahusaid ásaheittiin, de lea sámi servodaga mánggabealatvuohta ihtigohtán eanet. Sápmelaččat leat oktasaš čearda, mánggalágan ealáhuslaš, gielalaš ja kultuvrralaš heivehallamiiguin, main leat iežaset dárbbut iežaset eavttuid vuodul.

Sd.dieđ. nr. 28 (2007-2008), «Sámepolitihkka», kapihtal 2 deattuha ahte jus galggaš ovttaskas sápmelačča ja sámi joavkkuid eavttut sáhttit ahtanuššat, de lea das gitta ahte almmolaš politihka bokte láhččojuvvo dasa. Dát guoská erenoamážit stáhta ásahusaide nationála, guvllolaš ja báikkálaš dásis. Seammás lea suohkaniin ja fylkkasuohkaniin stuora ovddasvástádus láhčit dili nu ahte sámegiella ja kultuvra ovdána báikkálaččat ja guvllolaččat, daid guovlluid eavttuid vuodul.

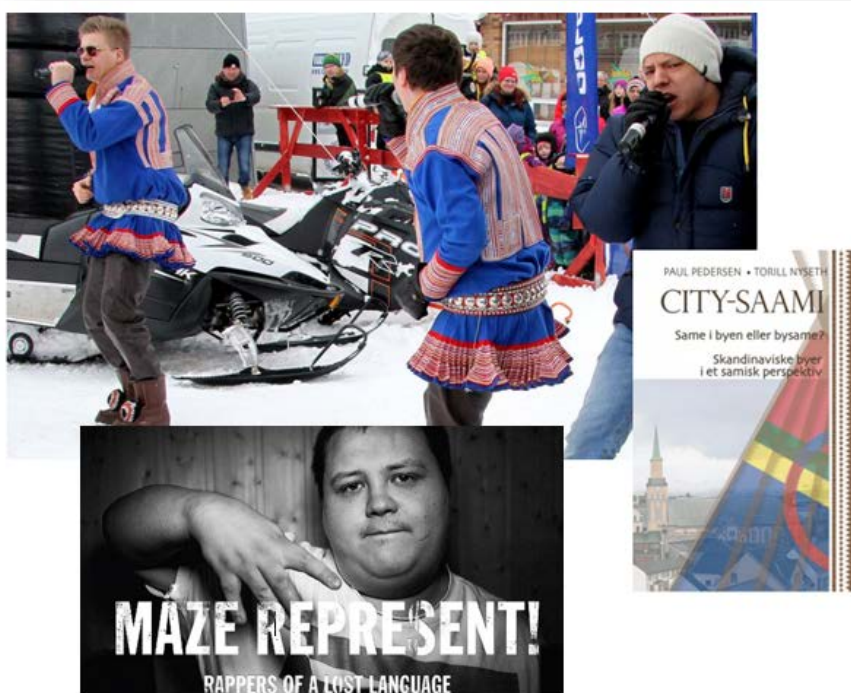
Giliássis gávpotsápmelažžan

Miehtá riikka vuhtto ahte olbmot fárrejit giliin gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide oahpu gazzat ja barggu fidnet. Mánnggabealat oahppofálaldagat, bargo- ja astoáigefálaldagat dahket gávpogiidge geasuheadjin ollu sápmelaččaide. Eamiálbmogin Norggas lea sápmelaččain vuoigatvuohta ja gáibádus beassat ovdánahttit kultuvrraset ja gielaset. Dát vuoigatvuohta ja gáibádus guoská daid sápmelaččaidege guđet ássat gávpogiin.

Oslo ja Romsa leat gávpogat gos ollu sápmelaččat ássat. Dáid gávpogiid sápmelaččat leat bohtán buot osiin Sámis, ja ovddastitge diekko bokte stuorra sámi mánnggabealatvuođa. Dađistaga leat eará gávpogat ja guovddážatge, erenomážit davvin, ožžon arvat ollu sámi ássiid.

Gáldu: Sd.dieđ. nr. 28 (2007-2008), «Sámepolitihkka», kapihtal 2

Sámi ásahusat, nugo kulturviesut, museat ja sámi giellaguovddážat iešguđet guovlluin leat dehálaš arenat nannet ja ovddidit joavkkuid mihtilmas giela ja kultuvrra. Sámegiella oahpahus mánáidgárddis ja vuodđo- ja joatkkaskuvllain lea dehálaš, vai bajásšaddi buolvvat ožžot nana vuodu sámegielas ja kultuvrras.

Sámegiela hálddašanguovlu

Sámegiela hálddašanguovllus leat sámegiella ja dárogiella dásseárvosaš gielat. Dát mearkkaša ahte buohkain lea vuoigatvuohta bálvaluvvot sámegillii go sii váldet oktavuoda sámegiela hálddašanguovllu almmolaš ášahusaiguin.

Sámegiela hálddašanguovlui gullet Guovdageainnu suohkan, Kárašjoga, Deanu, Unjárgga, Porságggu gielddat Finnmárkkus, Gáivuona ja Loabága suohkanat Romssas, Divtasvuona suohkan Nordlánddas, Snåasen tjjelte ja Raarvihken tjjelte Davvi-Trøndelágas.

Njeallje davimus fylkkasuohkana, Finnmárku, Romsa, Nordlándas ja Davvi-Trøndelága, gullet hálddašanguovlui.

Sámegiela hálddašanguovllus galget sámelága giellanjuolggadusat dáhkidit vuoigatvuođa

- geavahit sámegiela go gulahallá almmolaš ášahusaiguin
- gullat ja oaidnit sámegiela almmolaš oktavuodain

Sámegiela hálddašanguovllus lea čuovvovaš gáibádusat almmolaš ášahusaide:

- Almmuhusat mat leat hálddašanguovllu juogo olles álbmoga várás dahje álbmotoassái, galget leat sihke sámegillii ja dárogillii. Skovvi mii adno hálddašanguovllu báikkálaš dahje guvllolaš almmolaš ášahusa ektui, galgá gávdnot sihke sámegillii ja dárogillii (§ 3-2).
- Sus guhte sámegillii váldá oktavuoda hálddašanguovllu báikkálaš almmolaš ášahusain, lea vuoigatvuohta oažžut vástádusa sámegillii (§ 3-3).
- Sus guhte sámegillii háliida áimmahuššat iežas beroštumiid sihke báikkálaš ja guvllolaš almmolaš dearvvašvuođa- ja sosiálaásahusaid ektui, lea vuoigatvuohta oažžut bálvalusa sámegillii (§ 3-5).
- Hálddašanguovllu báikkálaš dahje guvllolaš ášahusaid bargiin lea vuoigatvuohta oažžut virgelobi bálkkáin háhkat sámegiela gelbbolašvuođa go ášahus dárbbasa dákkár gelbbolašvuođa (§ 3-7).
- Suohkanstivra sáhhtá mearridit ahte sámegiella galgá leat dásseárvosaš dárogielain olles dahje muhtun oasis suohkana hálldahusas (§ 3-7).
- Oahpahusláhka, mánáidgárdeláhka ja báikenammaláhka bidjet earenoamáš gáibádusaid hálddašanguovllu suohkaniidda:
- Lea suohkaniid ovddasvástádus ahte sámegiella ja kultuvra lea vuodđun sámi mánáid mánáidgárdefálaldagas (mánáidgárdeláhka § 8)
- Sámi oahppoplána – Máhttolohten – Sámi – galgá geavahuvvot suohkana skuvllain (oahpahuslága láhkaásahus, § 1-1)
- Luoddagalbemis gos mánggagielat báikenamat geavahuvvojit, galgá sámegielat báikenamma čállojuvvot álggos (báikenammalága láhkaásahus, § 7)

(Gáldu: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/samiske-sprak/samelovens-sprakregler-og-forvaltningsom/id633281/#2> Skábmamánu 9. b. 2016 dii. 10:50)

Miellaguottut sámegillii ja sámi kultuvrii sámi guovllu olggobealde

Deháleamos giellaárenat árgabeaivvis leat *geavatlaččat* sihke materiála ja olbmuidgaskasaš dilálašvuodas. Olbmuidgaskasaš dilálašvuodaide gullet gielalaš deaivvadeamit olbmuid gaskkas maid vuodđun lea rabasvuohtha, lotnolasvuohtha, gulahallan, ustittvuohtha ja luohhteavašvuohtha. Buori olbmuidgaskasaš vuogis lea min gielladaguin ulbmil ja árvu iešalddis. Seammás ferte maiddái sáhttit geavahit giela gaskaoapmin olahit materiála ulbmiliid servodat-, bargo- ja ealáhuseallimis.

Romssa fylkkas leat seaguhuvvon vásáhusat das ahte láchit dili sámegiela oahpahussii ja sámegiela ja kultuvrra gaskkusteapmái, nugo Gáivuonas 1990-logus ja suohkanvágga oktavuodas Romssas 2011:s, gos válđoáššin šattai gažaldat galgágo Romssa suohkan ohcat searvama sámegiela hálddašanguvlu. Dat čájehii ahte sámi áššiid servodatdigaštallan ii leat dušše unohas, muhto maiddái fasti.⁸

“ Sápmelaš lea dego giehka. Čiekčá eará lottiid moniid olggos, ja bidjá iežas behtolaš moniid beassái ja oažžu earáid bajášgeassit čivggaidis.

GIELLALÁHKA-ÁŠŠI NEAHTTADIGAŠTALLAMIS

“ Earkilis, juhkkis ja suovvahájat olbmot geat gullet duoddariidda.

GIELLALÁHKA-ÁŠŠI NEAHTTADIGAŠTALLAMIS

Diedut sámegiela, kultuvrra ja historjjá birra leat dehálaččat go galgá eastadit negatiiva, ovdagáttuide vuodđuvuvvon miellaguottuid. Dán oktavuodas lea Romssa suohkaniin ja Romssa fylkkasuohkanis dehálaš servodatdoaimma man sáhtta áimmahuššat báikkálaš oahppoplánabarggu bokte. Dákkár bargu gáibida ahte Romssa fylkka skuvlaeaiggádat leat aktiivvat go oahppoplánat galget ođasmahttot Stuoradikki diedáhusa Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – fordypning – forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* vuodul.

Romssa sátnedodiheddji Jens Johan Hjort sámi miellačájehemis Romssa ráđđeviesu olggobealde 2011 čavčča.
GOVVEN: KENNETH HÆTTA

⁸ Geahča olles ášši <https://www.nrk.no/troms/-bar-ved-til-balet-som-ga-samehets-1.8396737>

Tidligere Tromsø-ordfører Jens Johan Hjort (H) startet ordførergjeringen med å svikte samene. Så snudde han helt om og brukte resten av sin periode til å kjempe for samisk språk og kultur.

Ordføreren bråvåknet da han så dette bildet

INNENRIKS

ROBERT GJERDE

Det skriver Hjort selv i en åpenhertig blogg i avisen Nordlys.

Det hele startet i lokalvalgkampen i 2011, da «Tromsøs samiske befolkning uforskyldt ble trukket inn i valgkampen. Lokket ble brutalt revet av en krukke med eksplosivt og illeluktende innhold», skriver Hjort, som i dag er leder av Den norske advokatforening.

Debatten som fulgte fikk Hjort, som ble ordfører etter valget i 2011, til å erkjenne at han hadde et stort kunnskapshull. Han visste knapt noe som helst om «den ubehagelige sannheten om fornorskningen; historien om en kynisk statlig assimileringspolitikk som har frarøvet mange samer og kvener sitt språk, og sin stolthet over en helt unik kulturarv».

Sterkt bilde

Det var et møte med blant andre Ester Fjellheim, pensjonert lege og tidligere sametingspolitiker, og spesielt et bilde hun viste ham, som fikk Hjort til å våkne opp. Det viste hennes bestemor, Sara Paulsen Fjellheim, mens en lege målte omkretsen av hodeskallen hennes.

«Det var på dette møtet jeg fikk mitt første chash course i norske myndigheters brutale assimilasjonspolitikk i forrige århundre», skriver Hjort.

«Et bilde sier mer en tusen ord heter det. Bildet Ester Fjellheim viste meg av sin aahka (mormor) sa mye mer – og det tok samtidig fra meg munn og mæle. På bildet satt Esters stolte bestemor i sin vakre kofte, mens en representant for norske myndigheter målte omkretsen av hodeskallen hennes. Som et ledd i en studie av hvorvidt teorien om samers mindreverdighet var korrekt.»

Ester Fjellheim berømmer Hjort.

– Han har et stort hjerte. Han erkjente at han ikke hadde nok kunnskap om dette og gikk inn i det. Men fortsatt er det svært mange nordmenn som ikke orker eller som ikke vil bli identifisert med undertrykkelsen av en hel nasjon, sier hun.

Annullerte vedtak

Bakteppet er at Høyre sammen med Venstre og Frp vant kommunalvalget i Tromsø i 2011. Like før vedtok Tromsø kommunestyre under ledelse av Arbeiderpartiet å søke kommunen inn i samisk språkforvaltningsområde. I det første kommunestyremøtet etterpå, med borgerlig flertall og med

Her måler en forsker omkretsen av hodeskallen til samiske Sara Paulsen Fjellheim i 1922, som del av en undersøkelse for å teste ut en teori om at samer var tilbakestående. Til venstre for Sara Paulsen Fjellheim står hennes dotter Lisa Paulsen og Paula Fjellheim (helt t.v.). FOTO: PRIVAT

Hjort som ordfører, ble det avgjort at søknaden skulle trekkes.

«Det var den første politiske saken jeg satte meg grundig inn i. Mitt parti Høyre og jeg gikk imot. Det var mitt ansvar. Jeg kunne skrevet mye om bakgrunnen for denne beslutning, men jeg lar det ligge. Jeg nøyer meg med å konstatere at det gikk galt. Gruelig galt», skriver Hjort.

Han forteller at debatten til slutt handlet «om man var for eller mot samer».

«Dummere blir det ikke. Jeg forsto det var ille, men innså ikke før senere hvor ille det var. Først og fremst for samiske barn og unge.»

Han forteller om møter med samiske studenter som under valgkampen i 2011 opplevde regelrett trakassering fra medstudenters side. Og om barn som ble utsatt for slag fra andre barn, bare fordi var er samiske.

– Samer diskrimineres mer. Førsteamanuensis Ketil Lenert Hansen på RBKNord (Regionalt kompetansesenter for barn og unge i nord) ved Universitetet i Tromsø sier at det Hjort påpeker, at samer den dag i dag opplever å bli trakassert og plaget fordi

de er samer, er en realitet.

– I neste måned publiserer vi resultatene av en stor helse- og levekårsundersøkelse i 25 nordnorske kommuner som dokumenterer at den samiske befolkning opplever å bli utsatt for diskriminering i møte med skole, arbeidsliv og lokalsamfunn fem ganger oftere enn normalbefolkningen.

Han mener det skjer fordi gamle holdninger og fordommer mot den samiske befolkningen fortsatt lever.

Motstand fra sine egne

Hjort har engasjert seg i en rekke samiske prosjekter og bar også flere ganger samisk drakt mens han var ordfører. Og i 2013 inngikk Tromsø, som første bykommune i Norge, en samarbeidsavtale med Sametinget.

«Det var en merkedag i min ordførerperiode. Jeg skal villig innrømme at jeg ble mektig stolt da Kong Harald berømmet Tromsø-avtalen under åpningen av Sametinget i 2014, og av at statsråd Jan Tore Sanner kom på besøk på ordførerkontoret mitt i 2014 for å høre om – og skyte av – Tromsø-avtalen», skriver han.

Men det skjedde ikke uten motstand, heller ikke fra egne politikere:

«Jeg ble vant til å bli kalt sviker. Av medlemmer av egen koalisjon, og av utenforstående. De mente jeg som sameelsker hadde brutt mine valglofter og sveket velgerne. At historiene fra de samiske gjøkungene var fabrikkert, ene og alene for å høste ufortjent sympati.»

Til Aftenposten sier han at det

først og fremst var Frp-politikere som reagerte, men at det også var Høyre-politikere som reagerte negativt.

«Hjertespråket»

I 2014 ble han spurt av Kommunaldepartementet om han ville sitte i et utvalg som skulle utrede tiltak for å bevare samiske språk. Han svarte prompte ja.

I forrige uke forelå NOU-en med tittelen «Hjertespråket», med en rekke tiltak for at sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk skal overleve som språk.

«Om det vil koste å realisere tiltakene? Svaret er ja. Det vil koste en god del. Men det vil relativt sett koste adskillig mindre enn det kostet norske myndigheter å forsøke å ta livet av språkene i fornorskingsperioden», skriver Hjort.

– Jeg er optimist, sier han til Aftenposten. – Når jeg møtte unge samer og unge kvener opplever jeg også en stolthet over eget opphav og kultur som gjør meg glad. Jeg tror om noen få tiår, kanskje 20 år, vil det knapt være noen igjen som ikke anerkjenner verdien av å ivareta vår samiske kulturarv.

robert.gjerde@aftenposten.no

» **Jeg ble vant til å bli kalt sviker. Av medlemmer av egen koalisjon, og av utenforstående. De mente jeg som sameelsker hadde brutt mine valglofter og sveket velgerne.**

Jens Johan Hjort, tidligere ordfører i Tromsø

1.4 Formála lánka- ja hálddašanrámmat

Sámi álbmogis galget leat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat gáibiduvvojit vai ovddida sámi servodagaid. Dát mearkaša ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii ja oahpahussii sámegillii. Dát lea celkojuvvon riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja riikka lágain sihkkarastin dihte sámi mánáide ja nuoraide nana sámi identitehta ja gullevašvuođa sámegillii ja sámi kultuvrii.

ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain

Oassi ILO-konvenšuvnnas nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain

26. artihkal

Galget čadahuvvot doaimmat sihkkarastin dihte dáid álbmogiid lahtuide unnimustá seamma buriid vejolašvuođaid oažžut oahpahusa buot dásiin go riikka servodagas muđuid.

27. artihkal

1. Dáid álbmogiid oahpahasprográmmaid ja -bálvalusaid galgá ovddidit ja ollašuhttit singuin veahkkálagaid vai dat prográmmat ja bálvalusat gallehit sin sierranasdárbbuid, ja daidda galget gullat sin historjá, diehtu, teknologijja, árvosystemat ja maiddá sin sosiála, ekonomalaš, ja kultuvrralaš viggamušat.
2. Ovddasvástideaddji eiseválddit galget dáhkidit dáid álbmogiid lahtuide oahpahusa ja osolašvuođa oahpahasprográmmaid plánemis ja ollašuhttimis dainna ulbmiliin ahte dat álbmogat dađistaga sáhttet váldit ain stuorit ovddasvástádusa dáid prográmmaid jođiheami.
3. Dasa lassin ráđđehusat galget dohkkehit dáid álbmogiid vuoigatvuođa vuodđudit iežaset oahpahasásahusaid ja -bálvalusaid dainna eavttuin ahte dakkár ásahusat devdet unnimus norpmaid maid ovddasvástideaddji eiseválddit leat ráđđálagaid dáiguin álbmogiiguin ráhkadan. Heivvolaš ekonomalaš resurssat galget juolluduvvot dan várás.

28. artihkal

1. Dáid álbmogiid mánáide galgá praktihkalaš vejolašvuođaid mielde addit lohkan- ja čállinoahpahusa sin eatnigillii dahje dan gilli mii eanemus geavahuvvo dan joavkkus masa sii gullet. Juos dat ii leat geavatlaččat vejolaš, de ovddasvástideaddji eiseválddit galget ráđđádallat dáiguin álbmogiiguin dán ulbmila joksandoaimmaid birra.
2. Muttágis doaimmaiguin galgá fuolahit dáidda álbmogiidda vejolašvuođa oahppat geavahit njuovžilit riikka virggálaš giela dahje riikka virggálaš gielain ovttá.
3. Galgá bidjat johtui doaimmaid mat seailuhit ja ovddidit dáid álbmogiid iežaset gielaide ovdáneami ja geavaheami.

29. artihkal

Okta dáid álbmogiid oahpahusa ulbmilin galgá leat oahpahit mánáide dakkár dábálaš dieđuid ja dáidduid maiguin sii bastet doaimmat servodatlahttun dievvasit ja dásseárvvus sihke sin iežaset servodagas ja riikka dásis.

Gii meroštallojuvvo sápmelažžan?

Ráđđehus čállá iežas neahttasiidduin ahte ii leat čielggas geat gullet sámi álbmogii. Áiggiid čađa leat iešguđetge aktevrat geavahan iešguđetge meroštallamiid. Sámeláhka meroštallá “sápmelačča” gielalaš ja subjektiiva gáibádusaid vuodul.⁹

⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/aid/tema-og-redaksjonelt-innhold/kampanjesider/2007/samepolitikken/sporsmal-og-svar/id461305/>. Njukčamánu 8. b. 2016 dii. 08:10.

Doaba sápmelaš fáttmasta olbmuid geat sáhttet čálihit iežaset sámi jienastuslohkui, ja sin mánáid geat sáhttet čálihit iežaset, gč. sámelága § 2-6 ja oahpahuslága § 6-1. Doaba sámegiella nugo dat lea geavahuvvon oahpahuslága 6. kapihttalis, fáttmasta sihke davvisámegiella, lullisámegiella ja julevsámegiella, gč. oahpahuslága § 6-1. Oahppit válljejit ieža guđe sámegiella sámi hálidit oazžut oahpahusa. Oahppit sáhttet válljet sámegiella vuosttaš-dahje nubbingiellan.¹⁰

Sápmelažžan meroštallojuvvojit dat guđet sáhttet čálihit iežaset Sámedikki jienastuslohkui. Sámelága § 2-6, Sámedikki jienastuslohku, čuožžu čuovvovaččat:

- Buohkat geat duodaštit ahte sii atnet iežaset leat sápmelažžan, ja geain juogo
  - lea sámegiella ruovttugiellan, dahje
  - lea dahje lea leamaš váhnen, áhkku/áddjá dahje máttaráhkku/máttaráddjá geas lea sámegiella ruovttugiellan, dahje
  - lea mánná persovdnii gii čuožžu dahje lea čužžon jienastuslogus, sáhttet gáibidit čálihuuvot sámi jienastuslohkui.
- Galgá váldit oktavuoda Sámedikkiin go áigu gáibidit čálihuuvot sámi jienastuslohkui.
- Sámediggi ráhkada sámi jienastuslogu álbmotregistara, maŋemus válgga sámi jienastuslogu ja čálihemiid ja sihkkumiid gáibádusaid vuodul mat leat bohtán maŋemus válggaigodagas. Sámi jienastuslogu galgá čálihit suohkaniid vuodul.
- Go persovdna lea čálihuuvon sámi jienastuslohkui, de sáhtá dan registreret álbmotregistarii. Dát registreren galgá leat olámuttos dušše dan eiseváldái mas lea ovddasvástádus čađahit Sámedikki válgga, dahje go Sámediggi dan lea miedihan.

Vuoigatvuohta oahpahussii sámegiella ja sámegillii

Oahpahuslága § 6-2 mielde lea vuodđoskuvlaagi ohppiin geat orrot sámi guovllus, vuoigatvuohta oahpahussii sámegiella ja sámegillii. Dáinna oaivilduvvo ahte ohppiin lea vuoigatvuohta oazžut buot oahpahusa sámegillii. Romssa fylkkas gullet Gáivuona ja Loabága suohkanat sámi guovlluide. Hálddašanguovllu olggobealde lea sámiin vuoigatvuohta oahpahussii sámegillii jus unnimusat logi oahppi hálidit dan, ja nu guhká go leat unnimusat guhtta oahppi dán joavkkus. Suohkan sáhtá mearridit lágideit oahpahusa sámegillii ovttá dahje eanet skuvllain suohkanis. Leat suohkanat mat mearridit guđe skuvla galgá fállat dákkár fálladaga. Skuvlaeaggádis lea bajitdási ovddasvástádus dasa ahte ohppiid vuoigatvuođat sámegiella oahpahussii ollašuvvet.

§ 6-3. Sámediella joatkkaoahpahusas

Sápmelaččain joatkkaoahpahusas lea vuoigatvuohta sámegiella oahpahussii. Departemeanta sáhtá mearridit láhkaásahusaid oahpahusa molssaevttolaš vugiin jus skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte doaimmahit dán oahpahusa.

Departemeanta sáhtá mearridit láhkaásahusaid mas daddjo ahte dihto skuvllat galget doaimmahit oahpahusa sámegiella ja sámegillii dahje sierranas sámi fágain joatkkaoahpahusas dihto kurssain dahje dihto joavkkuide. Fylkkasuohkan sáhtá maidái muđui fállat dákkár oahpahusa.

¹⁰ <http://www.udir.no/Spesielt-for/Samisk-opplaring/Samisk-opplaring/1-Retten-til-opplaring-i-og-pa-samisk-og-regelverket-knyttet-til-opplaring-i-samisk-/?read=1>. Njukčamánu 9. b. 2016 dii. 12:20.

Oahpahuslága § 6-3 fáttmasta ohppiid joatkkaoahpahusas. Sámi ohppiin lea oktagaslaš vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegiela joatkkaskuvllas. Joatkkaoahpahussii sáhtá departemeanta mearridit lánkaásahusaid mas daddjo ahte dihto skuvllat galget doaimmahit oahpahusa sámegiela ja sámegillii dahje sierranas sámi fágain. Oahpahuslága lánkaásahusa § 7-1 vuodul, de lea ohppiin vuoigatvuohta oažžut oahpahusa molssaevttolaš vuogi mielde jus skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte doaimmahit dán oahpahusa. Geavatláččat dákkár oahpahusvuohki mearkkaša ahte oahpahus fállujuvvo juogo gáiddusoahpahusa, árjjalašoahpahusa dahje iešguđetlágan giellačoagganemiid bokte.

Oahpahuslága lánkaásahus

Kapital 7. Molssaevttolaš oahpahusvuogit sámegiela ja suomagiela

(Oahpahuslága § 2-7 nubbi lađas, § 6-2 viđát lađas ja § 6-3 vuosttaš lađas)

§ 7-1. Molssaevttolaš oahpahusvuogit sámegiela ja suomagiela

Ohppiin geain lea vuoigatvuohta sámegiela ja/dahje suomagiela oahpahussii, lea vuoigatvuohta molssaevttolaš oahpahusvugiide jus skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte doaimmahit dán oahpahusa. Molssaevttolaš oahpahusvuogit sáhttet ovdamearkka dihte leat gáiddusoahpahus, árjjalašoahpahus dahje sierra leairaskuvlaoahpahus.

Váhnemat galget beassat leat fárus hutkame molssaevttolaš oahpahusvugiid ohppiide vuodđoskuvllas.

Vuodđoskuvla ja joatkkaskuvllat miehtá Norgga leat oahpahuslága § 6-4 mielde geatnegahtton oahpahit buot ohppiide sámi álbmoga, sámegiela, sámi kultuvrra ja servodateallima birra. Ohppiin geat vázzet friddjaskuvllain, ii leat vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii. Sámi oahppit friddjaskuvllain fertejit sierra ohcat sámegiela oahpahusa. Lea skuvllaid duohken mearridit fáalletgo sámegiela oahpahusa iežaset ohppiide vai eai.¹¹

§ 6-4. Oahpahusa sisdoallu

Oahppoplánaid lánkaásahus § 2-3 ja § 3-4 mearrida oahpahusa sámiid birra ja dán álbmotjoavkku giela, kultuvrra ja servodateallima birra iešguđetge fágasurggiid oktavuodas. Departemeantta mearridan rámmaid siskkobealde mearrida Sámediggi dákkár oahpahusa sisdoalu.

Sámediggi mearrida lánkaásahusaid sámegiela oahpahusa oahppoplánaide vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, ja erenoamáš sámi fágaid oahppoplánaide joatkkaoahpahusas. Lánkaásahusat fertejit leat departemeantta mearridan viidodat- ja resursarámmaid siskkobealde.

Departemeanta mearrida lánkaásahusaid eará erenoamáš oahppoplánaide vuodđooahpahusas sámi guovlluin ja ohppiide muđuid geat ožžot sámegiela oahpahusa vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas. Sámediggi galgá ovtta departemeanttain ráhkadit evttohusa dáidda lánkaásahusaide.

¹¹ <https://www.sametinget.no/Opplaering>. Ođđajagimánu 8. b. 2016 dii. 10:32.

Viiddiduvvon vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii joatkkaoahpahusas Romssas

Oahpahuslágas boahká ovdan ahte sus gii sáhtá iežas meroštallat sápmelažžan sámelága mielde, ja nu maidái sáhtá čálihit iežas sámi jienastuslohkui, lea vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii. Láhkagáibádusas lea subjektii oassi (persovdna ferte atnit iežas sápmelažžan) ja objektii oassi (persovdna lea muhtuma marjisoahtti gii lea geavahan sámegiela dahje gii čuožžu sámi jienastuslogus). Sámedikki ovtasbargošiehtadusa 5. artihkkalis lea Romssa fylkkasuohkan válljen viiddidit láhkaguovllu fátmastit *buot ohppiid* geat háliidit oažžut oahpahusas sámegiela:

«Buot oahppit Romssa fylkka joatkkaskuvllain galget oažžut oahppofálaldaga sámegiela. Jus ii leat oahpaheaddji skuvllas, de galgá fálljuvot molssaeavttot oahpahuslágideapmi nu mo gáiddusoahpahus. Ulbmil lea eanedit daid ohppiid logu geat lohket sámegiela vuosttašgiellan.»

(5. artihkal Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovtasbargošiehtadusas.)

Sámedikki rolla sámegiela oahpahusas¹²

Sámepolitihka ovddideamis gulahallet riikka eiseválddit ovddemustá Sámedikkiin. Sámediggi dahká vuoruhemiid maid ráđdehus geahččala bidjat iežas politihka vuodđun. Sámedikkis leat ollu doaimmat daid iešguđetge sámi kultuvrralaš, gielalaš ja ealáhuslaš joavkkuide. Sámedikkis leat kantuvrrat sihke mearrasámi, julevsámi ja lullisámi guovlluin, lassin Sis-Finnmárkui.

Sámedikkis lea, ovtas riikka eiseválddiiguin, erenoamáš ovddasvástádus láhčit dili vai sihkkarastá daid iešguđetge sámi kultuvrralaš ja gielalaš joavkkuide ceavzilis boahhteáiggi, seammás go politihka ja doaimmaid ollašuttin buori muddui ferte dáhpáhuvvat suohkaniid ja fylkkasuohkaniid ja báikkálaš ja guvllolaš stáhtalaš orgánaid bokte. Sámediggi ovtasbargá guovddáš eiseválddiiguin ja juohká dieđuid ja láidestusaid sámegiela oahpaha birra. Sámediggi juolluda doarjagiid ja stipeandaid, hálddaša oahpponeavvobuvttadeami, ráhkada oahppoplánaid ja sihkkarastá rámmaeavttuid vuodđooahpahussii, alit oahpahussii ja dutkamii.

Sámedikki doaimmat galget dán vuodul:

- Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiide, vuodđooahpahussii, alit oahpahussii ja dutkamii gulahallama bokte guovddáš, guvllolaš ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrageiguin.
- Dagahit ahte sámi mánáin ja nuorain lea nana identitehta ja gullevašvuohta sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.
- Dagahit ahte sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta oažžut oahpaha sámegiela ja sámegillii mas lea buorre ja dohkálaš kvalitehta.
- Dagahit ahte buot alit oahpahus ja dutkan áimmahušša sámi perspektiivva.

¹² <https://www.sametinget.no/Opplaering>. Ođđajagimánu 8. b. 2016 dii. 10:32.

Sámegiella joatkaoahpahusas

Buot sámii ohppiin joatkaoahpahusas lea vuoigatvuohta oažžut sámegiella oahpahusa, gč. oahpahuslága § 6-3. Dát gusto vaikko oahppis ii leat leamaš sámegiella oahpahus vuodđoskuvllas. Oahppit ožžot válljet guđe sámegiella sihtet oahpahusa – davvisámegiella, julevsámegiella dahje lullisámegiella.

Oahppit joatkaoahpahusas geat ožžot sámegiella oahpahusa, eai dárbbas váldit oahpahusa vierisgiella, gč. oahpahuslága § 1-10 nuppi lađđasa láhkaásahusa. Oahppit geat ožžot sámegiella oahpahusa vuosttašgiellan dahje nubbingiellan, eai dárbbas váldit oahpahusa čálalaš siidogiella, gč. oahpahuslága § 1-11 vuosttaš lađđasa bustáva a láhkaásahusa. Skuvlaeaiggát sáhtta fállat sámegiella vierisgiellan jus dáhttu.

Oahppit geain ii leat leamaš oahpahus siidogiella nuoraidskuvllas, sáhttet luvvejuvvot árvosátneárvvoštallamis čálalaš siidogiella joatkaoahpahusas. Ii leat doarvái ahte oahppis lea leamaš vuoigatvuohta sámegiella oahpahussii, ja nu maiddái lea luvvejuvvon čálalaš siidogiella oahpahusas nuoraidskuvllas. Oahppi ferte geavahan vuoigatvuođa jus galgá luvvejuvvot čálalaš siidogiella árvosátneárvvoštallamis joatkaoahpahusas. Oahppit geat *eai* vállje joatkit sámegiella oahpahusain joatkaoahpahusas, sáhttet luvvejuvvot dušše árvosátneárvvoštallamis čálalaš siidogiella. Ohppiin galgá leat oahpahus čálalaš siidogiella ja sii galget oažžut árvvoštallama árvosáni haga fágas. Oahppit geat válljejit sámegiella *vierisgiellan*, eai luvvejuvvo čálalaš siidogiella.

Skuvlaeaiggáda geatnegasvuođat

Fylkkasuohkanis lea ovddasvástádus ahte oahpahuslága ja dan láhkaásahusaid gáibádusat ollašuvvet, gč. oahpahuslága § 13-10. Dát mearkkaša ahte skuvlaeaiggádis lea bajitdási ovddasvástádus dasa ahte ohppiin vuoigatvuođat sámegiella oahpahussii ollašuvvet. Buot skuvlaeaiggádat galget fállat sámegiella oahpahusa, vejolaččat maiddái oahpahusa sámegillii vuodđoskuvllas, buot sámii ohppiide. Skuvlaeaiggát sáhtta fállat sámegiella vierisgiellan jus dáhttu.

Skuvlaeaiggádis lea geatnegasvuohta juohkit dieđuid ohppiide ja váhnemiidda ja bagadit ohppiid ja váhnemiid geain leat gažaldagat sámegiella oahpahusa ja vejolaččat maiddái sámegielat oahpahusa vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid birra, gč. hálddašanlága § 11.

Vierisgiella

Oahppit geat ožžot oahpahusa sámegiella vuosttaš- dahje nubbingiellan, leat luvvejuvvon vierisgiellagáibádusas dahje gielalaš čiekŋudeami gáibádusas, muhto sis lea vuoigatvuohta válljet dákkár oahpahusa jus dan háliidit, gč. oahpahuslága § 1-9 vuosttaš lađđasa láhkaásahusa. Oahppit geat leat luvvejuvvon vierisgiellagáibádusas dahje gielalaš čiekŋudeami gáibádusas, sáhttet oažžut nannejuvvon oahpahusa ovdamearkka dihte sámegiella, gč. oahpahuslága § 1-9 goalmát lađđasa a láhkaásahusa.

Oahpponeavvut

Fylkkasuohkanis lea ovddasvástádus dasa ahte oahpahuslága ja dan láhkaásahusaid gáibádusat ollašuvvet, dasa gullá maiddái juolludit daid resurssaid mat leat dárbbaslaččat vai gáibádusat sáhttet ollašuvvat, gč. oahpahuslága § 13-10. Skuvlaeaiggát galgá fuolahit ahte buot skuvllain leat dárbbaslaš oahpponeavvut vai galget sáhttit olahit fága gelbbolašvuođamihtomeriid, muhto suohkaniin ii leat geatnegasvuohta ráhkadit ođđa oahpponeavvuid.

(Gáldu: <http://www.udir.no/Spesielt-for/Samisk-opplaring/Samisk-opplaring/1-Retten-til-opplaring-i-og-pa-samisk-og-regelverket-knyttet-til-opplaring-i-samisk-/?read=1>)

1.5 Sámegeiela oahpahusa struktuvrrat

Sámegiella vuosttašgiellan ja nubbingiellan

Oahppit geain lea sámegiella vuosttašgiellan, bohtet dábálaččat ruovttuin gos hubmojuvvo sámegiella beaivválaččat.

- Ohppiin geain lea oahpahus sámegielas vuosttašgiellan, galgá leat oahpahus mii čuovvu Máhttloktema dábalaš oahppoplánabuktosa, muhto galget čuovvot Máhttlokten – Sámi oahppoplánabuktosa sámegiellaoahpahusas.
- Ohppiin galgá maiddá leat dárogiellaoahpahus dainna ulbmiliin ahte šaddat doaibmi guovttegielagin. Oahppit sáhttet válljet juogo oahppoplána «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan» dahje «Dárogiella» (dábalaš dárogiellaoahppoplána).
- Oahppit leat luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Oahppit leat luvvejuvvon eará vierisgiellaoahpahusas go engelasgielas.

Ohppiin geain lea sámegiella nubbingiellan, lea dájvja sámi duogáš, muhto váilu sámegiella beaivválaš geavaheapmi. Ohppiin geat eai oro sámi birrasiin ja sámegiella guovlluin, leat stuorát váttisvuodát oahppat ja geavahit sámegiella árgabeaivvis go ohppiin geat orrot servodagain gos sámegiella lea beaivválaččat anus.

- Ohppiin geain lea oahpahus sámegielas nubbingiellan, galgá leat oahpahus mii čuovvu Máhttloktema dábalaš oahppoplánabuktosa, muhto galget čuovvot Máhttlokten – Sámi oahppoplánabuktosa sámegiellaoahpahusas. Ohppiin lea dárogiella vuosttašgiellan, ja galget oazžut oahpahusa oahppoplána «Dárogiella» (geahpeduvvon jahkediibmologuin) mielde dainna ulbmilin ahte šaddat doaibmi guovttegielagin.
- Oahppit leat luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Oahppit leat luvvejuvvon eará vierisgiellaoahpahusas go engelasgielas.

Buot oahppit geat ožžot sámegiellaoahpahusa, galget seammás oazžut dárogiellaoahpahusa. Sámegiella ja dárogiella oahppoplánaid ulbmilčállosiin čuožžu čuovvovaš teaksta mii čujuha dasa ahte ohppiid guovttegielatvuodagelbbolašvuohta lea heivehuvvon oktii sámegiella- ja dárogiellaoahpahusas:

Oahpahus sámegielfágas ovttaš oahpahusain dárogielas addá ohppiide sin guovttegielat gelbbolašvuođa. Sámegiel- ja dárogielfágain leat ollu oktasaš bealit, ja ohppiide geain lea guovttegielat oahpahus lea danne lunddolaš ahte lea lagas ovttašbarggu dien guovtti fága gaskka. («Sámegiella vuosttašgiellan – oahppoplána»)

Dárogielfága galgá ovttaš sámegielfágain reidet vuođu ohppiid doaibmi guovttegielalašvuođa ovdánahttimii ja addit ohppiide máhtu ja áddejumi dain servodagain maidda ieža gullet. Dainna lágiin sáhtta dárogielfága ovddidit diđolaš ja máhtolaš guottuid dárui ja sámi gielaide ja kultuvrraid ovttaláganvuođaide ja erohusaide. [...] Sámegiel- ja dárogielfágain leat ollu oktasaš elemeanttat, ja danne lea lagaš ovttašbargu dáid fágaid olis dehálaš. [...] Dárogielloahpaheapmi 13 jagi skuvlamannolaga mielde galgá [ovttas sámegielloahpahemiin] addit ohppiide gielaide iešluohtamuša mii addá buori vuođu aktiivvalaš servodat- ja bargoeallimii. («Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan – oahppoplána»)

Guovttegielatvuoda meroštallan

«Bilingvisma, bilingvitehta, bilingvalisma, guovttegielatvuoha, dat go olmmoš beaivválaš eallimis hálddaša ja geavaha guokte dahje eanet gielaide maid dábaláččat lea oahppan mánnán. Dávjá geavahuvvojit iešguđet gielat iešguđetge oktavuodain. Mánát geain leat pakistana váhnemat ja leat bajásšaddan Norggas, geavahit dávjá dárogiela go hupmet norgga dilálašvuodaid birra ja urdu dahje panjabi go hupmet pakistana dilálašvuodaid birra. Sáhtta maid hupmat bilingvála servodagaid birra, geahča maidái diglossi. Ovdal gádde ahte bilingvisma headušta máná intellektuála ovdáneami, muhto ođđaset dutkamat čájehit ahte lea just nuppe ládje. Almmatge eaktuda dát ahte goappašat gielat leat dohkkehuvvon servodagas ja dássálagaid skuvllas.»

(Store Norske Leksikon, Hanne Gram Simonsen 4.1.2016 dii. 14:14.)

Sámegiella nubbingiellan – iešguđetge molssaeavttut ja dásit¹³

Ohppiin geain lea sámegiella nubbingiellan, lea hui iešguđetlágan sámegiellamáhttu go álget sámegiellaoahpahusain. Muhtin ohppiide lea sámegiella áibbas ođđa giella, ja earát fas máhttet veahá sámegiela go álget skuvlii. Sámegiellaohppiid dilli lea maid hui mánnggalágan dasa mii guoská vejolašvuohtii gullat ja geavahit giela beaivválaččat lagasbirrasis ja nu ovdánahttit giela. Oahppoplána «Sámegiella nubbingiellan» lea huksejuvvon nu ahte leat molssaeavttut main fága loahppagelbbolašvuoda gáibádusain leat iešguđetlágan dásit. Fágas leat dát molssaeavttut:

- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 2 (oahppit geain lea leamaš sámegiella 2, jotket sámegiella 2:in joatkkaoahpahusas).
- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 3 (oahppit geain lea leamaš sámegiella 3, jotket sámegiella 3:in joatkkaoahpahusas).
- Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 4. Dát molssaeaktu lea fáldat ohppiide geat álget sámegielain easkka joatkkaoahpahusas ja dán sáhttet válljet dušše oahppit geain ii leat leamaš sámegiellaoahpahus vuodđoskuvllas.

Oahppoplána gelbbolašvuodamihttomearit leat juhkojuvvon ovcci dássái. Leat golbma dási mánáidskuvlaceahki váras; dásái 1m, dásái 2m ja dásái 3m. Buohkat geat álget sámegielain nubbingiellan vuosttaš jagiid vuodđoskuvllas, álget dásis 1m. Váldodeattuheapmi álggus lea giela oahppan stoahkama, guldaleami ja doaimmaid bokte. Sámegiellaoahpahus gálgá maidái leat mielde ovdánahttime álgočállin- ja lohkanohpahusa mas dárogiellafágas lea váldoovddasvástádus.

Sámegiella nubbingiellan - sámegiella 2

Sámegiella 2 lea dat sámegiella nubbingiellan molssaeaktu mas lea alimus gelbbolašvuodamihttomeriid joksán gáibádus. Maŋnel Jo3 galget oahppit máhttit oahppoplána buot ovcci dási gelbbolašvuodamihttomeriid. Ohppiin galgá leat máhttu ja oadjebasvuoha geavahit sámegiela čálalaččat ja njálmmálaččat ja leat doaibmi guovttegielagat.

¹³ <http://www.udir.no/kl06/sas1-04/Hele/Kompetansemaal/?read=1> Ođđajagimánu 7. b. 2016 dii. 10:30.

Oahppit geat válljejit sámegiella 2, galget máhttit buot golmma dási gelbbolašvuodamihttomeriid, dat mearkaša dássi 1m, dássi 2m ja dássi 3m go gerget mánáidskuvllas, ja sii jotket dásiiguin 4-6 nuoraidskuvllas ja dásiiguin 7-9 joatkkaohpahusas.

Mihttomeriid joksán jahkecehkiid ektui	
Maŋŋel 3. jahkeceahki	Dássi 1m
Maŋŋel 5. jahkeceahki	Dássi 2m
Maŋŋel 7. jahkeceahki	Dássi 3m
Maŋŋel 10. jahkeceahki	Dásit 4-6
Maŋŋel Jo1S	Dássi 7
Maŋŋel Jo2S	Dássi 8
Maŋŋel Jo3S	Dássi 9
Maŋŋel Jo2F	Dássi 7
Maŋŋel lasáhusa	Dásit 8-9

Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 3

Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 3 lea molssaeaktu ohppiide geat eai máhte veaháge sámegiella go álget oahppat fága, ja geaidda livččii ávkkálaš eambbo áiggi geavahit guđege dássái vuoddoskuvllas. Oahppit geat álget sámegielain loahpageahčen mánáidskuvllas dahje easkka nuoraidskuvllas, ožžot maid oahpahusa dán molssaeavttu mielde.

Oahppit geat válljejit sámegiella 3, čađahit dásiid 1m-2m mánáidskuvllas ja dásiid 1-3 nuoraidskuvllas. Dásit 1-3 eai leat áibbas seammaláganat go dásit 1m-3m mánáidskuvllas. Sidjiide geain lea leamaš sámegiella mánáidskuvllas, šaddá gal muhtun oassi oahppoávdnasis geardduheapmi, muhto leat alit gáibádusat lohkan- ja čállingálggaide. Joatkkaohpahusas jotket oahppit dásiiguin 4-6.

Oahppit geat válljejit loahppaárvoštallama ja eksámena dán molssaeavttu mielde studerenáhkkanahtti oahppoprográmmas, olahit sullii 2/3 olles sámegiella nubbingiellan oahppoplána gáibádusain. Ii leat mihttomearrin ahte oahppit šaddet guovttegielagin. Go dát molssaeaktu lea oassi fágas sámegiella nubbingiellan, de lea ohppiin vejolašvuolta maŋŋel ollašuhttit olles fága, namalassii váldit sámegiella 2:s eksámena privatistan.

Mihttomeriid joksán jahkecehkiid ektui	
Maŋŋel 4. jahkeceahki	Dássi 1m
Maŋŋel 7. jahkeceahki	Dássi 2m

Maŋŋel 10. jahkeceahki	Dásit 1-3
Maŋŋel Jo1S	Dássi 4
Maŋŋel Jo2S	Dássi 5
Maŋŋel Jo3S	Dássi 6
Maŋŋel Jo2F	Dássi 4
Maŋŋel lasáhusa	Dásit 5-6

Sámegiella nubbingiellan – sámegiella 4

Dát lea molssaeaktu ohppiide geat álget sámegiellaohppui easkka joatkkaskuvllas. Oahppit geat válljejit oahpahusa ja eksámena dán variántta mielde studerenráhkkanahtti oahppoprográmmas, olahit sullii 1/3 olles sámegiella nubbingiellan oahppoplána gáibádusain. Oahppit geain ii leat leamaš sámegiellaoahpahus vuodđoskuvllas ja geat válljejit dákkár sámegiellaoahpahusa joatkkaoahpahusas, sáhttet geavahit válljenprográmmafágas 140 diimmu sámegillii. Oahppodirektoráhtta lea čilgen Romssa fylkkasuohkanii Davvi-Romssa joatkkaskuvlla bokte ahte skuvllas lea geatnegasvuohta fállat dákkár prográmmafága jus sámegiella 4-oahppit jearahit dan:

Oahppoplána cealká ahte "Oahppit geain ii leat leamaš sámegiellaoahpahus vuodđoskuvllas ja geat válljejit dákkár sámegiellaoahpahusa joatkkaoahpahusas, sáhttet geavahit válljenprográmmafágas 140 diimmu sámegillii." Dat mearkkaša 140 diimmu lassin dan 309 diibmui, oktiibuot 449 diimmu. Dát mearkkaša ahte ohppiin geain ii leat leamaš sámegiella vuodđoskuvllas, lea vuoigatvuohta oažžut 140 diimmu nannejuvvon oahpahusa sámegielas, ja skuvllas lea geatnegasvuohta addit dán fáldadaga jus oahppi dan sihtá. Mii áigut ođasmahttit fága- ja diibmojuogu johtučállosa dáiguin dieđuiguin.¹⁴

Danne go sámegiella 4 lea oassi fágas sámegiella nubbingiellan, de lea ohppiin vejolašvuohta maŋŋil váldit sámegiella 3 dahje ollašuhttit olles fága (namalassii sámegiella 2) privatistan. Dát molssaeaktu ii gusto sidjiide geain lea vuodđoskuvllas leamaš oahpahus sámegielas nubbingiellan.

<i>Mihttomeriid joksas jahkecehkiid ektui</i>	
Maŋŋel Jo1S	Dássi 1
Maŋŋel Jo2S	Dássi 2
Maŋŋel Jo3S	Dássi 3
Maŋŋel Jo2F	Dássi 1
Maŋŋel lasáhusa	Dásit 2-3

¹⁴ E-poasta Oahppodirektoráhtas Davvi-Romssa joatkkaskuvllii njukčamánu 3. b. 2014.

Ohppiid lohku geain lea sámegiella vuosttašgiellan dahje nubbingiellan joatkkaoahpahusas Norggas¹⁵

Jahki	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Oktiibuot	341	369	433	473	416
Sámegiella vuosttašgiellan	189	215	248	267	236
Sámegiella nubbingiellan	152	154	185	206	180

Sámegiella vierisgiellan

Ohppiin geat ožžot oahpahusa sámegiella vierisgiellan, ii leat *vuoigatvuodánnannejuvvon* oahpahus, muhto sii ožžot fágaálaldaga maid skuvla dáhttu fállat iežas ohppiide.

- Dát oahppit galget oažžut oahpahusa Máhttoloktema dábálaš oahppoplánabuktosa mielde.
- Sis lea dábálaččat dárogiella vuosttašgiellan.
- Sis sáhtta leat eará sámegiella vuosttaš- dahje nubbingiellan.
- Oahpahus sámegiella vierisgiellan ii luvve čálalaš siidogiella oahpahusas/árvvoštallamis dahje unnit dárogiella jahkediibmologu.

Ohppiid lohku ja oassi geain lea sámegiella oahpahus vuodđoskuvllas Norggas¹⁶

Jahki	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Ohppiid lohku geain lea sámegiella oahpahus	2517	2336	2260	2153	2126
Ohppiid oassi geain lea sámegiella oahpahus	0,41	0,38	0,37	0,35	0,35
Davvisámegiella	2339	2158	2073	1987	1933
Lullisámegiella	101	97	90	94	95
Julevsámegiella	77	81	97	72	98

¹⁵ Oahppodirektoráhtta <http://www.udir.no/Spesielt-for/Samisk-opplaring/Samisk-opplaring/5-Elever-som-tar-samisk-sprak-i-grunnopplaringen/?read=1>. Odđajagimánu 11. b. 2016 dii. 11:22.

¹⁶ Oahppodirektoráhtta <http://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk/samisk-opplaring2/5-Elever-som-tar-samisk-sprak-i-grunnopplaringen/> Golggotmánu 24. b. 2016 dii. 12:12.

Ohppiid lohku ja oassi geain lea sámegiela oahpahus joatkkaoahpahas Norggas¹⁷

Jahki	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Ohppiid lohku	341	369	433	473	416
Ohppiid oassi	0,19	0,21	0,24	0,26	0,22

	2012/13
Oktiibuot	416
Davvisámegiella	386
Lullisámegiella	18
Julevsámegiella	12

Njeallje ovdamearkka sámegiela oahpahas fidnofágalaš oahppoprográmmain:

Fidnofágain ii leat ohppiin vierisgiellaoahpahus iige dárogiela siidogiellaoahpahus:

Heaika lea Jo2 Elektrofága fidnofágaoahppi. Son bohtá sámegiela ruovttus, ja čuovvu oahppoplánaid «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan»:

- Sus lea 1,5 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella juohke vahkus.
- Sus lea 1,5 oahppodiimmu sámegiella juohke vahkus.

Máret lea Jo1 Dearvvašvuoda- ja bajásšaddanfága oahppi, ja bohtá sámegiela ruovttus. Son čuovvu almmatge oahppoplánaid «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella»:

- Sus lea 2 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella juohke vahkus.
- Sus lea 1,5 oahppodiimmu sámegiella juohke vahkus.

Erikas lea sámí duogáš, muhto dárogiella vuosttašgiellan. Son háliida oahppat sámegiela, ja čuovvu oahppoplánaid «Dárogiella» ja «Sámegiella nubbingiellan»:

- Sus lea 1,5 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella juohke vahkus.
- Sus lea 1,5 oahppodiimmu sámegiella juohke vahkus.

Anne lea fidnofágaoahppi geas lea sámegiella nubbingiellan (Sámegiella 2). Son lea válljen oppalaš studerengelbbolašvuoda lasáhusa:

- Son lea luvvejuvvon čálalaš siidogiela oahpahas.
- Sus lea 8 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 8 oahppodiimmu sámegiella vahkus.

Dasa lassin sáhttet leat oahppit geain ii galgga leat davvisámegiellaoahpahus, muhto julev- dahje lullisámegiella.

¹⁷ Ibid.

Guhtta ovdamearkka sámegiela oahpahusas studerenráhkkanahtti oahppoprográmmain:

Elle lea Jo2 oahppospesialiserenoahppi. Son boahdá sámegiela ruovttus, ja čuovvu oahppoplánaid «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan»:

- Son lea luvvejuvvon vierisgiellaoahpahusas.
- Son lea luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu sámegiella vahkus.

Anders lea Jo3 Valášstallanfága oahppi, ja boahdá sámegiela ruovttus. Son čuovvu almmatge oahppoplánaid «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella»:

- Son lea luvvejuvvon vierisgiellaoahpahusas.
- Son lea luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Sus lea 6 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu sámegiella vahkus.

Mette lea Jo1 Musihka, dánsuma ja drámá oahppi. Sus lea dárogiella vuosttašgiellan, ja sus lea leamaš veahá sámegiellaoahpahus vuodđoskuvllas. Son háliida ain oahppat sámegiela, ja čuovvu oahppoplánaid «Dárogiella» ja «Sámegiella nubbingiellan» (Sámegiella 2):

- Son lea luvvejuvvon vierisgiellaoahpahusas.
- Son lea luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu sámegiella vahkus.

Marit lea Jo1 oahppospesialiserenoahppi. Sus lea dárogiella vuosttašgiellan, ja sus lea leamaš veahá sámegiellaoahpahus vuodđoskuvllas. Son ii háliit almmatge joatkit sámegiellaoahpahusain:

- Son galgá álgit vierisgiellaoahpahussii mii lea golmma jagi badjel.
- Sus galgá leat čálalaš siidogiellaoahpahus, muhto lea luvvejuvvon *árvosátnearvvoštallamis*.
- Sus lea 4 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.

Inge lea maiddá Jo1 Musihka, dánsuma ja drámá oahppi. Maiddá sus lea sámi duogáš, muhto dárogiella vuosttašgiellan. Son háliida oahppat sámegiela, ja čuovvu oahppoplánaid «Dárogiella» ja «Sámegiella vierisgiellan»:

- Son ii leat luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Sus lea 4 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 4 oahppodiimmu sámegiella vahkus.

Egil lea Jo3 oahppospesialiserenoahppi. Sus lea sámi duogáš, muhto ii leat oahppan sámegiela. Son oažžu álggahallioahpahusa oahppoplánaid «Sámegiella nubbingiellan» (Sámegiella 4) ja «Dárogiella» mielde:

- Son lea luvvejuvvon vierisgiellaoahpahusas.
- Son lea luvvejuvvon čálalaš siidogiellaoahpahusas.
- Sus lea 6 oahppodiimmu (45 min-ovttadagat) dárogiella vahkus.
- Sus lea 3,5 oahppodiimmu sámegiella vahkus.
- Son geavaha 140 diimmu válljenprográmmafágas sámegillii.

Dasa lassin sáhttet leat oahppit geain ii galgga leat davvisámegiela oahpahus, muhto julev- dahje lullisámegiella.

1.6 Resurssat sámegiela oahpahussii

Ekonomalaš resurssat

Romssa fylkkasuohkanis lea nana áigumuš nannet sámegiela, juoga mii maiddáí boahdá ovdan ovtasbargošiehtadusas Sámedikkiin: «Buot oahppit Romssa fylkka joatkkaskuvllain galget oažžut oahppofálaldaga sámegielas» (5. artihkal).

Stáhta doarjjaortnet suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda gos lea sámegiela oahpahus

Fylkkasuohkan oažžu doarjaga Stáhtas ohppiide geain lea lága bokte nannejuvvon vuoigatvuohta oažžut sámegiela oahpahusa (vuosttaš- ja nuppigiela oahppit). Li addo dákkár doarjja ohppiide geat ožžot sámegiela oahpahusa vierisgiellan. Doarjja rehkenasto diibmomeriin juohke fylkii čuovvovaš diibmovuođđuduvvon vuogádaga mielde:

- Vuosttaš 20 oahppi/oahpahalli nammii oažžu Romssa fylka doarjaga 50 diimmu juohke oahppái/oahpahallái.
- Ohppiide eanet go 20 oažžu Romssa fylka bealledoarjaga, namalassii 25 diimmu juohke oahppái/oahpahallái.

Joatkkaoahpahus Romssa fylkkas addo 14 skuvllain ja vel eanet skuvlabáikkiin. Li leat vejolaš čohkket buot ohppiid ovttá skuvlabáikái, vai oččoši stuorajođihandoaimma ovdamuniid mat heivejit oktii refušuvnamodeallain.

Sámedikki guovttegielalašvuodadoarjagat

Sámediggi juohká suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda doarjagiid mat galget dahkat ahte sámegiella gullo ja oidno almmolašvuodas nugo lea čilgejuvvon sámelága giellanjuolggadusain:

1. Šiehtadusa ulbmil

Dán šiehtadusa ulbmilin lea láhčit dilálašvuodaid bistevaš ovtasbargui gaskal Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana Sámelága giellanjuolggadusaid hálddašeamis. Romssa fylkkasuohkan galgá láhčit dilálašvuodaid nu ahte sápmelaččat galget sáhttit seailluhit ja ovddidit gielaset Romssa fylkkasuohkanis, ja buohkat geat váldet oktavuoda sámegillii almmolaš bálvalusain, sis galgá leat vuoigavuohta oažžut bálvalusa sámegillii.

Dán šiehtadusa vuodđun leat Sámelága giellanjuolggadusat, mat galget sihkkarastit ahte Sámediggi ja Romssa fylkkasuohkana ássiide leat vuoigatvuohta geavahit ja ovddidit sámegiela Romssa fylkkasuohkanis. Dát šiehtadus ii galgga gáržžidit dan ovddasvástádusa mii lea Sámelága giellanjuolggadusaid ektui, ja Sámelága nuolggadusat mannet dán šiehtadusa ovddabeallai. Šiehtadus ii galgga hehttet dakkár ovtasbarggu mii ii leat namahuvvon dán šiehtadusas.

Romssa fylkkasuohkan geatnegahtá iežas čuovvolit “Strategiijaplána sámegielas ja sámi kulturgealbhus” ja “Norgga Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovtasbargošiehtadusa” guovttegielalašvuoda juogadeamis. *Šiehtadusa ulbmil lea láhčit dilálašvuodaid beliid nana bistevaš ovtasbargui áššiin, mat gusket sápmelaččaide ja sámi guovlluide Romssa fylkkasuohkanis. Bealit áigot geahččalit dilálašvuodaid nu ahte sápmelaččat galget sáhttit gáhttit ja ovddidit gielaset Romssa fylkkasuohkanis.*

Sámedikki stipeanda ohppiide joatkkaoahpahusas

Ollesáigge- ja oasseáiggeoahppit geat ožžot oahpahusa sámegielas vuosttašgiellan, nubbingiellan dahje vierisgiellan, sáhttet ohcat stipeandda Sámedikkis čuovvovaš meriid mielde 2016:s:

7 500 ru. ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan.
 5 500 ru. ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan.
 3 000 ru. ohppiide geain lea sámegiella vierisgiellan.

Oahpponeavvut ja resursaguovddášat

Oahpahuslága § 13-10 addá fylkkasuohkanii ovddasvástádusa lágideat geavahussii daid resurssaid mat leat dárbbaslaččat oahpahussii. Dát mearkkaša maidái ahte fertet ordnet beassama dárbbaslaš oahpponeavvuide vai sáhtta ollašuttit fága gelbbolašvuodamihttomeriid. Lea Sámediggi mii hálldaša sámegiela oahpaha oahpponeavvobuvttadeami. Maŋemus jagiid lea Sámediggi vuoruhán ovddideat oahpponeavvuid mánáidgárdái ja vuodđoskuvlii.

Ii gávdno olámuttus ja ođasmahtton, systemáhtalaš guorahallan vuodđooahpaha sámi fágaid oahpponeavvovuođas, muhto Finnmarkku fylkkanánni guorahallat dilálašvuoda 2008:s Finnur Consult vehkiin.¹⁸ Dát kárten čájehii ahte skuvllat geavahedje oahpponeavvuid mat ledje buvttaduvvon ovdal 2001, vaikko 2006:s váldui atnui ođđa, nátionála oahppoplánabuvttus ja daidda ođđa oahppoplánaide ledje buvttaduvvon oahpponeavvut.

2016:s lea bargu jođus buvttadit deaddiluvvon oahpponeavvuid main leat digitála resurssat mat leat heivehuvvon oahppoplánabuktosa rievadusaide, maidái joatkkaoahpahussii. Sámedikki oahpponeavvovuođas dieđiha ahte daid maŋemus jagiid lea vuoruhán buvttadit ođasmahtton oahpponeavvuid nuoramus ohppiide. Joatkkaoahpahas lea dan dihte vuoruhuvvon maŋelii vuodđojagiid sámegiela oahpaha, mánáidgárdiin ja vuodđoskuvllas. Dan vuoruheami doarju nátionála giellalávdegoddi man Romssa fylkkanánni lea jođihan. Okta váldobohtosiin *Váibmogiella*-čielggadeamis (NAČ 2016: 18, ovdanbuktojuvvon golggothánu 10. b. 2016) lea ahte mánáid giellaoahppan lea čovdda sámegielaid seailuheapmái.

Nátionála digitála oahppanarena

Nátionála digitála oahppanarena (NDLA), man 18 fylkkasuohkana Norggas eaiggáduššet, lea dál bargame lonuhit joatkkaoahpaha buot fágaid oahppogirjiid digitála oahpponeavvuiguin. Riikka stuorámuš skuvlaeaiggát, Oslo suohkan, ii lea goassege searvan dán ovtasbargui. Nátionála digitála oahppanarena ásaheamis 2007:s, go Máhttoloktema ásaheamis 2006.s ožžo oahppit vuoigatvuoda nuvttá oahpponeavvuide joatkkaoahpahas. Nátionála digitála oahppanarena galgai leat mielde rationalisereme oahpponeavvuoastimiid ja oččodit eanet digitála oahppanresurssaid, oktiiheivehettiin fylkkasuohkaniid elektrovnnalaš mašiidnagávvuid ja digitála vuodđostruktuvrra oastimiid.

Fylkkasuohkanat mat barget ovtas, juolludit sullii 20 % oahpponeavvobušehtas Nátionála digitála oahppanarena doaimmaheapmái ja ovddideapmái, mii dahká oktiibuot sullii 50 miljovna ruvno jahkásaččat. Lea Hordalándda fylkkasuohkan mii hálldaša Nátionála digitála oahppanarena, ja sii leat virgáibidjan beaivválaš jođiheaddji geas lea váldodoaimmaheaddji ovddasvástádus. Beaivválaš jođiheaddji/váldodoaimmaheaddji jođiha bargoveaga mas lea čovddaolbmot mángga fylkkasuohkanis ja mii doaimmaha barguid. Nátionála digitála oahppanarena stivra lea Oahppohovddaid/direktevrraid forum (FFU).

¹⁸ Hegg, Lone m.fl.: *Samiske læremidler. En kartlegging av eksisterende læremidler og behov for læremidler per oktober 2008*. Fylkesmannen i Finnmark 2008.

Jus muhtun fylkkasuohkan dáhttu fáldaga muhtun fágas, de ferte guoskevaš fylkkaoahppohavda ovddidit dán ášši stivrii, ja lea stivrra duohken mearridit galgágo fáldat ovddiduvvot vai ii. Geavatláččat lea nu ahte Nasionála digitála oahppanarena čuovvu márkana go giedahallá digitála oahpponeavvuid, ja stuora fágat main leat ollu geavaheaddjit, vuoruhuvvojit, seamma ládje go maiddái stuora lágádusat Norggas dahket. Dát heađušta sámegiela ja eará fágaid gos jo ovdalaččas leat váttisvuođat ođasmahttit ja ovddidit ođđa oahppanressursaid.¹⁹

Romssa fylkkasuohkana neahttaressurs Sámii historjá²⁰

Samisk historie NETTBASERT LÆRINGSRESSURS

Veidefolket Jernalder og vikingtid Middelalder Grensetrekking og kolonisering 1800-tallet

Sámédiggi ja Romssa fylkkasuohkan leat ruhtadan digitála oahppanressursa «Sámii historjá» maid heahtihuvvon Skániid joatkkaskovllá oahpaheaddjit leat ráhkadan: Ardis Ronte Eriksen, Ulf Nilsen, Karin Rafaelsen, Line Lund Nilsen ja Arnfinn Olsen.

Resursa gávdno sihke ođasmahtton hámis ja álgohámis interneahkas. Resursa lea ráhkaduvvon dustet Fylkkadikki *Det kunnskapsrike nord* mearrádusa 2006:s, mii

nanne ahte buot ohppiin geat váldet joatkkaoahpahusa Romssa fylkkas, galget leat vuodđodieđut sámii kultuvrra ja sámii diliid birra. Dassáži go Skániid joatkkaskovllá časkojuvvui oktii Heggen joatkkaskuvllain 2010:s, lei joatkkaskuvla, ovtta Ráissa ja Vuotnasiidda joatkkaskuvllaiguin, prošeaktaskuvla gos sámii kulturmáhttu lei sierra fága mii lei integrerejuvvon oassi oktasašfágain studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain.

¹⁹ Davvi- ja Lulli-Trøndelága fylkkasuohkanat leat Grong joatkkaskuvlla, Aajege – Sámegiella- ja gelbbolašvuođaguovddáža/Plassje joatkkaskuvlla bokte ruhtadan ja ráhkadan digitála oahpponeavvu lullisámegillii vuosttašgiellan Jo1 studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain ja Jo2 fidnofágalaš oahppoprográmmain. Oahpponeavvu lea vuodđuduvvon dárogiellafága fagaávdnasiidda mat leat Nasionála digitála oahppanarenas ja mat dasto leat jorgaluvvon lullisámegillii. Dat lea almmatge ođđa oahpponeavvu mas lea sámii sisdoallu. Dainna eavttuin ahte ožžot viidáset ruhtadeami fylkkasuohkaniin, de galgá dát lullisámegiela vuosttašgiela oahpponeavvobuvttadeapmi joatkašuvvat čuovvovaš jagiid. Duohtavuodas mearkkaša dat ahte Trøndelága fylkkasuohkanat mákset lassi ruđaid Nasionála digitála oahppanarena oahpponeavvuid ovddas sámegiela oahpahussii, ja dasto maiddái eanet go šiehtaduvvon 20 % oahpponeavvobušeahkas, vai sii ožžot lullisámegiela oahpponeavvuid Nasionála digitála oahppanarena bokte. Oahppanressursa ferte jorgaluvvot oktii vel – lullisámegiela davvisámegillii – jus Romssa fylkka galgá sáhttit ávkkástallat dán barggu.

²⁰ <http://www.tromsfylke.no/samiskhistorie/index.html>

Buresboahhtin Sámi dutkamiid guovddášii

Váldosiidu Oahput Dutkan Áigeguovdil Sámi dutkamiid guovddáša bargit Ovttagada birra

Báikkálaš ja máilmmiviidosas

Sámi dutkamiid guovddáš (Sesam) lea UiT - Norgga árkálaš universitehta sámi ja eamiálbmotdutkan, oahpu ja gelbbolašvuodahuksema oktasas resursa. Mii galgat nannet UiT oktasas dutkan- ja oahppoárjja sámi ja eamiálbmotguoskevaš fáttáin fágarájiid rastá. Guovddáš lea organisatuvrralaččat čadnon Humaniora, servodatdiehtaga ja oahpaheaddjeoahpu fakultetii, muhto dan bargoguovlu lea olles universitehta.

Sámi dutkamiid guovddáša bargit:

Giellatekno – UiT Norgga árkálaš universitehta Sámi giellateknologiija guovddáš

Sámediggi ásahe 2005:s [Divvuma](#), mii lea sámi giellateknologiija neahttabáiki mii earret eará galgá ráhkadit sátnedárkkistanprográmmaid sámegielaide. Giellatekno ja Divvun leat dan rájes bargan ovtas sámi giellateknologalaš dutkama ektui.

Grammatihkkavuđot giellateknologalaš reaidut teakstaanalyseremii ja giellaoahpahussii, ja digitálalaš sátnegirjiit ja teaksta-jietnan-prográmmat leat buot gielaide eaktun dasa ahte sáhttet ceavzit geavahangiellan ođđaáigásaš servodagas. Giellatekno bargá dahkat dákkár prográmmaid olámuđui sámegielaide, ja maiddái dahkat álkibun eará vehádatgielaide ráhkadit dákkár prográmmaid.

Jagis 2007 álggii Giellatekno bargat interaktiivvalaš pedagogalaš prográmmaiguin, álggos ráhkadii davvisámegiela [VISL-veršuvnna](#), ovtasbargoguoibmi dán barggus lei Syd-Dansk Universitet, ja dasto ráhkadii giellaoahppanprográmma [Oahpa](#). Giellatekno bargá maiddái elektrovnnalaš sátnegirjiiguin, ja laktá sátnegirji grammatihkalaš analysii vai lea vejolaš oazžut sihke grammatihkalaš analysa ja jorgalusa maiddái sojahuvvon sániide, mat dábálaččat eai leat mielde dábálaš sátnegirjiin.²¹

²¹ <http://giellatekno.uit.no/Giellatekno.nob.html>. Ođđajagimánu 8. b. 2016 dii. 11:12. <http://kurs.oahpa.no/>. Ođđajagimánu 8. b. 2016 dii. 11:11.

Sámi lohanguovddáš

Sámi lohanguovddáš lea resursaguovddáš man Sámi allaskuvla hálddaša, ja mii erenoamážit bargá oahpahuovuogádhkii buorrin, mánáidgárddi rájes gitta alit oahpu dási rádjai. Lohanguovddáš bargá viidát ovddidit njálmmálaš ja čálalaš sámezielageavaheami álbmogis. Lohanguovddáša váldosuorggit leat lohkan- ja čállinoahpahuš, ja njálmmálaš giela ovdánahttin. Dása gullá nannet ja ovddidit sámeziela njálmmálaš geavaheami oahpahuovuogádagas, mánggagielalašvuoda ja giellaealáskahttima birra, ja gaskkustit dieđuid lohkan- ja čállinmáhtu fágasuorggis. Lohanguovddáš bargá maid surggiide gullevaš dutkan- ja ovdánahttinbargguid.²² *Sámi lohanguovddáš* doaimmaha maid neahttabáikki *Ovttas* ovttasbarggus Senter for IKT i utdanningen.

Ovttas

<http://ovttas.no/> lea sámi oahpponeavvobálvalus. Neahttabáikkis gávnnat dieđuid sámi oahpponeavvuid birra, ja sáhtát daid luoikkahit nehta bokte Sámedikki oahpponeavvoguovddášis. Dasa lassin gávnnat maid juogadanarena gos sáhtát juogadit iežat buvttadan sisdoalu.

²² <http://www.lohanguovddas.no/> Cuorománu 19. b. 2016 dii. 09:13.

<http://samas.no/nb/senter-samisk-i-opplaeringa> Cuorománu 19. b. 2016 dii. 09:17.

Sámi giellaguovddážat Romssa fylkkas

Ástávuona giellagoahtie Loabága suohkanis ovddida sámi giela ja kultuvrra iežas guovllus. Lea Loabága suohkan mii eaiggáduššá ja doaimmaha giellaguovddáža, ja dat galgá fállat sámi giellabálvalusaid sihke ástávuotnalaččaide ja ásausaide Ástávuona guovllus.²³

Gáisi Giellaguovddáš rahppojuvvui almmolaččat cuoŋománu 2004. Giellaguovddášis leat lanjat Moskvuona giliviesu ja Romssa ráđđeviesus. Guovddáš galgá ovddidit sámi giela ja kultuvrra Moskvuonas, ja galgá leat gelbbolašvuodaguovddáš Romssa suohkanii ja suohkaniidda mat leat das lahka.²⁴

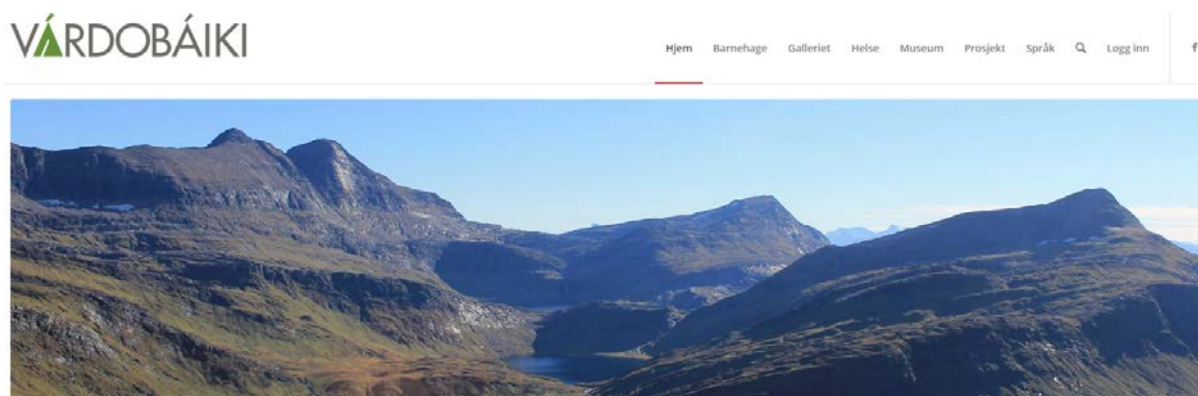
Várdobáiki sámi guovddáš Evenáššis guovdilastá geažos áiggi sámi giellaáššiid Davvi-Nordlándda ja Lulli-Romssa guovllus. Dása gullet iešguđetlágan giellakurssat, báikenammabarggut ja doaibmabijut

²³ <http://www.lavangen.kommune.no/astavuona-giellagoahtie> 21. Cuoŋománu 21. b. 2016 dii. 11:43.

²⁴ <http://www.tromso.kommune.no/gaissi-birra.156488.no.html> Cuoŋománu 21. b. 2016 dii. 11:48.

mat galget loktet movtta oahppat sámegiela. Giellaealáskahttinbarggut galget maiddá ovdos guvlui leat okta Várdobáikki váldofokussurggiin. Giellaguovddáš lea maiddá dehálaš doaibma diđolažžan dahkat sámegiela válljemiid, go guovddáš lea juste davvisámegiela ja julevsámegiela giellarádjji alde.

Gáivuona suohkan šattai oassin sámegiela hálddašanguovllus 1992:s. *Sámi giellaguovddáš* vuodđuvuvui 1994:s ja lea suohkanii gullelaš ossodat mii galgá leat sámegiela oahpahan- ja máhttuovddáš. Giellaguovddáš lea oassin *Davvi álbmogiid guovddášis* Olmmáivákkis, ja galgá nannet sámegiela geavaheami ja beroštumi sámegillii, ja leat giella- ja kulturbargguid resursa- ja máhttuovddáš sihke báikegottis ja viidátge guovllus.²⁵ Guovddáš maid ráhkada oahpponeavvuid ja almmuha daid neahtas Gáivuona suohkana neahttasiidduin. Sámi giellaguovddáša váldodoaimmat galget erenoamážit:²⁶

- Nannet sámegiela geavaheami ja beroštumi mánáidgárddiin, skuvllain ja ássiid gaskkas muđui.
- Jorgalit ja dulkot Gáivuona suohkana ovddas ja maiddá eará ásaheami, serviid ja joavkkuid ovddas.
- Ráhkadit oahpponeavvuid ja almmuhit daid neahtas.
- Fállat sámegiela oahpahusa mii lea heivehuvvon suohkana bargiide ja eará rávesolbmuide.
- Lágidit semináraid ja oanehis kurssaid suohkana bargiide ja earáide dárbbuid mielde.

²⁵ <http://www.kafjord.kommune.no/samisk-spraakcenter.5599499-2862.html>. Odđajagimánu 8. b. 2016 dii. 10:52.

²⁶ <http://www.kafjord.kommune.no/laeremidler.21590.no.html>. Odđajagimánu 8. b. 2016 dii. 10:52.

Skábmaspeallu

Spealus sahtá oahppat skábmasániid ja veahá sámi nástealmmi birra

Last ned spill

HOAHKAMAT

Odđa sámi málengirji

HOAHKAMAT

Mii leat ráhkadan málengirji tevnnegliiguin min kultuvrras molssaeaktun dábálaš girjjide maid don gávnnat rámbuvris. Girjjis leat suohtas tevnnegat ja sámi hoahkamat. Girji máksá 30 ru, ja das leat 18 siidu. Govaid lea Kjellaug Isaksen sárgor Loga eanet

Niestelávka – stoagus mas lea vuorddekeahtáivuohta

Oahpahallit galget mátkái ja válmastit niesteseahka.

Borramušat leat látnan. Juohke oahpahalli vállje dan niestti maid sihtá, ja son muitat maid son bidjá lávkii.

Les mer

Adjektiivakoarttat

Adjektiivakoarttaid lea vejolaš geavahit sihke ságastallamiin, árvidanstohkosiin ja spealuin.

Koarttat sohpet bárraspealuide, main oahpahallit galget geahččalit čoaggit adjektiivabáraid, masa gullet adjektiiva ja dan vuostálas adjektiiva.

Les mer

Samisk bibliotekstjeneste – Sámi girjerádjubálvalus

informasjonstjeneste om nye samiske utgivelser

Nettressurser/Neahttaressursat

Læremidler/Oahppaneavvut

Ovttas/Aktan/Aktesne – ny nettportal som skal gjøre samiske læremidler lett gjenfinnbare på nett. *Ovttas* er laget av Sametinget i samarbeid med SIKT (Senter for IKT i utdanningen)

Språk/Giella

Suopmankárta/Digitalt språkkart – Forlaget ČálliidLágádus har laget digitalt språkkart hvor skoleelever og andre med interesse for samisk språk kan lytte til samiske språk og dialekter fra forskjellige steder.

Giella – ressurside om de samiske språkene av Sámi giellalávdegoddi/Samisk språknemnd

Giellatekno – Senter for samisk språkteknologi, Institutt for språkvitenskap, Universitetet i Tromsø

Giellatekno Online Dictionaries –

Gulahalan – svensk opplæringsressurs i nordsamisk

Oahpa! – Interaktivt pedagogisk program for opplæring i nordsamisk utviklet av Universitetet i Tromsø

ordbok.sametinget.se – digital ordbok for sydsamisk-svensk, lulesamisk-svensk, nordsamisk-svensk laget av det svenske sametinget

Neahttagisánit – (Giellatekno, Universitetet i Tromsø)

Norsk-Lulesamisk ordbok – av Anders Kintel

Sami grammar – Vocabulary (samisk-engelsk ordliste)

Samisk språksenters læremidler – spill og læremidler laget av Samisk språksenter i Kåfjord/Spealut ja oahpaneavvut mii Sámi giellaguovddáš Gáivuonas lea rahkadan

Sátni – (Giellatekno, Universitetet i Tromsø)

Stockfleth, Nils Chr. Vibe (1852): Norsk-lappisk ordbog (Internet Archive – Digital Library of Free Books, Movies, Music & Wayback Machine)

Dáru – Sámi sátnegirji/Norsk – Samisk ordbok (1995) og Norsk-samisk ordbok / Dáru-sámi sátnegirji (2000) – digital versjon (Davvi girji, 2013)

Stedsnavn/Báikenamat

Gaisi – báikenamat/stedsnavn. Nettsted som med tekst og bilder presenterer samiske stedsnavn i Kåfjord. Foreløpig er kun stedsnavn i Manndalen tilgjengelige. Neahttabáiki gos teavstain ja govain ovdanbuktit Oimmáivákki sámegiella báikenamaid, ja áiggi mielde olles Gáivuona báikenamaid.

Litteratur og forfattere/ čáppagirjjalášvuohta ja girječállit

Fárru – Nettressurs om samisk forfattere fra alle tidsepoker samt utdrag av deres tekster. Tekstene finnes både som tekst- og lydfiler. Nettressursen inneholder skjønnlitterære arbeidsoppgaver, både interaktive og vanlige oppgaver. Davvi girji er utgiver. Nordsamisk tekst.

Søk og lån i samisk bibliotekstjeneste

Søk og lån

E-postabonnement

Enter your email address to subscribe to this blog and receive notifications of new posts by email.

Bli med 556 andre følgere

Sider

Hjem

Arkiv/Arkiivat

Aviser og tidsskrifter/Áviissat ja áigečállosat

Bibliotek/Bibliotehkat

Bokhandlere/girjegavppit

Forlag/Lágadusat

Kontakt/oktavuohta

Museer/Museat

Nettressurser/Neahttaressursat

Nyhetsbrev og andre dokumenter

Om oss/Min birra

Kategorier

Topp innlegg

Máret Ánne Sara: In between worlds

Ingjerd Tjelle: Sterke krefter - om blodstoppere, lesere og hjelpere

Forlag/Lágadusat

Museer/Museat

Bodil Hansen Blix, Torunn

Hamran: Helse- og omsorgstjenester til samiske eldre

Kajsa Andersson: Sápmi i ord och bild 1

Jon Henrik Fjällgren: Goeksegh

1.7 Sámeigiela oahpahusa stáhtus Romssa fylkkas 2016-2017

Tabeallat čuovvovaš siidduin čájehit guovddáš hástalusa barggus seailluhit ja ovddidit sámegiela joatkkaoahpahusas: Sii geat livčče galgan oažžut sámegiela oahpahusa Romssa fylkka joatkkaskuvllain, leat heaitán sámegiela oahpahusas vuodđoskuvllas. GSI-logut čájehit systemáhtalaš heaitima sámegiela oahpahusas vuosttaš ceahki rájes gitta logát ceahki rádjai Romssa fylkkas. Loguid ferte lohkat várrogasat, earret eará go oahppit sáhttet heaitit sámegielain ovttá dásis ja joatkit vuolit dásis. Lea almmatge muitaleaddji ollisvuodagovva maid GSI-statistihkka čájeha.

Stuorámuš heitin lea ohppiid gaskkas geain lea sámegiela nuppiagiela oahpahus (Sámegiella 2 ja Sámegiella 3), gos skuvlla oahpahus jáhkkin lea áidna sámegielat arena mángasiidda dán ohppiin. Orru maid leame nu ahte ohppiid váhnemat geain lea vuoigatvuohta oažžut sámegiela nuppiagiela oahpahusa, árvvoštallet mánáid skuvladiálášvuođa, go nuppi ceahkis gitta njealját ceahkkái leat eanaš oahppit geain lea Sámegiella 2, ja stuorámuš lohku geain lea Sámegiella 3 oahpahus lea fas viđát ceahkis.

Sámegiela vuosttašgiela oahpahusas leat eanemus oahppit vuosttaš ceahkis. Dát orru čájeheame ahte dáid mánáid váhnemat leat diđolaččat das ahte oahppit galget joatkit giellaoahpahusain maid leat ožžon ruovttus, ja vejolaččat maidái sámegielat mánáidgárddis, vuodđoskuvlamannolaga čađa. Oassi geat heitet sámegiela oahpahusas vuosttašgiellaohppiid (Sámegiella 1: 32 %) gaskkas, lea ollu unnit go nubbiagiellaohppiid (Sámegiella 2: 41 %, Sámegiella 3: 46 %) gaskkas.

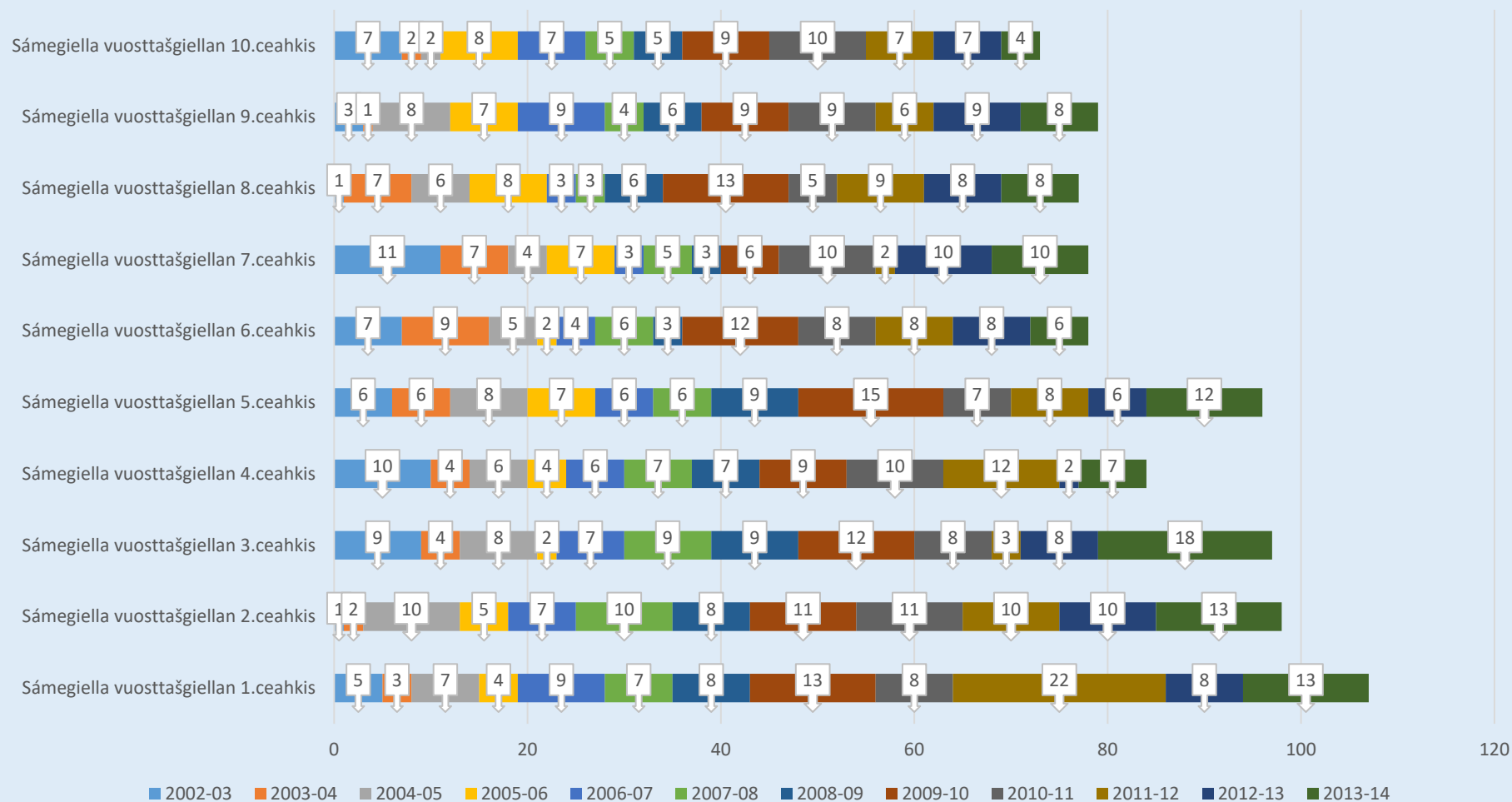
Sámegiella 3 diálášvuohta lea stádismeahttun, vaikko orru leame oalle čuovgat mánáidskuvlla dásis. Skuvlajagi 2006-2007 ledje 16 goalmátluohkálačča geain lei sámegiela oahpahus vuodđoskuvllas Romssa fylkkas. Jagi manjel lei lohku gorgnon 22:i, ja čihččet ceahkis lei 19 oahppis dán jahkebuolvvas ain sámegiela oahpahus. Manjit skuvlajagi leat dát oahppit nuoraidskuvllas, ja ohppiid lohku lea stádis gávccát ceahkis ovdal go ovccát ceahkis njieldj ja lea 14. Go dát jahkebuolva olle logát ceahkkái, de lea dušše guđa oahppis ain sámegiela oahpahus.

Nuppiagiela bajimus dási, Sámegiella 2, oahpahusa diálášvuohta lea duođalaš. Ravddamus ovdamearkan lea mánáidbuolva mii lea riegan 1996:s. 53 oahppis geain lei Sámegiella 2 oahpahus nuppi ceahkis skuvlajagi 2003-2004 vuodđoskuvllas Romssa fylkkas, ledje dušše gávccis geain ain lei sámegiela oahpahus skuvlajagi 2011-2012. Heitin Sámegiella 2 oahpahusas orru dáhpuhuvvame golmma sirdima oktavuodas, njealját ceahkis viđát ceahkkái, guđat ceahkis čihččet ceahkkái ja gávccát ceahkis ovccát ceahkkái. Manemus heaitima ferte geahččet oahpahuslága § 6-2 manemus lađđasa ektui: «Oahppit mearridit ieža háliidit go oahpahusa sámegielas ja sámegillii 8. ceahki rájes [...]»

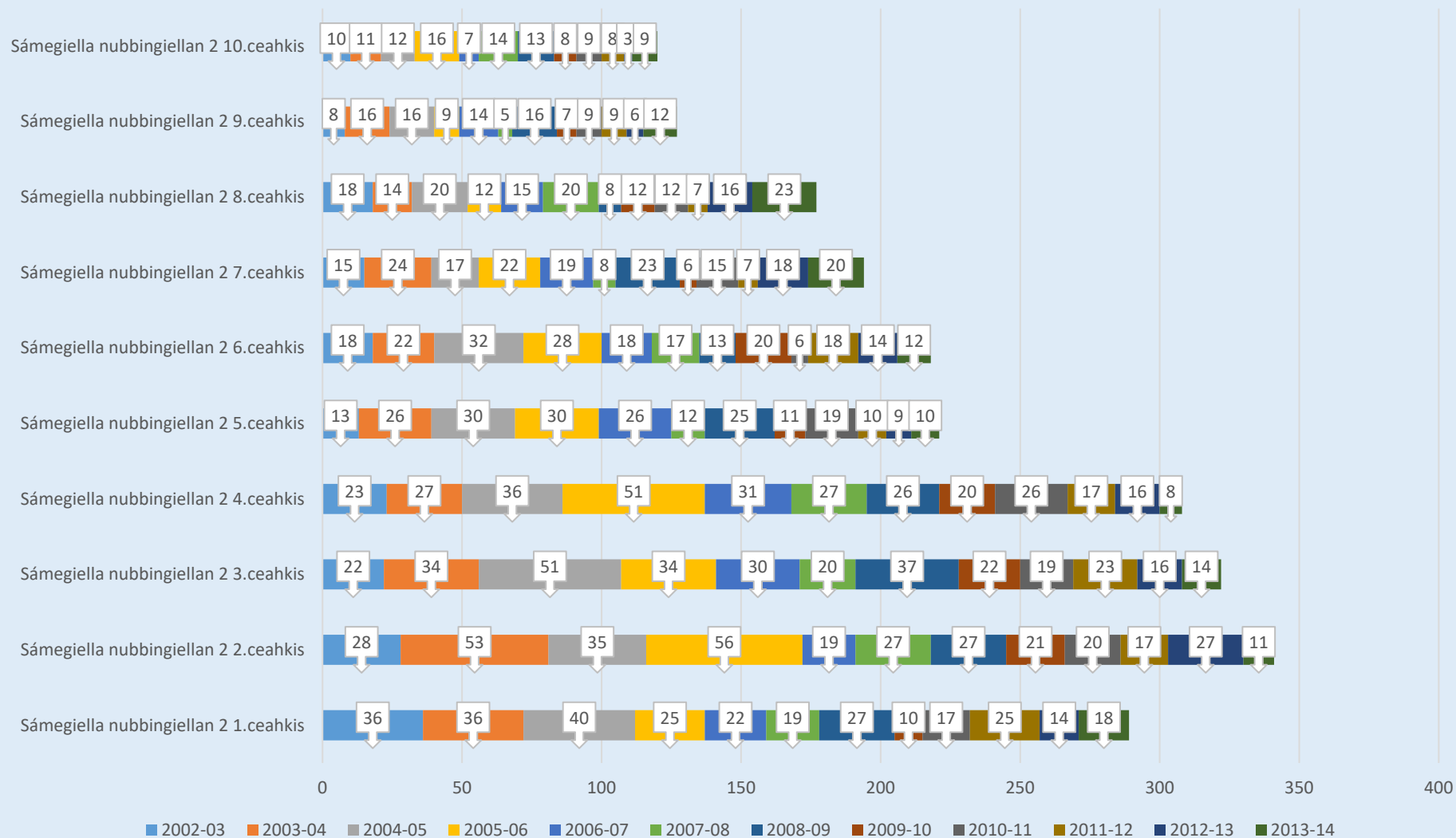
Sámegiela vuosttašgiela (Sámegiella 1) diálášvuohta orru leame eanet stádis vuodđoskuvllas go sámegiela nuppiagiela diálášvuohta. Vaikko heitin dáhpuhuvvá eanet dásedit, ja vaikko vuosttašgiellaohppiid *oassi* geat heitet lea vuolimus, de leat balddihahtti *ollu* vuosttašgiellaohppit geat heitet sámegiela oahpahusas Romssa fylkkas. Sivvan dása lea go okta váldohástalusaain sámegiela seailluheamis lea čadnon giellageavaheddjiid lohku geat beaivválaččat geavahit giela.

Olbmot geain lea sámegiella vuosttašgiellan, dahket dálááiggi ja boahhteáiggi sámegiela geavaheddjiid ja hálldašeddjiid vuodui, ja nu maidái vuodui olles dan kultuvrii ja árbevirrui man giella guodda. Ovttagárdánit sáhtta dadjat ahte heitin sámegiela vuosttašgiela oahpahusas áitá sámegiela *reproduksuvnavuodui*, ja heitin sámegiela nuppiagielas headušta *rekrutterema* gillii.

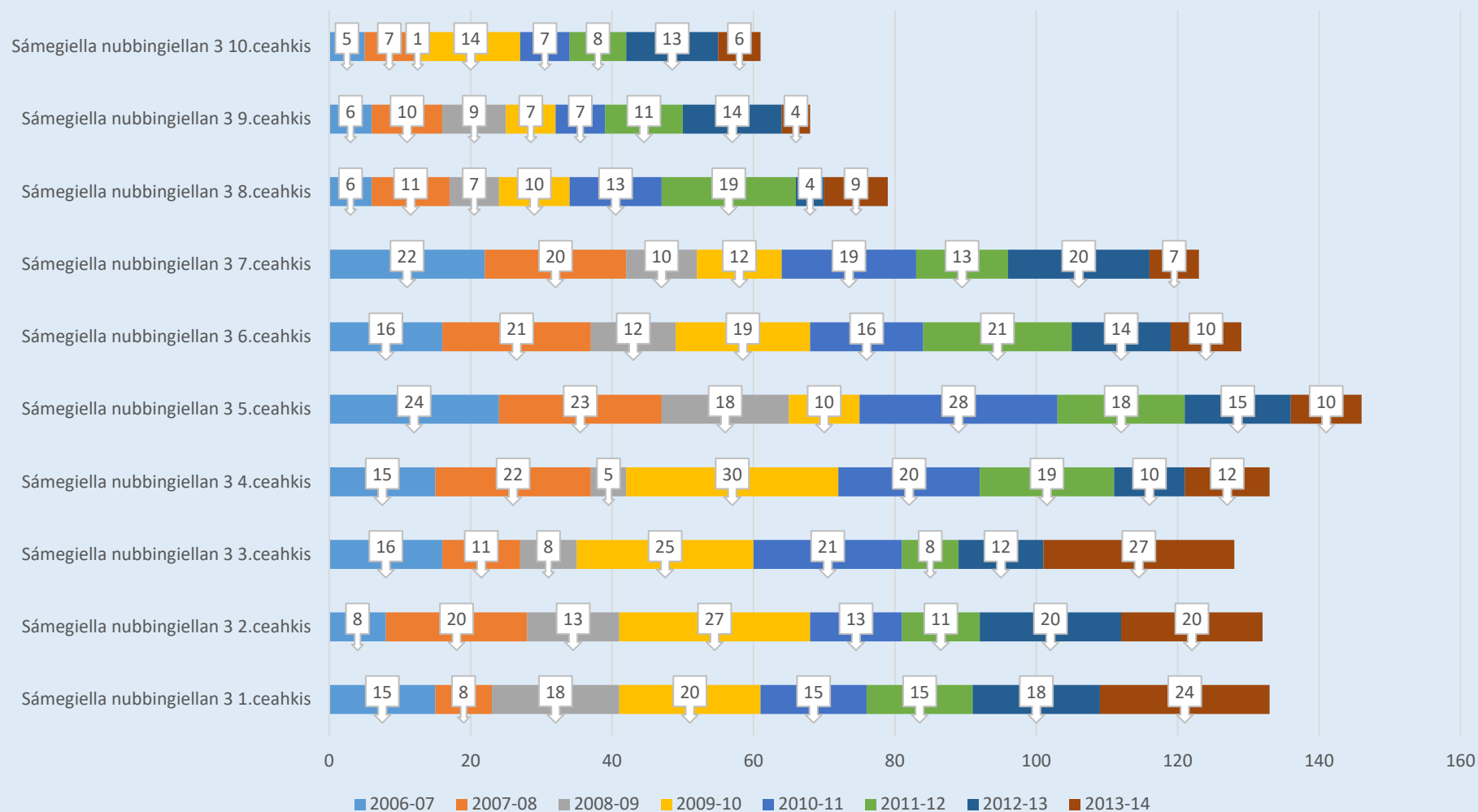
Oahppit geain lea sámegiella vuosttašgiellan vuodđoskuvllas Romssa fylkkas, 1.-10. ceahkki, 2002-2014 (Gáldu: GSI)

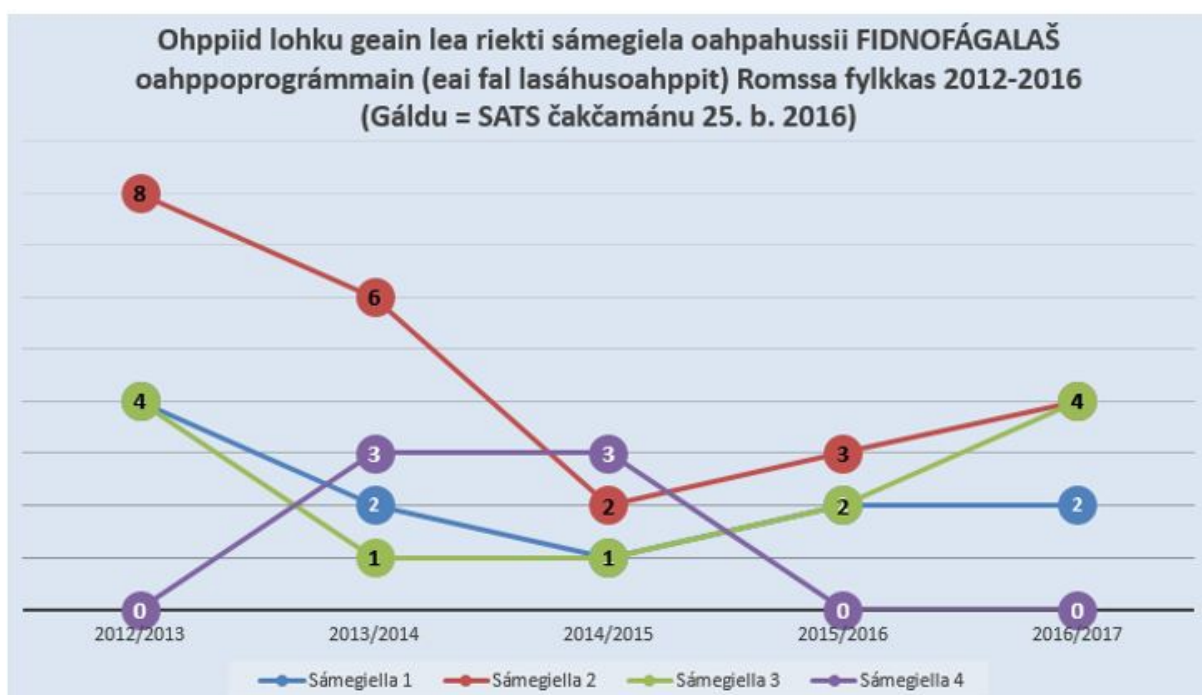
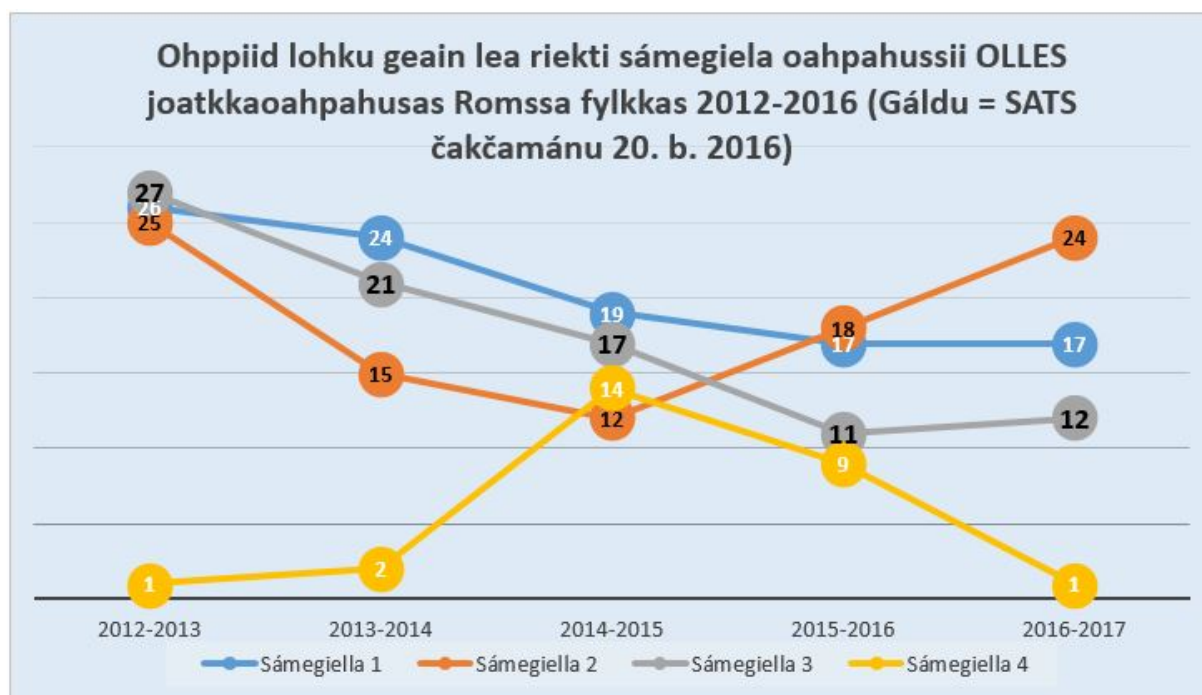
Oahppit geain lea sámegiella nubbingiellan 2 vuodđoskuvllas Romssa fylkkas, 1.-10. ceahkis, 2002-2014 (Gáldu: GSI)

Oahppit geain lea sámegiella nubbingiellan 3 vuodđoskuvllas Romssa fylkkas, 1.-10. ceahkis, 2006-2014* (Gáldu: GSI)(*li ovttaga oahppis lean dát fáaladat ovdal 2006)

Ohppiid lohku geain lea riekti sámegeiella ja geat álge joatkkaoahpahussii

Leat mánga siva dasa ahte ohppiid lohku geat geavahit sin vuoigatvuoda sámegeiella oahpahussii, rievddada jagis jahkái. Muhtumat heitet ja earát fas álget, muhtumat molsot dási, muhtumat fárrejit eret Romssa fylkkas ja muhtumat fárrejit Romssa fylkii, muhtumat bohtet guossoeahppin ja earát fas leat lonohallanoahppin olgoriikkas ovttá skuvlajagi, dábálaččat Jo2-dásis.

Sámegiela oahpahusa áigumušat leat alladat konvenšuvnnain, lágain, láhkaásahusain/oahppoplánain ja daid dulkomiin. Ii oro leame «sadjji» sámegiela oahpahussii guovddáš eiseválddiid diibmoplánain ja jahkediibmorámmain – oahppat sámegiela mearkkaša sihke hilgut juoidá eará ja geavahit eanet áiggi oahppamii. Joatkkaoahpahusas lea dát váttisvuohta erenoamáš oidnosis oahppoprográmmain Musihkka, dánsun ja drámá, Valášállanfága ja fidnofágalaš oahppoprográmmain.

Oahpahangelbbolašvuohta davvisámegiela Romssa fylkkas

(Davvi)sámegiela oahpaheddjiid alimus oahppodási Romssa fylkkas 2016-2017:

Dási Skuvla	Master	Bachelor	60 oahppočuoggá	Pedagogalaš oahppu	Pedagogalaš oahpu haga
Davvi-Romsa	1	4	2	7	
Kongsbakken	2	0	0	1	1

Joatkkaoahpahusas leat oahpaheddjiin dávjá mánnga oahpahanfága. Sámegielat ohppiid geat čadahit studerenráhkkanahhti oahppoprográmmaid, berre ávžžuhit lohkat sámegiela oassin čuovvovaš oahpus. Sii sáhttet válljet vaikko makkár alit oahpu, nugo reálafágaid, giellafágaid, stáhtadiehtaga fágaid ja eará. Jus sii lassin pedagogihkkii váldet 60 oahppočuoggá sámegiela ja ožžot barggu joatkkaoahpahusas, de lea sis gelbbolašvuohta oahpahit sihke sámegiela ja universitehta- dahje allaskuvlaoahpu vuodđooahpahanfágaid.

Fylkkadiggediedáhusa 1:2006: «Det kunnskapsrike nord» eavttut

Go Fylkkadiggi giedáhalai fylkka joatkkaoahpahusa diedáhusa *Det kunnskapsrike nord* geassemánus 2006, de dagai Fylkkadiggi maidái mearrádusa mas ledje váikkuhusat sámegiela oahpahussii ja oahpahusa sámi kultuvrra gaskkusteapmái:

Oassi Fylkkadikki mearrádusas geassemánu 12. b. 2006 (Fylkkadiggedieđáhus 1:2006: «Det kunnskapsrike nord»)

6 Sámegiella

Fylkkadiggi doarju fylkkaráđi sámegiela ja kultuvrra vuoruhansurggiid.

Fylkkadiggi doarju evttohusa addit ovtta joatkkaskuvlii fylkkas váldoovddasvástádusa eamiálbmotgelbbolašvuhtii.

Fylkkadiggi oaidná ahte leat ain menddo unnánat geat servet sámegiela kurssaide joatkkaskuvllas.

Fylkkadiggi oaiivilda ahte Skániid joatkkaskovlá lea erenoamáš dehálaš sámegiela ja kultuvrra ovddideapmái márkosámi guovllus Lulli-Romssas ja Davvi-Nordlánddas.

Skuvla doarju eará sámi ásaheaid guovllus ja addá dárbbalaš oadjebasvuoda sámegiela ja kultuvrra veajuiduhttimis.

Fylkkadiggi deattuha Skániid, Vuotnasiidda ja Ráissa joatkkaskuvllaid erenoamáš ja dehálaš rolla sámegiela gelbbolašvuoda ovddideamis skuvllain Romssas ja sámegiela oahpahusa fállamis. Fylkkadiggi oaiivilda maidái ahte sáhtášii viidáset ovddidit ovttasbarggu sámi giellaguovddážiiguin fylkkas vai oččošii lassi gelbbolašvuoda skuvlii.

Fylkkadiggedieđáhus čuovvula Sámedikki ovttasbargošiehtadusa áigumušaid ja sihkkarastá ahte buot ohppiin Romssa fylkka joatkkaskuvllas galget leat vuodđodieđut sámi áššiid birra.

Fylkkadiggi lea ovttaoaiivilis dasa ahte buot oahppit Romssa fylkkas galget oažžut sámegiela oahpahusfálaldaga ja dan ođđa skuvlastruktuvrras galgá ovtta joatkkaskuvllas Romssa fylkkas leat erenoamáš ovddasvástádus eamiálbmotgelbbolašvuhtii.

Fylkkadikki mearrádus juovlamánu 1. b. 2009:

1. Fylkkadiggi dohkkeha čuovvovaš doaibmabijuid mat galget unnidit goluid ja luvvet doarjaga ovddidit kvalitehta Romssa fylkka joatkkaskuvllain.

[...].

3. Fylkkadiggi bidjá Skániid joatkkaskovllá ja Heggen joatkkaskuvlla ovtta sadjái. Sigma Nord oahppit galget almmatge ain oažžut oahpahusfálaldaga.

[...]

7. Gulahallan ja ovttasbargu Sámedikkiin oahppoáššiin mat gusket sámegillii ja kultuvrii, ferte áimmahuššot Romssa fylkkasuohkana ja Sámedikki ovttasbargošiehtadusa mielde.

Skániid joatkkaskovlá časkojuvvui 2006:s oktii Heggen joatkkaskuvllain oktan hálddahušlaš ovttaadahkan, Vågsfjord joatkkaskuvlan. Juovlamánu 1. b. 2009 mearridii Fylkkadiggi bidjat Vågsfjord joatkkaskuvlla Skániid ossodaga seamma sadjái go Vågsfjord joatkkaskuvlla Heggen ossodaga. Oahpahusa kvalitehta geažil gáibidii njieddji ohppiidlohku Skániid joatkkaskovllá rekrutterenguovlluin (iige lean buorrananmunni boahtteáiggis) ahte ohppiid fálaldagat čohkkejuvvojedje Hárstáide.

Skániid joatkkaskovlá lei árbevirolaččat fuolahan sámegiela oahpahusa Lulli-Romssa ja Davvi-Nordlánda ohppiide. Skuvlla heaittiheapmi bovtii garra vuostehágu sámegielat birrasiin, ja dahkkui Sámedikki miela vuostá. Skániid joatkkaskovllá heaittihettiin dáhkidii fylkkasuohkan ahte sámegielat

ohppiid fálddagat eai galgan heađuštuvvot. Sámi giella- ja kulturárbevierru mii lei erenoamážit čadnon Skániid joatkkaskovlá, lei *márkosámi*.

Oassi: Sd.dieđ. nr. 28 (2007-2008) «Sámepolitihkka»:

Márkosámit

Márkosámi guovlu ollá Bálága rájes máddin gitta Málátvuona rádjai davás, muhto eatnašat ášset Davvi-Nordlándas ja Lulli-Romssas. Ain nákkáhallo báikegottiin mo márkosámi guovllu galgá čilget. Márkosámi suopman maid guovllus geavahit, gullá davvisámegillii, muhto das vuhtto vel ahte lea julevsámeguovllu rájá guvlui. Márkogilážiid sápmelaččaid duogáš lea sihke johtti boazodoalus ja boares mearrasámi kultuvrras. Ollugat sirde boazodoalus ja guolásteamis lotnolasealáhusaide, main eanadoallu lei váldoealáhus, ja lassin vel boazodoallu ja guolástus. Dát ealáhusheiveheapmi lei ealas gitta sullii jagi 1960 rádjai. Boazodoallu jođihuvvo ain márkosámi guovllus, ja vel ođđasis ceggejuvvon boazodoallu 1950–60-logus.

Dáruiduhttinproseassa váikkuhii dán guvluige. Jagi 1905 rájes gáržžiduvvui boazodoallu mii lei guovttebealde rájá. Dat čuzii sámi gillii ja kultuvrii. Mánge márkosámi giláža leat liikká viehka muddui seailluhan sámi kulturmearkkaid, ja lea dál ealli kultuvra mii lea šaddadan mánge dáiddasuorggi dáiddáriid, dovddus kulturolbmuid lestadianismmas ja organisašuvnnaeallimis ja valáštallamis. Dán guovllus ásaiga guokte Sámi dovdoseamos njunušolbmo guhkes áiggi iežaska eallimis – sámi girječálli Johan Turi geasseorohat lei márkosámi guovllus ja girječálli ja sámennjuš Anders Larsen ása 30 manimuš jagi márkosámi guovllus.

Manimuš jagiid lea dán guovllus sámi kultuvra ealáskan bures. Áinnas lea Márkomeannu sámi festivála ja Várdobáikki nammasaš sámi guovddáža ceggen leamaš hui mearkkašahti. Mánnggalágan doaimmaid ja fálddagaid bokte lea márkosámi kultuvra šaddan eambbo čalmmus ja dovddus, sihke sápmelaččaid ja dážaid gaskkas. Dál leat sierranas fálddagat mánáide, nuoraide ja ollesolbmuid – mánáidgárdi, skuvlafáldat mánngga dásis, festivála maid márkosámi nuorat jođihit, giellaoahpahus, kursafáldat duojs, málesteamis ja goahtehuksemis, ja doaibmabijut sámi boarrásiidda.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-28-2007-2008-/id512814/>.

Ođđajagimánu 11. b. 2016 dii. 9:28.

Heggen joatkkaskuvla válddii badjelasas sáme giella ovddasvástádusa maid Skániid joatkkaskovlá lei hálldašan, mannel go skuvllat časkojedje oktii 2009:s. Rektor Ole Martin Linaker čilge otná dili ná:

Heggen joatkkaskuvllas leat skuvlajagi 2015-2016 golbma oahppi geain lea sáme giella oahpahus. Guovtti oahppis lea sáme giella vierisgiellan ja goalmmádis lea sáme giella nubbingiellan dássi 2. Dál ožžot Heggen joatkkaskuvlla oahppit gáiddusoahpahusa Davvi-Romssa joatkkaskuvllas. Sáme giella ohppiid lohku ii leat goassege leamaš ná vuollin go dán skuvlajagi, muhto tendeansa lea leamaš ahte rekrutteren sáme gillii lea njiedjan daid manemus jagiid.

Rekrutteren sáme gillii:

Skániid joatkkaskovllás lei oalle stuora oassi ohppiin geat válljejedje sáme giella giellan, ja mánnggas dain ohppiin geat sirdojuvvojedje Heggen joatkkaskuvlii go skuvllat časkojedje oktii,

jotke sámegielain. Maŋŋel go Skániid joatkkaskovllá oahppit gerge Heggen joatkkaskuvllas, de njiejai dađistaga ohppiid lohku. Lea váttis diehtit juste man dihte ohppiid lohku geat háliidit sámegiela, njiedjá, muhto leat mánga fáktora maid sáhtta leat miellagiddevaš geahčadit:

- Skániid joatkkaskovllás sáhtte oahppit válljet juogo duiskkagiela dahje sámegiela. Mángasat válljejedje dan dihte sámegiela. Go Skániid joatkkaskovllá heahtihuvvui, de sirdojedje oahppit Heggen joatkkaskuvllii, mii fállá duiskka-, spánskka- ja fránskkagiela. Guovllu oahppit ožžo dan dihte eanet válljenvejolašvuodaid mat gilvaledje sámegielain.
- Oahppit ožžot maiddá giellastipeandda go lohket sámegiela, juoga mii maid movttiidahtii ohppiid válljet sámegiela ovdalii duiskkagiela.
- Musihka/Drámá ohppiid diibmolohku sámegiela vuosttašgielas ja nuppigielas lea menddo vuollegaš dasa ahte oahppit ožžot loahppaduodaštusa golmma jagi maŋŋel. Ohppiin geain lea sámegiella, fertejit dan dihte, lassin sámegiela oahpahussii golmma jagi badjel, maiddá váldit musihka dahje drámá prográmmafága maŋemus skuvlajagi. Dat mearkkaša ahte Musihka/Drámá maŋemus jagi oahppit ožžot 39 diimmu oahpahusa juohke vahkus, juoga maid oahppit oidnet hehttehussan. Dat sáhtta maid leat okta sivvan dasa manne oahppit válljejit eret sámegiela vuosttaš- dahje nubbingiellan.
- Mánga oahppi leat ságastaladettiin skuvlla jođiheddjiiguin muitalan ahte sii válljejit eret sámegiela go dat addá unnit vejolašvuodaid válljet prográmmafágaid Jo3:s. Oahppit geat válljejit sámegiela vuosttaš- dahje nubbingiellan, váldet sámegiela golmma jagi badjel, ja dat eará gielat leat guovtti jagi badjel. Dat mearkkaša ahte sii vuoruhit eret sámegiela olles diibmologu dihte. Oahppit oidnet sámegiela lassi noađđin diibmologu ektui, maid sáhtta garvit jus vállje eret giela.
- Dasa lassin muitalit muhtun sámi oahppit ahte leat unnit oahppit go ovdal geain lea sámegiella nuoraidskuvllas.

Oahpaheaddji, guhkkinn dahje lahka?

Go skuvllat časkojedje oktii 2009:s, de oaččui Heggen joatkkaskuvla iežas sámegiellaoahpaheaddji, geas lassin dasa ahte oahpahii sámegiela, lei maiddá oktiiheivehanovddasvástádus ja doaimmai čohkkejeaddji gulahallanoahpaheaddjin sámegiela ohppiide skuvllas. Ortnet doaimmai hirbmat bures ja fuolahii sihke ohppiid giellaoahpahusa ja identitehta. Go oahpaheaddji buohccindieđihuvvui 2013:s, de biddjui johtui bargu oččodit sadjásačča. Skuvlajagi 2013-14, ja muhtun muddui maid skuvlajagi 2012-13, ledje sadjásaččat pedagogalaš oahpu haga geat fuolahedje sámegiela oahpahusa. Go skuvla almmuhii virggi rabasin 2014 giđa, de skuvla ii lihkostuvvan virgáibidjat gelbbolaš fágaoahpaheaddji sámegielas maŋŋel go lei guktii almmuhan virggi rabasin, ja skuvllas lei de bágggu dingot sámegiela oahpahusa gáiddusoahpahusa bokte. Skuvla lea maid dáid maŋŋel maŋemus almmuheami ohcan vejolaš oahpaheaddji almmá lihkostuvvama haga. Ii leat eahpádus ge das ahte Heggen joatkkaskuvllii lea hástaleaddji oččodit gelbbolaš sámegiela fágaoahpaheaddji. Dađibahábut vásihit mii maid dáid dán jagi ahte mii eat lihkostuva oažžut gelbbolaš ohcciid almmuhuvvon sámegiela oahpaheaddjivirgái.

Oahppit muitalit ahte gáiddusoahpahusas leat sihke ovdamunit ja heajos bealit. Ovdamunni lea ahte sii ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela lagas oktavuodas fágaoahpaheddjiin, ja gáiddusoahpaheaddji fágagelbbolašvuodta lea buorre. Heajos bealit man birra oahppit muitalit, lea gaska oahpaheddjiide, ja ahte ii oaččo persovnnalaš oktavuoda oahpaheaddjái. Lea maid dáid váddáset gulahallat. Dasa lassin leat oahppit eanet aktiivvat das ahte muitalit «synkroniserenspiehkastagaid» birra gaskal skuvllaid (ollesbeaivvegeahččaleamit,

tuvrabeaivvit, plánenbeaivvit, jna.). Pedagogalaš oainnu mielde lea loahppaboađus ahte fysalaš oahpaheaddji livččii leamaš buoremus.

Gáiddusoahpahusa ovdamunit ja heajos bealit skuvlla perspektiivvas

Struktuvra:

Ovdamunit: Mii sáhttit fállat sámegiela.

Gelbbolašvuohta sámegiellakodaid, dásiid birra jna.

Heajos bealit: Ollu gulahallanlinnját maid galgá oktiiheivehit – ovttaskas olbmuid duohken.

Eanet oahpaheaddjit geaiguin ferte doallat oktavuođa – váddáset fuobmát hástalusaid.

Unnit «kontrolla» oahpahusa ektui.

Kvalitehta, váiddagieđahallan jna.

Pedagogalaččat:

Ovdamunit: Fágalaš kvalitehta.

«Govddit» fágafálaldat.

Heajos bealit: Unnan «lagasvuohta» oahpaheddiin.

Váddáseappot gulahallat go jus livččii fysalaš oahpaheaddji.

Eai lágiduvvo ekskuršuvnnat, giellaláv gumat dahje «seminárat» pedagogalaš rámmaid siskkobealde.

Perspektiivvat sámegiela oahpahussii Heggen joatkkaskuvllas ovddos guvlui

Heggen joatkkaskuvla dáhttu leat skuvla mii maiddá boahpteáiggis nagoda áimmahuššat sámegiela. Mii vuoruhit ovddemussii oččodit eanet ohppiid skuvlii ja nannet sámegiela oahpahusa iežamet oahpaheddiin. Go sámegiella rahčá rekrutteremiin, de mii berret várra maiddá geahččat dan guvlui ahte hukset resurssa sámegiella kultuvrras ja historjjás mii lea lunddolaš oassin skuvllas. Mii oaidnit dárbbu jurddašit ođđasit sámegiela ektui guovtti suorggis:

1. Iskat manne leat nu unnán oahppit geat háliidit sámegiela oahpahus ja álggahit doaibmabijuid (dieđuid juohkit nuoraidskuvlii ja dieđuid oažžut nuoraidskuvllas, oktiiheiveheapmi).

2. Hukset resurssa mii sáhtášii nannet skuvlla sámegiella perspektiivva mii ii guoskka giellaoahpahussii.

(Rektor Ole Martin Linaker)

Váhnemiid giellaválljemat ohppiide mánáidgárddis ja vuodđoskuvllas, oktan suohkana sámegiela fálaldagain, leat dehálaččat joatkkaoahpahussii. Dán dilálašvuođa deattuha maid raporta mii evaluere Nordlándda fylkkamánni lulli-, julev- ja márkosámi guovlluid gielladoaibmabijuid «*Språk må inn ørene og ut munnen. Ei evaluering av Fylkesmannens i Nordlands språktiltak i sør-, lule- og markasamiske områder*» (2015). «Sámi giellaikkadeapmi 2012»-raporttas bođii ovdan čuovvovaš:

Váttes dilit skuvllas jna. dagahedje earret eará ahte Loabága sámegiella váhnemat ovtta mearridedje ahte sii galge dušše dárustit mánáiguin. Eará báikkiin eai dáidde dahkan seamma čielgá mearrádusa, muhto molsun lea almmatge dáhpáhuvvan iešguđetge báikkálaš servodagas nu ahte boarráset oappát ja vieljat ohppe sámegiela, ja unnit oappážit ja vieljažit ohppe ahte sii eai galgan sámástit ja danin eai goassege dan bargan [...] Evenášši ja Skániid suohkaniid rádjeguovllu sámegiella mánáidgárddis orru oppalaš beroštupmi dasa ahte mánát galget ohppet sámegiela, leame eanet ambivaleanta go váhnemiid gaskkas julevsámi guovllus. Loabágis leat ožžon giellabeassemánáidgárddi, muhto dat lea dušše moadde jagi boaris. Eai

*leat goassege ožžon sadjái sámi luohkáid main lea oahpahus sámegillii márkosámi guovlluin, vaikko Loabát giella lea sámegiella hálddašansuohkan.*²⁷

Vuotnasiidda joatkkaskuvla oaččui ovttas dalá Skániid ja Ráissa joatkkaskuvllaiguin erenoamáš ovddasvástádusa sámegiella oahpahussii ja sámi kultuvrra gaskkusteamái 2006:s. Rektor Kjell Arne Giske čilge otná dili ná:

Marjnel go Loabága vuođđoskuvllas ledje garrasit vuoruhan sámegiella oahpahusa, de ledje mánga jagi ollu doaimmat skuvllas, ja mis lei maiddá muhtun áigodaga sámegiellaoahpaheddji beallevirggis. Dalle barggaimet maiddá sámegielain ja kultuvrrain iešguđetge prošeavttain, ja skuvla lágidii kursabeaivvi buot oahpaheddjiide sámegielas ja kultuvrras. Vuotnasiidda joatkkaskuvla lei okta golmma joatkkaskuvllas mat ledje ožžon erenoamáš ovddasvástádusa fállat sámegiella. Okta min oahpaheddjiin lei mielde prošeavttas mas ledje mielde oahpahusetáhta ja Ráissa joatkkaskuvlla olbmot, man ulbmilin lei ráhkadit oahpahanbuktaga (sámegiella- ja kulturlávka), man boadusin lei stuora raporta. Dál leat mii gal guhkkin eret dain doaimmain mat mis ledje birrasiid jagi 2005. Mis ii leat sámegiellaoahpaheddji, mis leat unnán oahppit geain lea sámegiella oahpahus, ja oahpahus dáhpáhuvvá gáiddusoahpahusa bokte jietna/govva-studios.

Kongsbakken joatkkaskuvllas ledje skábmamánus 2016 guokte sámegiellaoahpaheddji geat oahpaheigga gávccii oahppi geain lei sámegiella vuosttašgiellan ja golbmanuppelohkáii oahppi geain lei sámegiella nubbingiellan. Buot vuosttašgiella oahppit čuvvot oahppoplána «Dároggiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan», juoga mii gáibida oktiiheiveheami dároggiellaoahpaheddjiiguin. Skuvlla jođiheaddjit dáhtošedje, earret eará Romssa sámi váhnenfierpmádaga doarjagiin, dahkat Kongsbakken joatkkaskuvlla resursaskuvlan sámegiella oahpaheapmái ja sámi kultuvrra gaskkusteamái Romssa suohkanis. Romssa sámi váhnenfierpmádaga jođiheaddji Sofie Osland čállá čuovvovaččat reivves Romssa fylkkasuohkanii juovlamánu 13. b. 2015:

Kongsbakken joatkkaskuvllas lea dál bures sajáiduvvan sámegiella oahpahusfálaldat. Romssa sámi váhnenfierpmádat evttoha dahkat Kongsbakken joatkkaskuvlla básan johtti sámegiellaoahpaheddjiide seamma ládje go Báhpajávrra skuvla lea vuođđoskuvlla oahpaheddjiide. Čilgehus maid Fylkkasuohkana oahpahusetáhtta lea addán gáiddusoahpahusa geavaheapmái, lea ahte lea váttis rekrutteret sámegiellaoahpaheddjiid. Mii leat leamaš oktavuodas Sámegiella oahpaheddjifierpmádagain, mii cealká ahte galggašii leat álki gávdnat vejolaš sámegiellaoahpaheddjiid dáppe Romssa suohkanis. Hástalussan leat leamaš čiegus/oidnemeahttun virgealmмуhusat, ja ahte leat fállan dušše oasseáiggevirggiid. Juohke sierranas skuvllas leat unnán sámegiella oahppit, ja skuvllat sáhttet dan dihte fállat dušše oasseáiggevirggiid. Jus dagašii Kongsbakken joatkkaskuvlla johtti sámegiellaoahpaheddjiid básan, de sáhtášii čoavdit dien hástalusa go de sáhtášedje fállat ollesáiggevirggiid. Dasa lassin berrejit čađahit oktasašdoaimmaid skuvllaid rájiid rastá vai oahppit dovdet ahte sii leat oassin stuorát oahppanbirrasis.

²⁷ Solstad, Marit ja Astrid Dankertsen: «Språk må inn ørene og ut munnen. Ei evaluering av Fylkesmannens i Nordlands språktiltak i sør-, lule- og markasamiske områder. NF-rapport 5/2015. Nordlandsforskning, Bodø 2015, s. 17-18.

Kongsbakken joatkkaskuvlla jođiheadjit čilgejedje čeahkkimis Fylkkaohppohavddain njukčamánu 30. b. 2012 ahte sii háliidivčče šaddat Romssa suohkana sámegiela resursaskuvlan. Skuvla háliida leat mielde:

- Čohkket sámegiellaoahpaheddjiid fysalaččat ovttá (relatiivvalaččat) stuora fágalaš ja pedagogalaš gulahallanoktavuhtii mii maiddá ovtasbargá systemáhtalaččat stuora ja nana dárogiellafágabirrasiiin.
- Láhčit dili vai sámegiellaoahpaheadjit sáhttet johtit skuvllaid mielde ja oahpahit dahje sii sáhtášedje oahpahit eará skuvllaid ohppiid geat čohganit Kongsbakkenii. Dát guokte molssaeavttu eai hilggo nubbi nuppi.
- Ovddidit girjerádjosa sámegiela ja kultuvrra gaskkusteamii Romssa fylkkasuohkana «Romssa fylkka girjerájusplána 2011-2014» mielde. Girjerájus galgá oktiiheivehit ja čalmmustahttit sámegiela oahpahanressaid mat gávdnojit materiálalaččat ja digitálalaččat. Kongsbakken skuvlagirjerádjosis leat beaivválaččat gitta 650 vejolaš geavaheadji olámuttos.
- Geavahit fylkka stuorámuš joatkkaoahpahusa kulturguovddáša gaskkustit sámi árbevieru ja innovašuvnna musihkas, dánsumis ja drámás nuoraide.

Skuvlajagi 2016-2017 rájes doaimmahit Kongsbakken joatkkaskuvlla báikkálaš oahpaheadjit sámegiela oahpahusa Romssa suohkanis.

Davvi-Romssa joatkkaskuvllas lea dál stáhtus sámegiela oahpaheami resursaskuvlan, ja skuvlla váldoovddasvástádus lea čilgejuvvon Fylkkadikki geassemánu 2006 mearrádusas. Dán fylkkaovddasvástádusa čađaha skuvla maiddá gáiddusoahpahusfálaldaga bokte. Skuvllas ledje ođđajagimánu 2016 eanemus oahppit geain lei sámegiela oahpahus, muhto eanas dain ledje oahppit geat ledje välljen sámegiela vierisgiellan. Skuvllas ledje maid guokte oahppi geain lei sámegiella vuosttašgiellan ja vihtta oahppi geain lei sámegiella nubbingiellan. Sámegiela ja dárogiela oahpaheami oktiiheiveheapmi dáhpáhuvá dábbalaš «Dárogiella» oahppoplána bokte buot dáidda ohppiide. Davvi-Romssa joatkkaskuvllas leat čieža sámegiellaoahpaheadji geat doaimmahit ollislaš sámegiela fálaldaga, maiddá gáiddusoahpaheami.

Nordlys, miessemánu 19. b. 2016:

Sámegiela gáiddusoahpahus Romssa fylkka joatkkaskuvllain

Olaug Bergset, Davvi-Romssa joatkkaskuvlla rektor

Davvi-Romssa joatkkaskuvla lea leamaš Romssa fylkka sámegiela oahpaheami resursaskuvla mánaga jagi, ja lea oahpahan sámegiela ja suomagiela jietnagovvastudio bokte ja luohkkálanjas badjel 15 jagi. Mis leat jahkásaččat birrasiid 100 sámegiela oahppi, eatnašat dain leat Romssa fylkka joatkkaskuvllain. Leat buorit fágalaš bohtosat, - mis lea buorre čađaheapmi ja buorit eksámenbohtosat ja oalle unnán oahppit geat heitet sámegielain. Dát heive oktii gáiddusoahpahusa eará vásáhusaiguin ja raporttaiguin. Sámegiela oahpahusa vásáhusaid dihte, de lea mis dál jietnagovva-oahpaheapmi mánngga fágas. Mis lea fránskagiela oahpaheaddji Láhpis gii oahpaha buot joavkkuid Skiervvás ja Ráissas, riekteoahpu oahpaheaddji gii lea Cambridges/Sálašvákis ja ruoššagiela oahpaheaddji gii lea Kongsbakken joatkkaskuvllas. Guolásteami teoriijafágaid oahpahus lea dáhphuvvan jietnagovvastudio bokte Sáččá ja Skiervvá gaskkas mánaga jagi. Mii oaidnit maiddá ahte priváhta skuvllat fáallet eanet ja eanet gáiddusoahpahusa.

Sámegiela oahppoplánat leat njealji iešguđetge dásis ja golmma iešguđetge jahkeeahkis, dasa lassin leat joavkkut geain lea vierisgiella, fidnofágat ja lasáhus. Min oahppit leat ovcci iešguđetge skuvllas, main leat iešguđetlágan diibmoplánat. Leat hui unnán oahppomateriálat nugo oahppogirjjit jna. joatkkaoahpahussii. Dát dahká gáibideaddjin sihke oahpahit ja organiseret oahpahusa.

Mánaga mediaášši leat jearran mo lea sámegiela gáiddusoahpahusfálaldaga kvalitehta Romssa fylkkas. Mii eat dovdda iežamet go čilgejit oahpahusa, ja čuoččuhit ahte «linnját boatkanit» jna., go dál leat ođđaáigásaš ja ođasmahtton rusttegat eanaš skuvllain, ja dábálaččat ii leat teknikkalaš kvalitehta hástalus. Joatkkaskuvllaid

oahpahus dáhphuvvá dábálaččat studios, iige Skypes.

Mii diehtit dutkama bokte ahte oahpaheaddji lea deháleamos oahppi oahppamii, ja ahte buorre fágabiras lea dehálaš jus galgá oažžut stádis ja buorre kvalitehta oahpaheddjiid. Dan dihte mii eahpidit ovttageardánis oainnu ahte skuvllat fertejit almmuhit virggiid rabasin báikkálaččat ovdal go váldet atnui gáiddusoahpahusa. Dát ii šatta doarvái ceavzil, go virggit eai šatta bistevas ollesáiggevirgin eanaš dilálašvuodain. Nugo čilgejuvvon ovddabealde, de rievddada jagis jahkái guđe skuvllas leat sámegiela oahppit ja galle joavkku leat. Lea váttis oažžut ollislaš gova dás ovdal go skuvllat álget. Iige leat nu ahte leat valjit, bures kvalifiserejuvvon ohccit oahpaheaddjivirggiide, ii Romssa suohkanis iige fylkkas muđui.

Dan dihte mii oaivvildit ahte čoavdda lihkostuvvamii sámegiela oahpahusain Romssa fylkkas, lea čatnat oahpaheddjiid nana fágalaš birrasii ja ahte oahpahus organiserejuvvo skuvlla rájiid rastá.

Dán mii dahkat otná resursaskuvlaortnegiin. Mii bidjat oktii joavkkuid oahppoplána ja jahkeeahki mielde, muhto dájvja skuvlla rájiid rastá. Mis leat guhtta-čieža oahpaheaddji, ja nu maiddá fágabiras mas lea kontinuitehta ja fágalaš deaddu. Mis lea maiddá buorre doarjja easkaálgiide, sadjásaččaide jna.

Dát ii headuš ahte eambbosat ožžot luohkkálatnjaoahpahusa. Mis lea oahpaheaddji gii dál orru Gaska-Romssas ja gii oahpaha skuvllain mat leat doppe, lassin maiddá jietnagovvastudio bokte

« Dan dihte mii eahpidit ovttageardánis oainnu ahte skuvllat fertejit almmuhit virggiid rabasin báikkálaččat ovdal go váldet atnui gáiddusoahpahusa. »

eará joavkkuide. Diibmá lei maiddá ná Romssa suohkanis.

Mii oaivvildit ahte bargat dan nala ahte eanemus lági mielde nuorat Romssa fylkkas ožžot buoremus lági mielde oahpahusa sámegielas lea erenoamáš dehálaš bargu, mii lea nannejuvvon lágas, Romssa fylkka ja Sámedikki šiehtadusas, ja erenoamážit skuvlla servodatmandáhtas. Mo Romssa fylkka joatkkaoahpahus duste dán hástalus, lea kritihkalaš sámegiela boahhteáigái fylkkas. Mii fertet válljet ollislaš čovdosiid mat sihkkarastet buori oahpahusa eanemus lági mielde nuoraide. Min rolla bokte resursaskuvlan háliidit mii ain leat mielde dán barggus.

Oassi 2. Perspektiivvat sámegiela ja kultuvrra nannema viidáset bargui Romssa fylkkas

2.1 Árvvoštallamat

Kvalitehtavuordámušat sámegiela oahpahussii ja sámi kultuvrra gaskkusteapmái

Joatkkaoahpahusa strategiiaplána, «Áigi nákcemii!» stivre kvalitehtabarggu Romssa fylkkas. Stivrenguorggis «Ámmátčehppodat» lea okta bajitdási mihttu ja guokte strategija maiguin lea erenoamáš miellagiddevaš čuvgehit sámegiela oahpahusa Romssa fylkkas:

- Oahppan- ja ovdánanproseassaid dovdomearka galgá leat ahte buot skuvlla aktevrrain lea ámmátčehppodat ja ovddasvástádusdoaimmaheapmi. Dát galgá dáhphuvvat kollektiiva organiserema bokte gos aktevrrat ovddidit gulahallansearvevuodá gos sii juogadit máhtu, gelbbolašvuodá ja vásáhusaid ovttasbarggus guhtet guimmiideasetguin. Dát lea guovddáš eaktun oahpaheddjiid bargui oažžut ja seailluhit oktasaš oahppoplánaipmárdusa ja árvvoštallanbargovugiid.
- Oahpahusa aktevrrat galget leat mielde ovddidan- ja oahppanproseassain gos sii deivet čielga vuordámušaid, ožžot máhcahusaid dan bargui maid barget, ožžot rávvagiid vejolaš buoridemiid birra ja sáhttet árvvoštallat iežaset ángiruššama. Dát mearkkaša ahte «Oahppama árvvoštallan»-prinsihpaid maiddái galgá geavahit skuvllaid organisašuvdnaovddidanbarggus.

Eanet profešuvdnadorjojuvvon skuvlaeaiggátvuodá vuoruheapmi lea vuoduštuvvon dutkamiidda, manemustá dokumenterejuvvon raporttas «Om lærerrollen» man Máhttodepartemeanta ovddidii borgemánus 2016. Dá leat muhtun gávdnosat mat bohtet ovdan raporttas²⁸:

- Oahpaheaddjiovttasbargu, dahje «professional collaboration» [...] huksejuvvo eanet vuodđodásis Suoma nuoraidskuvllain ja Norgga joatkkaskuvllaid studerenráhkkanahtti oahppoprográmma oahpaheddjiid gaskkas go eará skuvllain Norggas. [...] [L]ea mearrideaddjin ahte oahpaheddjiid mielas lea dát bargu relevánta ja ahte dat dáhphuvvá konteavsttas mii sihkkarastá mieldeváikkuheami ja ovttasbarggu. «Bajábealde stivrejuvvon» dahje bággejuvvon ovttasbargu ii oaččo seamma mearkkašumi. Dát dávista ollu riikkaidgaskasaš dutkanbargguide, gos čujuhuvvo man dehálaš oahpaheddjiid «engagement» lea go galgá oažžut johtui oktasašdoaimmaid main lea mearkkašupmi ohppiid oahppamii (Timperley ja earát 2007). Fidnofágaoahpaheddjiin lea eanet «professional collaboration» go oahpaheddjiin geat oahpahit studerenráhkkanahtti prográmmain. Mii dása lea sivvan, sáhttit mii dušše árvádallat. Dat sáhtttá, nugo Máhttoloktema fidnofágaid evalueren navdá, boahit das ahte čanastagat fitnodagaide oahppomannolagas leat mielde dahkame ahte dán oahpposuorggis lea eará «oahppokultuvrra» (s. 166).
- Dat gii ovddemustá sáhtttá čilget oahppi oahppama, lea oahppi ieš: «About 50 percent of learning is a function of what the student brings to the lecture room or classroom.» Nubbin dán oppalaš govas lea dat mii lea loktejuvvon ovdan eanemus guovddážin Hattie vuosttaš analysas, namalassii oahpaheaddji – «The next, and greatest source of variance that we have some control over, is the qualities of the teacher» (s. 167).
- Oahpaheddjiid ámmátčehppodat ovddidanbargguid čoavdimis, orru váilume mángga skuvllas. Dalle váilu dulkonsearvevuodta skuvllas mii sáhtášii dulkot olgomáilmmi signálaid,

²⁸ Máhttodepartemeanta nammadii suoidnemánu 27. b. 2015 oahpaheaddjirolla ekspeartajoavkku ja das leat leamaš čuoovvovaš olbmot: Thomas Dahl (jodiheddji), Berit Askling, Kåre Heggen, Lise Iversen Kulbrandstad, Torunn Lauvdal, Lars Qvortrup, Kjell G. Salvanes, Kaare Skagen, Siw Skrøvset ja Fredrik W. Thue.

ležžet dál ođđa oahppoplánat, ođđa dutkamat dahje kvalitehtaindikáhtoriid bohtosat, mat sáhttet daid čatnat oahpahanbargovugiide. [...] Oahpaheaddji hábme iežas oahpahanbargovugiid ovddemustá go deaivvada ohppiiguin ja fágain. Eará dilálašvuodát, nugo oahpaheaddji iežas duogáš ja gelbbolašvuolta, lágat, njuolggadusat ja skuvlla dilálašvuodát, sáhttet mearkkašit juoidá, muhto viehka uhccán. Oahpaheaddjirolla ja dat maid oahpaheaddji bargá, hábmejuvvo go deaivvada ohppiiguin (s. 171).

- [Á]mmátčehppodat sáhtta ahtanuššat dain iešguđetge skuvllain. Dán oktavuodas sáhttet jodiheaddjit leat dehálaččat, muhto jodiheaddjit mat eai doaimma nu ahte searvevuolta movttiidahtta oahpaheddjiid, eai olle gosage. Stivrejuvvon searvevuolta, dahje «contrived collegiality», nugo Hargreaves ja Fullan gohčodeaba dan (2012, 177 ff.), sáhtta doaibmat áigumuša vuostá. Sáhtta maid dadjat ahte «giddejuvvon searvevuolta» sáhtta doaibmat áigumuša vuostá (s. 172).
- Oahpaheddjiid dovdomearka lea leamaš ja lea ain, ahte ámmát buori muddui hábmejuvvo deaivvadettiin ohppiiguin ja ohppiid oahppamiin (s. 207).

«Áigi nákcemii!»-plánas vurdojuvvo ahte oahpaheaddjit ovddidit ja juogadit máhtu, gelbbolašvuoda ja vásáhusaid ovttasbarggus guhtet guimmiideasetguin. Dán oktavuodas leat fágalaš ja pedagogalaš gulahallansearvevuodaid, dávjá gohčoduvvon *team* dahje *fágajoavku*, ásaheami struktuvrralaš eavttut dehálaččat. Skuvlajodiheaddjit galget láchit dili govda fágalaš ja pedagogalaš ovttasdoaibmamii oahpahusas, árvvoštallamis ja oahppamis ja daid oktavuodas. Dát lea *oahpahandoaimmaid váimmus*, ja dat galgá leat skuvlajodiheaddjiid eanemus vuoruhuvvon doaibmasuorgi.

PROFESJONALITET

Profesjonalitet i den daglige yrkesutøvelse er en forutsetning for at skoler, opplæringskontorer og lærebedrifter skal lykkes som kompetanseinstitusjoner. I lærende organisasjoner som er preget av profesjonalitet, arbeider aktører mot felles mål med individuelt ansvar. Kvalitetsarbeid i lærende organisasjoner kjennetegnes av individuelt ansvar, kollektiv organisering og kontinuerlig kompetanseutvikling.

Strategier

- ➔ Bygge lærende organisasjoner hvor aktørene utvikler og deler kunnskap, kompetanse og erfaringer i samspill med hverandre.
- ➔ Involvere aktørene i utviklings- og læringsprosesser hvor de møtes med tydelige forventninger, får tilbakemeldinger på arbeid som utføres, får råd om mulige forbedringer og kan vurdere egen innsats.
- ➔ Definere felles standarder for beskrivelse og anerkjennelse av kvalitetsarbeid i lærings- og utviklingsprosesser.
- ➔ Arbeide kontinuerlig for å utvikle kvaliteten i egen organisasjon gjennom interne og eksterne kvalitets- og evalueringssystemer.
- ➔ Tilrettelegge for forutsigbar kompetanseutvikling for lærerne, der lærerne skal ha rett og plikt til å delta.

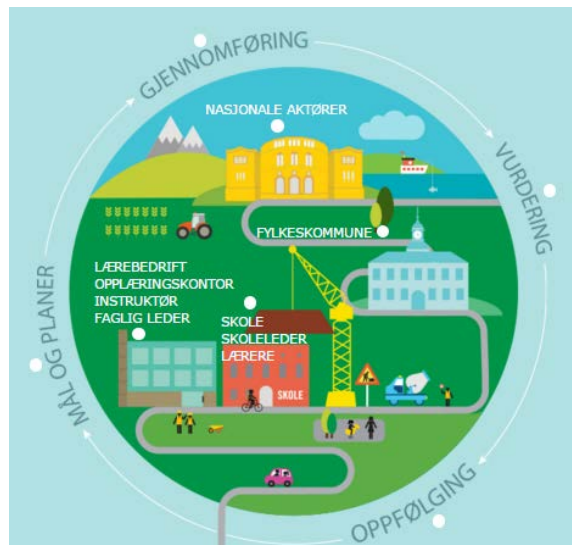
OVERORDNET MÅL
Lærings- og utviklingsprosessene i skolene, opplæringskontorene/lærebedriftene skal kjennetegnes av profesjonalitet og ansvarsutøvelse fra alle aktører.

Richard F. Elmore lea vel eanet spesifihkka, ja bidjá stuora deattu dan mearkkašupmái mii *oahpahusa* váibmosis lea oahpahuskvalitehtii. Oahpahusa váibmosis leat oahppit, oahpaheaddji ja oahpahusa sisdoallu, nugo oahppoplánat čilgejit dan.

Elmore vuolggasadjii lea ahte ii leat vejolaš buoridit ohppiid oahppama kvalitehta ja dási almmá rievdatkeahhtá dan váibmosa. Das čuovvu ahte buot doaibmabijut ja álgagat mat leat kvalitehtaovddideami várás, fertejit leat orienterejuvvon oahpahusa váibmosii Davvi-Romssa, Kongsbakkena ja eará joatkkaskuvllain gos lea sámegeiela oahpahus: «Leat ollu fámut

«buorádusa» namos mat gesset fokusa eret oahpahusa váibmosis. Jus massá dán fokusa, de ii leat jáhkehahtti ahte oahpahus duođai buorrána.»²⁹

Fylkkaoahppohoavda geavaha Romssa fylkka joatkaoahpahusa kvalitehtavuogádaga go čuovvula mo skuvllat leat čađahan strategiiid ja doaibmajuid (geahča govvosa vuolleis). Positiiva bohtosiid galgá deattuhit ja bálkkašit. Jus árvvoštallan čujuha dasa ahte skuvllat eai leat rievttet guvlui jođus, de galgá kurssa dahje doaibmajuid heivehit ovttatmanu čađaheami mandáhta ja ovdasvástádusaid ektui.

(Gáldu: Oahppodirektoráhtta, <http://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/kvalitet-i-fagopplaringen/>)

lešheanaláš oahpaheddjiid kollektiiva organiseren dulkonsearvevuodaide

Oahpaheddjiid kollektiiva organiseren fágalaš dulkonsearvevuodaide lea erenoamáš dehálaš go galgá sihkkarastit lágaid, láhkaásahusaid, láidestusaid ja johtučállošiid sisdoalu čađaheami. Dákkár pedagogalaš searvevuodát galget ovdamearkka dihte sihkkarastit ahte ovtta árvosáni máhttogáibádus ovtta luohkás heive oktii seamma árvosátnekvalitehtain eará luohkás – viđeš maid okta sámeigiellaoahpaheaddji lea addán retoralaš analysas galgá leat vuodđuduvvon seamma eavttuide go viđeš maid muhtun eará sámeigiellaoahpaheaddji lea addán seamma bihtás. Dát eaktuda ahte sámeigiellaoahpaheaddjit oassálastet pedagogalaš dulkonsearvevuodain

- mat ráhkadit oktasaš jahkebealleplánaid
- mat sihkkarastet oktasaš ipmárdusa oahppoplánaid gelbbolašvuodamihtuin
- mat ráhkadit oktasaš árvvoštallansystematihka (árvvoštallanvuodđu, gelbbolašmihttosisdoallu, lohku, áigi, árvvoštallanhápmi)
- mat ráhkadit oktasaš árvvoštallankriteraid mat leat vuodđuduvvon oktasaš ipmárdussii oahppoplánas
- mas leat aktiiva váikkuheaddjit

Doarjjan dáidda fágalaš dulkonsearvevuodaide, de lea Fylkkaoahppohoavda ásahan fágafierpmádagaid, maidái sámeigiellaoahpaheddjiide.

²⁹ Jøsendal, Jan Sivert ja earát: *Skoleier som kvalitetsutvikler. Hvordan kommuner og fylkeskommuner skaper gode læringsresultater*. Kommuneforlaget, Oslo 2012, s. 221.

Oktasaš oahppoplánaipmárdus ja oahppanorienterejuvvon árvvoštallanbargovuogit
 Queenslandas, Australias, leat skuvllat ollu deattuhan ovddidit fágalaš dulkonsearvevuodaid fágaid siskkobealde. Oahpaheddjiin ferte dieđusge leat oktasaš ipmárdus oahppoplánamihtuin ja mo galgá addit máhcahusaid ohppiid mihtuid joksamis, dadjaba Val Klenowski (Queensland University) ja Claire Wyatt-Smith (Griffith University).

http://oucea.education.ox.ac.uk/wordpress/wp-content/uploads/2011/07/Klenowski_Wyatt-Smith-Assessment-literacies-and-the-use-of-moderation2.pdf

Ohppiid oahppanjoavssus lea sorjjavaš beaivválaš oahpahusdoaimmain. Čuovvovaš fáktorat deattuhuvvojit vuđolaš lihkostuvvanfáktorin:

- Sámegiellaoahpaheaddji fágalaš ja pedagogalaš mokta ja gelbbolašvuhta.
- Sámegiellaoahppi dáhttu oahppat ja bargat.
- Sámegiela oahpahusa struktuvrrat: ovda- ja manjebarggut, doaimmat diimmuin, fysalaš birasfáktorat ja reaido- ja teknologijadássii, ordnejuvvon ja einnostahtti oahpahusrámmat lanjas ja áiggis.

Sáhttago sámegiela vuosttašgiela ja dárogiela oahpahusa oktiiheivehit buorebut?

Sámegiela oahpahusa fágalaš vuodus lea oahpaheaddji fágamáhttu ja gaskkustančehppodat. Maiddá sámegiellaoahpaheaddjis ferte leat dutkamii vuodđuduvvon geahčastat iežas doibmii, ja ferte maiddá leat guovttegielat oahppanperspektiiva ovttasbarggus dárogiellaoahpaheddjiin. Čuovvovaš áššiid sáhtta bidjat vuodđun go galgá oažžut eanet dutkamii vuodđuduvvon lahkoneami sámegiela ja dárogiela oahppanproseassaide, go:

- Juohke ovttaskas oahpaheaddji divvu alccesis čuovvovaš gažaldaga: Mo lea mu joavkkuin oktavuoha gaskal dan mo mun attán máhcahusaid ja ohppiid oahppanjoksosiid?
- Sámegiella- ja dárogiellaoahpaheaddjit čielggadit ovttas oassebargguid oahppoplána árvvoštallama mihtuid ja gáibádusaid vuodul: Makkár kriteraid galgat mii geavahit? Mat leat dán barggu mihttoolahusa dovdomearkkat?
- Skuvlajođiheaddjit jearahit dieđuid oktavuodaid birra gaskal oahpaheddjiid oahppoplána- ja árvvoštallanbargguid ja ohppiid oahppanjoksosiid sámegiela oahpahasas.
- Skuvlajođiheaddjit divvot alcceseaset čuovvovaš gažaldaga: Mo leat oktavuodát gaskal jođiheddjiid máhcahusaid sámegiellaoahpaheaddji bargui ja ohppiid bohtosiid?

Dát eaktuda ahte sámegiella- ja dárogiellaoahpaheaddjit ásahit fágalaš ja pedagogalaš dulkonsearvevuodaid main lea guovttegielatvuodáperspektiiva. Oktiiheiveheapmi guovttegielatvuodáperspektiivvas lea juoga mii leat eanet go fágaidrasttildeaddji perspektiiva sámegiela ja dárogiela oahpahussii. Guovttegielatvuodáperspektiivvas oktiiheivehuvvo oahpahus guovttegielatvuoda prinsihpaid vuodul, nugo ahte gielain sáhttet leat iešguđetge geavahanguovllut, ja dan dihte geavahuvvojit iešguđetge gulahallanoktavuodain.

Golbma guovddáš hástalusa mat leat čadnon proseassakvalitehtii

1. Sámegiela vuosttašgiela ja dárogiela oahpahusa ferte geahččat oktilaš guovttegielatvuodaperspektiivvas, dego guokte sierra oassin ollislaš giellaoahpaheamis.
2. Ferte láhčit dili vai sámegiellaoahpaheaddjit sáhttet ásaht fágalaš dulkonsearvevuodaid guhtet guimmiideasetguin, ja maddái dárogiellaoahpaheddjiiguin.
3. Sámegiela oahpahas gáibida ahte lea hui diđolaš differensieremis ja heivehuvvon oahpahasas go leat unnán oahppit geat leat mángga máhtolašvuoda- ja oahppoplánadásis.

Dárogiellafágas leat ollu eanet oahpahasdiimmut go sámegiellafágas. Leat mánga siva dasa, nugo ahte dárogiellafágas lea guhkit čállingiellaárbevierru ja kvantitatiivvalaččat stuorát girjjálašvuodabuvttadus maid galget giedahallat. Dasa lassin galgá dárogiellaoahppiin leat sihke čálalaš váldogiela ja čálalaš siidogiela oahpahas. Oahppit geain lea sámegiella vuosttašgiellan, galget ges oazžut oahpahas nuppielas (dárogielas), ja go dáid bidjá oktii, de leat almmatge sámegiellaoahppiin eanet giellaoahpahasdiimmut go dárogiellaoahppiin leat. Sámegiellaoahppit leat dan dihte luvvejuvvon vierisgiela oahpahasas ja dain lea unnit jahkediibmolohku dárogielas sihke studerenráhkkanahhti ja fidnofágalaš oahppoprográmmain. Sámegiela ja dárogiela oahpahasas oktiiheiveheapmi guovttegielalašvuoda perspektiivvas, gos fágat ollisteaba ja dievasmahttiba goabbat guoimmiska gielaide geavahanguovlluid ja eará dilálašvuodaid ektui, lea dan dihte ulbmilaš.

Golbma guovddáš hástalusa mat leat čadnon sámegiela oahpahasas strukturkvalitehtii

1. Sámegiela oahpahasas diibmoplána rámmat, masa gullá láhčit sámegiella- ja dárogiellaoahpaheddjiide dili fágalaš ja pedagogalaš ovtasbargui oahpahasas, árvvoštallamis ja oahppamis.
2. Ovddasvástádusjuohkin gaskal ásaheamis mat fáallet gáiddusoahpahasas ja ohppiid skuvllaid.
3. Oktiiheivehit oahppoplána- ja árvvoštallanbarggu dárogielas ja sámegielas ja ovtasbarggu guovttegielatvuodagelbbolašvuodas skuvllaid gaskkas mat fáallet sámegiela oahpahasas.

Sámegiella- ja dárogiellaoahppoplánaid oktiiheiveheapmi oahpahasas

Iešguđetge sivaidda geažil válljejit ollu skuvllat, ovtasráđiid ohppiiguin ja váhnemiiguin, oktiiheivehit oahppoplána «Sámegiella vuosttašgiellan» oahpahasas dábalaš dárogiellaoahppoplánain. Dát guokte oahppoplána eai leat ráhkaduvvon dainna jurdagiin ahte dat galget dievasmahttit nubbi nuppi guovttegielatvuodaperspektiivvas, muhto baicca dainna jurdagiin ahte dat galget leat ovttárvosaš vuosttašgiellaplánat. Dát ii almmatge hilggo dárbbu oktiiheivehit oahppoplánaid ollislaš oahpahasas go oahppi čuovvu dákkár oahppoplánaoktiiheiveheami.

Go lea árvvoštallame galget go sámegiela vuosttašgiela oahppit oktiiheivehit sámegiela oahpahasas oahppoplánain «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan» vai vuosttašgiellaplánain «Dárogiella», de berre álggos čielggadit guđe gelbbolašvuodamihtut mat leat oahppoplánas «Dárogiella» eai leat seamma go dahje váldon mielde oahppoplánii «Dárogiella ohppiide geain lea

sámegiella vuosttašgiellan». Oahppoplána «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan» geavaheapmi sáhttá vuodđuduvvot čuovvovaš golmma ektui:

1. Bajitdási máhtu ja strategiiid fievrrida vuosttašgiella sámegiella.
2. Nubbigiella dárogiella čielggasmahtá bajitdási máhtu ja perspektiivaid.
3. Vuosttaš- ja nubbiigiella biddjojot veardádalli perspektiivii.

Ovdamearka: Buohstahttit Jo3-gelbbolašvuodamihtuid mat leat oahppoplánain «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan» (dušše studerenráhkanahhti oahppoprográmmat)

Njálmálaš gulahallan

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- **guldalit ja árvvoštallat ákkastallama njálmálaš teavsttain iešguđetlágan mediain ja dahkat oaivila sisdollui ja ulbmilii**
- guldalit ja árvvoštallat iešguđet mediaid njálmálaš teavsttaid ákkastallama ja oaivvildit juoidá sisdoalu ja hámi birra
- **ságaškuššat fágalaš fáttáid geavahettiin fágaterminologijja ja dievaslaš ákkastallama**
- fágaterminologijja ja ollislaš ákkastallama vehkiin ságaškuššat fágalaš fáttáid
- **bidjat oktii ja ovdanbuktit ráddjejuvvon čáppagirjjálaš prográmma**
- bidjat oktii ja ovdanbuktit ráddjejuvvon čáppagirjjálašvuoda prográmma

Čálalaš gulahallan

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- **čállit kreatiiva, informatiiva ja resonnerejeaddji teavsttaid, girjjálaš dulkomiid ja retoralaš analysaid ja geavahit sámegielfágalaš teavsttaid vuodđun**
- čállit girjjálašvuoda dulkomiid ja retoralaš analysaid, hutkás teavsttaid ja vihkkehalli teavsttaid maid vuolggasadjin leat dárogielfágalaš teavsttat
- **geavahit gállduid kritihkalaš ja dárkkistahtti vuogi mielde ja hálldašit digitála gálldočuheami**
- kritihkalaččat ja dárkkistahtti láhkai geavahit gállduid ja hálldašit digitála gálldočuheamiid
- **albmanahttit dárkilis ja girjás sátneriggodagain ja hálldašit gielalaš hápmenjuolggadusaid**
- ovdanbuktit iežas nana sátneriggodagain ja buori giellageavahemiin, ja hálldašit deháleamos gielalaš hápmegáibádusaid

Oktiieivehuvvon oahppoplánat sámegielas ja dárogielas?

Oahppoplánat «Sámegiella vuosttašgiellan» ja «Dárogiella ohppiide geain lea sámegiella vuosttašgiellan» sáhttet oktiieivehuvvot čuovvovaš golmma prinsihpain, gos 1 lea vuosttašgiella ja 2 lea nubbigiella:

1 > 2-prinsihppa: Oahppit galget oahppat vuodđogálggaid ja -máhtuid vuosttašgielas mat galget viidáset ovddiduvvot nuppiigielas.

Ovdamearka Jo1 – Njálmmálaš gulahallan:

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* geavahit máhtu retoralaš hástalanvugiid ovdanbuktumiin.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* geavahit ovdanbuktumiin máhtu retorihkalaš appellašuvdnahámiid birra.

Ovdamearka Jo2 – Čálalaš gulahallan:

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* lohkat ja analyseret teavsttaid iešguđet šáŋŋeriin vai sáhtttá oaiivildit juoidá dain gažaldagain mat teavsttain bohtet ovdan, ja árvvuin maid dat ovddastit.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* lohkat iešguđet šáŋŋeriid girjedárogiel ja ođđadárogiel teavsttaid ja analyseret teavsttaid vai sáhtttá oaiivildit juoidá dain gažaldagain mat teavsttain bohtet ovdan, ja árvvuin maid dat ovddastit.

Ovdamearka Jo3 – Giella, kultuvra ja girjjálašvuohta:

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* árvvoštallat sámegielaid dilálašvuođa servodagas ja buohtastahhtit eará álgoálbmogiid gielladilálašvuođain.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* digaštallat dáruiduhttinpolitihka váikkuhusaid sámi guovlluin.

1 = 2-prinsihppa: Oahppit ohppet ja ovdánahttet gálggaid ja máhtuid ideanttalaš máhttogáibádusaid mielde sihke vuosttaš- ja nuppiigielas.

Ovdamearka Jo1 – Njálmmálaš gulahallan:

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* kombineret auditiiva, čálalaš ja visuála albmanahttinvugiid ja geavahit digitála reaidduid ovdanbuktumiin.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* kombineret auditiiva, čálalaš ja visuála ovdanbuktinvugiid ja geavahit iešguđetlágan digitála reaidduid ovdanbuktumiin.

Ovdamearka Jo2 – Njálmmálaš gulahallan:

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* ovdandivvut sámegielfágalaš fáttáid ja ságaškuššat ovdandivvojuvvon ávdnasiid.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* ovdanbuktit dárogielfágalaš fáttáid ja digaštallat ovdanbiddjon ášši.

Ovdamearka Jo3 – Giella, kultuvra ja girjjálašvuohta

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* geavahit retorihka doabavuogádaga analyseret ja árvvoštallat iešguđetlágan áššeprosateavsttaid.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* analyseret ja árvvoštallat retorihka doahpágiiguin iešguđet áššeprosášáŋŋeriid teavsttaid.

1 + 2-prinsihppa: Ohppiid gelbbolašvuohta vuosttašgielas ovdána máhtuiguin maid dušše nuppiigiela oahpahus buktá.

Ovdamearka Jo1 – Čálalaš gulahallan

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* čállit kreatiiva teavsttaid ja geavahit iešguđetlágan gielalaš váikkuhangaskaomiid.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* čállit hutkás, čuvgejeaddji ja ákkastalli teavsttaid mat leat heivehuvvon ulbmilii ja vuostáiváldái.

Ovdamearka Jo2 – Njálmmálaš gulahallan

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* dárogillii refereret njálmmálaš sámegiel teavsttaid árgabeaidiliin ja áššiin mat gusket skuvlii. (Dá lea erenoamáš ulbmil dárogiellaplánas mii eaktuda ahte ovdabargu lea dahkkon sámegillii.)

Ovdamearka Jo3 – Giella, kultuvra ja girjjálašvuohta

Sámegiella: *Oahppi galgá máhttit* lohkat ja dulkot ovddasteaddji teavsttaid, áigodagas 1965 rájes 1995 rádjái, ja digaštallat movt áigodaga servodatlaš ja kultuvrralaš dovdomearkkat vuhttojit teavsttain.

Dárogiella: *Oahppi galgá máhttit* analyseret, dulkot ja buohtastahttit vassis meari guovddáš norgga ja muhtun riikkaidgaskasaš teavsttaid iešguđet girjjálašvuođa árbevieruin romantihka áiggis gitta dálá áigái, ja bidjat daid kulturhistorjjálaš oktavuhtii.

Eahperealisttalaš vuordámušat guovttegielatvuhtii nuppigiela oahpahusa bokte?

Eanjkilit sáhtttá dadjat ahte olmmoš lea guovttegielat go son hálldaša ja geavaha guokte giela maid dábálaččat lea oahppan mánnán. Dat guokte giela leat dasto beaivválaččat anus, muhto geavahuvvojit dávjá iešguđetge oktavuodain ja iešguđetge arenain.³⁰ Nákkosdutkanmušas maid lea čađahan UiT Norgga ártkalaš universitehtas, ovdanbuktá Carola Kleemann baicca gávdnosiid mat čujuhit dan guvlui ahte nuoramus mánát eai leat guovttegielagat, muhto sis lea giellarepertoára mas leat oasis mángga giellagelbbolašvuođas: Sii geavahit kodaid mat leat čadnon stoahkama rollaide.³¹ Dát stoahkan- ja rollakodat sáhttet vižžojuvvot sámegielas ja dárogielas, ja dán oktavuodas birasdárogielas (suopman mii hállojuvvo dan guovllus gos mánná orru), ruovttudárogielas (váhnemiid suopman) dahje TV-dárogielas (lullidárogiella). Juohku gaskal sámegiela ja dárogiela orru dán dihte leame juoga maid ferte oahppat.

Sámegiela ektui lea váldonjuolggadussan ahte olbmot geain lea sámegiella vuosttašgiella, leat dat geat šaddet guovttegielagin Norggas. Sámi mánát ja nuorat geat bajásšaddet dárogielat ruovttus, eai šatta doaibmi guovttegielagin skuvlla oahpahusa bokte. Dát lea vuostálagaid ulbmilčállosiin mii lea oahppo plánas «Sámegiella nubbingiellan»:

Fága sámegiella nubbingiellan galgá ovttas dárogiellafágain bidjat vuodá ohppiid doaibmi guovttegielalašvuođa ovdánahttimii, ja leat mielde addime ovttaskas oahppái máhtu, movtta ja oadjebasvuođa válljet sámegiela gulahallangiellan. Ohppiide geain lea guovttegielat oahpahus, lea dan dihte dehálaš ahte lea lagas ovttasbargu dan guovtti fága gaska.³² (Min deattuheapmi)

Riikkaidgaskasaš dutkamušat čájehit ahte ii leat jáhkehahtti ahte dan modealla mii lea válljejuvvon sámegiela nuppigiela oahpahussii Norgga skuvllain, boađusin livččii doaibmi guovttegielatvuohta ohppiide geat orrot sámi guovlluid olggobealde. Dát lea dilálašvuohta stuorámuš oassái ohppiide geain lea sámegiela oahpahus Romssa fylkkas. Dát oahppit eai báljo deaivvat nuppiingielain sámegielain earret go dan guokte-njeallje oahpahusdiimmu mat sis leat vahkus. Dat oahpahusvuohti mii buoremusat sáhtttá váikkuhit dasa ahte oahppit šaddet doaibmi guovttegielagin, lea *giellalávgun* unnivuoda rájes.

³⁰ Store Norske Leksikon, Hanne Gram Simonsen 4.1.2016 dii. 14:14

³¹ Kleemann, Carola B: *Lek på to språk - En studie av språkaltnering og kodeveksling i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage*. Universitetet i Tromsø 2015.

³² <http://www.udir.no/kl06/sas1-04/Hele/Formaal/?read=1>. Odđajagimánu 7. b. 2016 dii. 10:27.

Dutkamat čujuhit dán oktavuodas vásáhusaide mat leat dahkkon Kanádas 1960-logus, gos engelasgielat gaskageardi gáibidii ahte sin mánát galget hálddašit fránskkagiela ja kultuvrra servodatlaš doaibmi vuogi mielde.³³ Engelasgielat mánát ožžo eanaš oahpahusa fránskkagillii guovttegielat oahpaheddjiin mánáidgárddi rájes, ja áŋgiruššan jovssai mihttomeriid ja vuordámušaid. Oahpahuslága § 6-2 addá suohkaniidda sámii guovlluin (Gáivuotna ja Loabát Romssa fylkkas) vejolašvuoda láhkaásahusaid bokte nannet dán giellalávgunvuogi ohppiide:

Sámii guovllu suohkanat sáhttet láhkaásahusaid bokte mearridit ahte buohkat vuodđoskuvllain galget oažžut oahpahusa sámegielas, gč. oahpahuslága § 6-2 njealját lađđasa. Suohkanis ii leat njuolggadusa mielde vejolašvuhta bággat sámegiela oahpahusa vuosttaš- dahje nubbingiellan. Dát ráddjehus guoská maiddá sámii ohppiide.³⁴

Vaikko giellalávgunmodeallas lea stuorámuš váikkuhus nuoramus ohppiide, de dolvot almmatge sámii giellalávgunmat maiddá joatkkaohpahusa ohppiid sámegielat dilálašvuodaide. Dán fylkkadiggedieđáhusa máhttovuodu guorahallanbarggus leat ságastallan ja jearahallan ohppiid geain lea sámegiela oahpahus Romssa fylkkas. Dát oahppit ledje diđolaččat daidda árbevieruide mat hálddašuvvojit sámegiela bokte, muhto oahppit ledje seammás maiddá orienterejuvvon dálááigái ja dálááiggi teknologalaš heivehemiide main leat lohcameahtun digitála deaivvadanbáikkid ja sosiála mediat.

Oahppit geat ledje eanemus diđolaččat giela ektui, geahččaledje coggat sámegiela dohko gosa sáhtte, leaččai dál Facebook dahje interaktiiva interneahhtaspeallu. Hástalus mainna oahppit dává deaivvadedje, lea ahte sámegielas váilot sánit ođđa áššiide ja daidda fenomenaide main ođđa áššit bohtet ovdan. Dán sii čovde improviseremiin ja sámáidahttimiin engelas-teknologalaš dajaldagaid, dahje *samish* nugo ieža gohčodedje dan.

(Gáldu ung.no. Amas dáiddár)

Dákkár giellastrategiijas váldet oahppit mielde sámegiela dáro- ja engelasgielat arenaide seamma ládje dego mánát dahket go stohket modealla-stohkosiid. Oahppit geat ledje mielde ságastallame daid áššiid birra, eai čiegadan ahte dás lei maid giellastoahkanoassi mielde, ja sin mielas lei dat somá. Dát ii leat almmatge dušše stoahkan, muhto oahpes vuohki mo ovddidit giela – dárbu ipmirduvvot ja doalahit ovttagielat identitehta dássejuvvo go ráhkada gielalaš hybridaid mat sáhttet leat gaskaboddosaš hámit dahje mat šaddet loahpalaš sátnehápmiin gielas.

³³ Øzerk, Kamil: *Fra språkbad til språkdrukning – modeller for opplæring med to språk*.

Oplandske Bokforlag, Oslo 2006. Geahča maiddá Colin Baker: *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 5th Edition. Multilingual Matters, Bristol, Buffalo, Toronto 2011.

³⁴ <http://www.udir.no/Spesielt-for/Samisk-opplaring/Samisk-opplaring/1-Retten-til-opplaring-i-og-pa-samisk-og-regelverket-knyttet-til-opplaring-i-samisk-/?read=1>. Miessemánu 9. b. 2016 dii. 10:49.

«Mu giela rájit lea mu máilmmi rájit»

Nuortariikalaš filosofa Ludwig Wittgensteina cealkka «Mu giela rájit lea mu máilmmi rájit» čilgejit čielgasit giela vuodđofunkšuvnna maiddáí persovnnalaš ovdáneamis (cealkka 5.6 Ludwig Wittgensteina 1921 čállin *Tractatus Logico-Philosophicus*). Cealkka lea maiddáí čuorvvascealkka dieđáhusas St.meld. nr. 23 (2007–2008), *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e78e5e702d464f89bbc2f1a0d5f507d7/no/pdfs/stm200720080023000dddpdfs.pdf>

Kap. 10 NAČ 2016: 18, Váibmogiella: Beaktilis giellamodeallat sámegiela oahpahusas

Nubbigiellaoahpahus sámegielas Norgga vuodđoskuvllas álggahuvvui 1987:s. Dán fága oahpahusa ulbmil lei ahte mánát geain lei dárogiella vuosttašgiellan, galge šaddat doaibmi guovttegielagin, dárogielas ja sámegielas.

Vuosttaš govda sámegiela nubbigiellaoahpahusa guorahallan Norggas bođii 1998:s, ja dat čájehii ahte váhnemat eai lean duhtavaččat oahpahusa gielalaš bohtosiiguin. Oahppoplána ulbmilat eai olahuvvon. Ovdal dán ledje gielalaččat guorahallan skuvlamánáid sámegiela Ruotas. Dat čájehii ollu daid seamma áššiid, mat ledje dokumenterejuvvon eará láhkai.

2003:s bođii 1997 skuvlaodastusa sámi oasi evalueren. Dát evalueren čájehii dan seamma, nubbigiellaoahppit eai šaddan doaibmi guovttegielagin.

Sámi pedagogalaš birrasis lei guhkes áiggi leamaš oktavuohta eará minoritehtaservodagaid pedagogalaš birrasiiguin miehtá máilmmi, ja digaštallan giellaoahpahasáššiid birra lei leamaš guovddázis dán oktavuočas. Minoritehtagielaid nubbigiellaoahpahusas leat leamaš stuora hástalusat juohke sajis.

Dat geat leat bohtán guhkimussii dáid hástalusaid čoavdimis, leat álggahan beaktilis guovttegielat oahpahusmodeallaid nubbigiellaoahpahusas mánáide geain lea majoritehtagiella vuosttašgiellan ja minoritehtagiella nubbingiellan. Dát guoská ovdamearkka dihte maorigillii New Selánddas, walisalaš gillii Stuurra Británnias ja báskagillii Espánnjas. Sámi guovlluin Norggas eai leat beaktilis oahpahusmodeallat leamaš geavahusas nubbigiellaoahpahusas, earret muhtun ovttaskas prošeavttain.

Okta dain eanemus geavahuvvon guovttegielat oahpahusa typologijain riikkaidgaskasaččat, lea typologija maid brihttalaš dutki Colin Baker lea ráhkadan. Son juohká guovttegielat oahpahusa iešguđet modeallaide ja juohká loahpas dáid modeallaid guovtti jovkui maid son gohčoda láivves ja beaktilis guovttegielat oahpahusmodeallan. Baker jearrá dáid gažaldagaid go galgá meroštallat modealla:

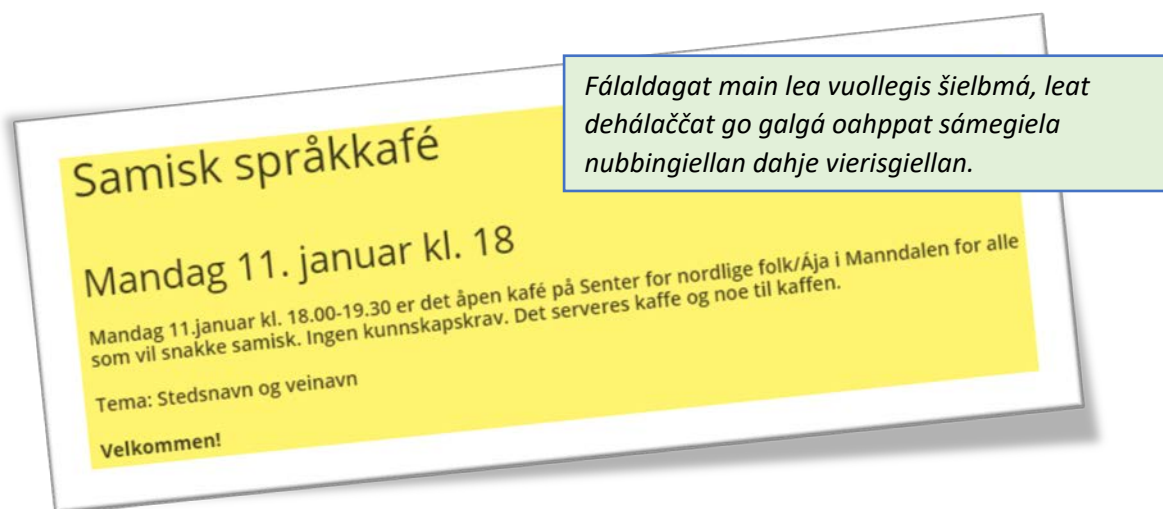
- Makkár ohppiidoavkku birra lea sáhka?
- Mii lea oahpahusa servodatlaš mihttu?
- Mii lea oahpahusa gielalaš mihttu?
- Makkár giella geavahuvvo luohkkálanjas?

Beaktilis giellamodealla lea juoga maid Baker gohčoda «immersion» ja mii sámegillii dávjá jorgaluvvo «giellalávgun». Geavatláččat mearkkaša dat ahte minoritehtagiella mii galgá oahpahuvvot, ferte leat dat giella mii geavahuvvo luohkkálanjas maiddá eará fágain go giellafágas. Láivves modealla lea Bakera kriteraid mielde doppe gos dušše oahpahuvvo minoritehtagielas moadde diimmu vahkus, muhto gos buot eará oahpahus ja gulahallan dáhpáhuvvo majoritehtagiellii.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-18/id2515222/sec3#KAP10>

Fylkkaoahppohavdda sámegiellakonferánssas Romssas njukčamánu 2016 digaštallojuvvojedje hástalusat mat ledje čadnon sámegiela doaimmaide ekonomalaš ja geavatlaš árgabeaivvi ođasmahttindárbbuin 2016:s. Oasseváldit ledje ovttaoavilis dasa ahte sámegiela kulturguoddi funkšuvdna duháhiid jagiid čađa sáhtta leat vuostálasvuohtan daidda gulahallangáibádusaide mat leat 21. jahkeduháhis, muhto nubbi ii sáhte nuppi hilgut. Jus sámegiella galgá ceavzit, de fertejit sámegiela prinsihpas geavahit giela buot dán áiggi servodaga surggiin. Seammás ferte sámegiella maiddái fuolahit funkšuvdna mii das lea sámi kultuvrra ja árbevieru muitovuorkán ja diđolašvuođagirjerájusin – dahje *máilbmin*, wittgensteinalaš jurddašanmálla mielde. Sámi kultuvrra ja árbevieru haga mii lea vurkejuvvon gillii, de hedjona maiddái sámegiela ja sámi kultuvrra *eamiálbmotdimenšuvdna*.

Norgga skuvlavuogádagas fállujuvvo sámegiella nubbingiellan duohtavuodas seamma ládje go vierisgiellaoahpahus (spánskka-, duiskka-, fránskka-, ruoššagiella ja eará gielat). Vuodđoeavttut go galgá šaddat guovttegielagin – ahte goappašat gielat geavahuvvojit beaivválaččat iešguđet arenain ja iešguđet oktavuodain – eai sáhte ollašuvvat dušše oahppoplánabuktosa bokte. Oahppit geat eai oro sámi guovddášguovlluin deivet – ja sáhttet geavahit – *engelasgiela* ollu dávjijibut go sámegiela. Jus skoválaččat galgá vuoruhit gielaide, de mii sáhttit navdit ahte dát oahppit hálldašit dárogiela buoremusat, dasto engelasgiela ja de goalmádin sámegiela. Dát lea duođalaš go jurddaša nátionála oahppoplánaid áigumuša ahte oahppit galget šaddat doaimmi guovttegielagin, jus eavttut dan dahkat duohtavuodas eai gávdno.

Erenoamážit gáiddusoahpahusa birra

Nordlandsforskning guorahalai 2011–2012:s sámegielaide gáiddusoahpahusa vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas Norggas.³⁵ Dutkit fuomášedje čuovvovaš hástalusaid:

- Ohppiid vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii ii ollašuva doarvái bures.
- Buot ohppiide geain lea vuoigatvuohta oažžut sámegiela oahpahusa, ii leat ovttaárvosaš oahpahusfálaldat. Sivvan dása lea ahte leat stuora variašuvnnat mat leat čadnon organiseremii, gelbbolašvuhtii, kvalitehtii ja metodihkkii doaimmahagain mat fáallet

³⁵ Solstad, Marit (doaimm.): *Samisk via fjernundervisning. Ei kartlegging og veien videre*. Nordlandsforskning, rapport 10/2012.

gáiddusoahpahusa ja stuora variašuvnnat skuvllain gos leat oahppit geat ožžot gáiddusoahpahusa.

- Eará fágain váldojit eret diimmut go galget deavdit vuoigatvuođa sámegiela gáiddusoahpahussii.
- Teknikkalaš čovdosat sáhttet leat eahpestáđđasat ja váikkuhit dasa ahte oahpahusas lea heajos kvalitehta.
- Li leat álohii doarvái buorre teknikkalaš gelbbolašvuohta dain skuvllain geat fáallet gáiddusoahpahusa ja skuvllain geat ožžot gáiddusoahpahusa.
- Doaimmahagaid haddedássi mat fáallet gáiddusoahpahusa, molsašuddá hui ollu.
- Skuvlaeaggádiin, váhnemiin ja ohppiin eai leat doarvái buorit dieđut vuoigatvuođaid, geatnegasvuođaid ja vejolašvuođaid birra oažžut sámegiela gáiddusoahpahusa.
- Eai gávdno doarvái čielga ja buorit rutiinnat mo skuvllat mat fáallet ja ožžot gáiddusoahpahusa, galget juohkit ovddasvástádusa oahpahussii ja dan kvalitehtii.
- Eai gávdno čielga kvalitehtagáibádusat daidda geat fáallet sámegiela gáiddusoahpahusa.
- Lea menddo unnán systemáhtalaš gelbbolašvuođabargu mii galgá dahkat sámegiela gáiddusoahpahusa fágalaččat nanusin ja ođđaáigásažžan hámi dáfus. Lea unnán resursa- ja gelbbolašvuođajuogadeapmi, ja gelbbolašvuođabirrasiid ovddideapmi váilu.
- Ohppiid fáaldagat giellačoagganemiide ja hospiteremiidda leat hui iešguđetláganat, ja leat dan dihte stuora erohusat fáaldagaid gaskkas.
- Eai gávdno doarvái digitála oahpponeavvut mat heivejit sámegiela gáiddusoahpahussii.

Máhttodepartemeanta attii 2012:s Oahppodirektoráhttii barggu ráhkadit bajitdási strategalaš plána sámegiela gáiddusoahpahussii. Oahppodirektoráhtta nammadii bargjoavkku mas ledje siskkáldas ja olgguldas olbmot, muhto dán joavkku evttohusat eai ožžon doarjaga sami birrasiin. Váldosivvan dasa lei bargjoavkku evttohus geavahit ođđa teknologijja eanet asynkrona oahpahussii, mii mearkkaša oahpahusa mii sáhtta addot vaikko oahpaheaddji ja oahppi eaba leat álohii goallostuvvon seamma gaskaoapmái oktanaga. Bargjoavkku evttohus sámegiela gáiddusoahpahusa bajitdási strategalaš plánii ii čuovvuluvvon dan dihte. Direktoráhtta lea Máhttodepartemeantta dingojumi vuodul ráhkadan gollomeroštallama ja čieknudahttan plána. Plána lei ain Máhttodepartemeantta duohken miessemánus 2016.

Fáaldagain lea mánggalágan kvalitehta

Gáiddusoahpahusa kvalitehta molsašuddá oahpaheaddji mielde, teknikkalaš reaidduid mielde, ja ovtasbarggu mielde gaskal daid skuvllaid mat fáallet gáiddusoahpahusa ja daid skuvllaid mat ožžot gáiddusoahpahusa. Dušše muhtun oahpaheddjiin lea erenoamáš joatka- dahje lasseoahppu dán oahpahushámis. Doaimmahagain mat fáallet lullisámegiela gáiddusoahpahusa, leat eanet oahppit ja eanet gáiddusoahpahus go oahpaheddjiin geat leat dain mánggain skuvllain mat fáallet davvisámegiela gáiddusfáaldaga vuodđoskuvlaohppiide.

<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Nordlandsforskning/Samisk-fjernundervisning/>

Ođđajagimánu 7. b. 2016 dii. 10:14.

Nordlandsforskninga guorahallan gáiddusoahpahusa kvalitehtas čájeha ahte sáhtta earuhit gaskal golbma vuogi mo lágidit gáiddusoahpahusa ja nummarastin čájeha maid dái mo dutkit meroštallet oahpahusa kvalitehta:

1. Gáiddusoahpahus mas leat guokte dahje eanet čoagganeami maid doaimmahat mii fállá oahpahusa lágida
2. Gáiddusoahpahus mas lea hospiterenfálaldat dan skuvllas mii fállá oahpahusa
3. Gáiddusoahpahus mas eai leat dákkár lassi doaimmat

Hospiteren doaibmá buoremusat daidda ohppiide geat bures hálldašit sámegiela

Hospiteren lassin gáiddusoahpahussii orru heiveme buoremusat vuosttašgiela ohppiide geat hálldašit sámegiela bures. Dát oahppit geat dábalaččat orrot ii-sámegiela giellabirrasis ja skuvllas, oassálastet hospiterenvahkuid sámegiela luohkain ja báikkálaš servodagain gos sámegiela lea nanus ja hospiteren sulastahtta dán oktavuodas giellalávuma.

Dán guorahallama gávdnosiid vuodul, de addá Nordlandsforskning muhtun evttohusaid mat galget sihkarastit ahte sámegiela gáiddusoahpahusas lea alla kvalitehta.

<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Nordlandsforskning/Samisk-fjernundervisning/>

Ođđajagimánu 7. b. 2016 dii. 10:14.

Nordlandsforskninga raporttas sámegiela gáiddusoahpahusfálaldaga birra boahat ovdan ahte dát fálaldat sáhtta buoriduvvot jus gáiddusoahpahus fálojuvvo ovtas giellačoagganemiiguin dahje giellalávumiin.³⁶ Oahppit fertejit oassálastit sámegiela gielladilálašvuodain. Dat eaktuda ahte sámegiellaoahppit sáhttet čoagganit kultuvrralaš, ekonomalaš ja teknologalaš báikkiide gos ovtastallangiella lea sámegiela. Ovdamearkkat leat mátkkit boazodoalloovttadagaide, oassálastin sámi kulturdoaluide, muhto maid dái gielladoaimmat neahttavuđot kultur-, gulahallan- ja máhttobálvalusaid bokte.

Nordlandsforskninga gávdnosiid vuodul mat čájeht ahte gáiddusoahpahus šadda beaktileamos jus ovtastastat hospiteremiin, de navdimis vuosttašgiellaoahppit geat eai oro sámi guovlluin, ožžot eanemus ávkki dán mátkkiin. Nubbigiellaoahppit geat eai oro sámi guovlluin, sáhttet hálldašit sámegiela nu hejot ahte eai oaččo seamma buori ávkki giellalávumis. Dáidda ohppiide soitet baicca heivet fálaldagat main lea vuollegeabbo šielbmá go galget geavahit sámegiela.

Čavga dulkon vejolašvuodas geavahit gáiddusoahpahusa oahpahuslága mielde

Romssa fylkkamánni bivddii 2015 čavčča Oahpahusdirektoráhta dulkot § 7-1, sámegiela ja suomagiela molssaevttolaš oahpahusvuogit. Duogáš dasa lei go muhtin oahppi Sálaváikki joatkkaskuvllas lei váidán go lei ožžon gáiddusoahpahusfálaldaga dan sadjái go sámegiela oahpahusa báikki nalde. Direktoráhta dulkomis boahat ovdan ahte § 7-1 galga dulkovuđot čavgadit vai eastada ahte gáiddusoahpahus šadda sámegiela oahpahusa váldomodeallan sámi guovlluid olggobealde:

*Mii ipmirdit lánkaasahusa nu ahte dain oktavuodain gos skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte fállat oahpahusa, de sáhtta gáiddusoahpahus leat vejolašvuhta. **Dát mearkkaša ahte skuvla***

³⁶ Solstad, Marit (doaimm.): *Samisk via fjernundervisning. Ei kartlegging og veien videre*. Nordlandsforskning, rapport 10/2012.

ferte leat geahččalan oažžut iežas oahpaheddjiid ja ferte dokumenteret ahte lea mánggii geahččalan dan dahkat. (Oahppodirektoráhta vástádus Romssa fylkkamánái skábmamánu 17. b. 2015, min deattuheapmi).

Stáhta rámmat sámegiela gáiddusoahpahussii³⁷

2015:s ráhkadii Oahppodirektoráhtta sámegiela gáiddusoahpahussii rámmaráhkadusa mii galgá loktet oahpahusfálaldagaid kvalitehta ja oččodit ovttáárvosaš fálaldagaid. Dát rámmaráhkadus lea vuodđuduvvon vuoigatvuhtii oahpahussii sámegiillii ja sámegielas, ja galgá sihke leat reaidu fylkkamánniide ja juohkit dieđuide skuvlaeaggádiidda, ovddasteddjiide ja ohppiide. Ulbmil lea ahte oahpahusas mii addo gáiddusoahpahussan, galgá leat alla kvalitatiiva dássi vai joksá gelbbolašvuodamihttomeriid mat leat sámegiela vuosttašgiela ja nuppigiela oahppoplánain. Dát galgá leat mielde dahkame sámegiela ohppiid doaibmi guovttegielagin.

Finnmárkku fylkkamánnis lea ovddasvástádus oktiiheivehit davvisámegiela gáiddusoahpahusa, ja Nordlándda fylkkamánnis ges lea ovddasvástádus oktiiheivehit julevsámegiela ja lullisámegiela gáiddusoahpahusa. Finnmárkku fylkkamánni juohká diimmuid ja máksá refušuvnna buot suohkaniidda mat addet davvisámegiela gáiddusoahpahusa ohppiide miehtá riikka, ja fylkkasuohkaniidda mat addet sámegiela oahpahusa sámi ohppiide. Nordlándda fylkkasuohkan juohká diimmuid sámegiela oahpahussii ja máksá refušuvnna buot suohkaniidda mat addet julevsámegiela ja lullisámegiela gáiddusoahpahusa.

Fylkkamánni rolla lea dárkkistit ahte sámegiela gáiddusoahpahusa kvalitehtas leat seamma gáibádusat jodiheapmái, oahpaheaddjigelbbolašvuhtii, mihttomeriide, oahppoplánabargui ja bohtosiidda go eará gáibádusain mat leat oahpahuslágas. Fylkkamánni goziha ahte láhkamearrádušat leat váldojuvvon atnui skuvllain ja suohkaniin. Kvalitehta dáfus galgá gáiddusoahpahusa bálddalastit oahpahusain mii addo báikkálaččat ja oahpahusain maid oahppit ožžot eará skuvlafágain. Rámmaráhkadus guoská ohppiide olles vuodđooahpahusas. Rámmaráhkadus giedahallá vuosttažettiin gáiddusoahpahusa, muhto giellačoagganeamat ja hospiteremat sáhttet maid leat váikkuhangaskaoamat mat galget dahkat ahte oahppi joksá gelbbolašvuodamihttomeriid ja ovdána giela dáfus. Sáhtta geavahit mánga oahpahusvuogi.

§ 7-1 Molssaevttolaš oahpahusvuogit sámegielas ja suomagielas (oahpahuslága lánkaásahus)

Ohppiin geain lea vuoigatvuhta sámegiela ja/dahje suomagiela oahpahussii, lea vuoigatvuhta molssaevttolaš oahpahusvugiide jus skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte doaimmahit dán oahpahusa. Molssaevttolaš oahpahusvuogit sáhttet ovdamearkka dihte leat gáiddusoahpahus, árjjalašoahpahus dahje sierra leairaskuvlaoahpahus. Váhnemat galget beassat leat fárus hutkame molssaevttolaš oahpahusvugiid ohppiide vuodđoskuvllas.

³⁷ <http://www.udir.no/Spesielt-for/Samisk-opplaring/rammeverk-for-fjernundervisning/>. Njukčamánu 8. b. 2016 dii. 9:13.

Sierra njuolggadusat gáiddusoahpahussii Romssa fylkkas

Romssa fylkkaoahppohoavda lea ráhkadan sierra njuolggadusaid gáiddusoahpahusa várás fylkkas, mat váldet vuhtii stáhta rámmaráhkadusa ja daid kvalitehtavuordámušaid mat čilgejuvvojit *Romssa fylkka joatkkaoahpahusa strategiiaplánas 2014-2017*, «Áigi nákcemii!». Dát njuolggadusat lea vuodđuduvvon guovtti vuodđoprinsihppii:

1. Gáiddusoahpahus lea *molssaeaktu* dábálaš oahpahussii; váldonjuolggadussan váldojuvvo gáiddusoahpahus atnui easka dalle go ii leat vejolaš addit báikkálaš oahpahusa mii deavdá láhkagáibádusa dahje kvalitehtavuordámušaid mat leat strategiiaplánas «Áigi nákcemii!».
2. Lea skuvla dahje oahppofitnodat gosa oahppi dahje oahpahalli/oahppokandidáhtta gullá, mas lea váldoovddasvástádusa oahpahussii. Gáiddusoahpahusa oktavuodas mearkkaša dát ahte gáiddusoahpahusa vuostáiváldidoaimmahagas lea váldoovddasvástádus oahpahussii. Dát ii eisege luvve dan guhte fállá gáiddusoahpahusa kvalitehtagáibádusain, muhto loahpa loahpas lea vuostáiváldidoaimmahagas ovddasvástádus das ahte gáiddusoahpahus čuovvu láhkagáibádusaid ja kvalitehtavuordámušaid.

Sámi kultuvrra gaskkusteapmi

Sámedikki ja Romssa fylkkasuohkana ovtasbargošiehtadusa mielde galgá fylkkasuohkan bargat dan nala ahte sihkkarastit ahte buot Romssa fylkka joatkkaskuvlaohppiin leat vuodđodieđut sámi dilálašvuodaid birra. Romssa fylkkasuohkan lea ovddit prošeaktaguorahallamiid bokte ráhkadan vejolašvuodaid oččodit eambo máhtu sámegiela ja sámi kultuvrra birra. Ovdamearka sámi áššiid gaskkusteapmái lea konseapta «Sámi niesteseahkka», mii galggai ávžžuhit oahppanresurssaid skuvllaide ja oahpaheddjiide.³⁸

Skuvllat Romssa fylkkas leat geavahan sámi ofelaččaid ortnega, gos sámi nuorat deaivvadit eará nuoraiguin ja logaldallet sámi áššiid birra.³⁹ Dasa lassin lea diedusge maddái Fylkkagirjerájus guovddáš resursa skuvlagirjerádjosiid sámegiela ja sámi kultuvrra gaskkustandoaimmaide Romssa fylkkas.

Sámi girjerádjubálvalus, mii lea oassin fylkkarádjosis, doaimmaha ođasbálvalusa sámi almmuhemiid birra ovtasbarggus Sámedikki girjerájuin Norggas ja Sámiid girjerádjosiin Ruotas. Bálvalussii gullá

Sámi ofelaččat

Sámi ofelaččat lea fáladat, mas njeallje sámi nuora logaldallet sámiid birra. Ofelaččat johtet viidat deaivadan dihte eará nuoraiguin ja sii fitnet skuvllain ja eará arenain gos leat nuorat. Dát fáladat lea nuvttá.

Ofelaččat logaldallet vuosttažettiin joatkkaskuvllain miehtá Norgga, muhto sáhttet maid logaldallat eará skuvllain (nugo nuoraid- ja mánáidskuvllain), oahpaheadji studeanttaide ja doppe gos lea dárba eanet dieduide sámiid birra. Ofelaččat heivehit sin logaldallama guldaleddjiide/ohppiide, ja sis lea standárda logaldallan maid čađahit. Skuvllat sáhttet maid ieža sávvat temá man birra ofelaččat galget logaldallat, jus omd háliidit oahpat eambo muhtin fáttáid birra nugo duodji, luohti jna. Sámi ofelaččat leat čađahan oahpu Sámi allaskuvllas ovdal go johtigohtet ja leat dáinna lágiin bures rahkkánan.

³⁸ Geahča prošeavtta loahpparaportta «Sámi kulturdiehtu Romssa fylkka joatkkaskuvllain». *Romssa fylkkaoahppohoavda 2006*, siidu 24.

³⁹ <http://samas.no/nb/samiske-veivisere>. Ođđajagimánu 19. b. 2016 dii. 12:35.

dađistaga diedihit sámi almmuhemiid birra, mat leat almmuheamit sámegillii sámi dilálašvuodaid birra dahje almmuheamit nugo girjjálašvuolta, filmmat ja musihkka main lea sámi identitehta.

Sámi girjerádjubálvalusa neahttasiidduin lea maiddái ođasmahtton bajilgovva sámi resurssain, nugo girjerájusbálvalusain, aviissain, lágádusain ja girjegávppiin ja neahttaresurssain. Neahttasiiddut ja ođasbálvalus leat ávkkálaččat buohkaide geat galget bargat sámi áššiid gaskkustemiin ja oahpahusain.⁴⁰

Ovttasbarggus girjerádjosiiguin lea Fylkkagirjerájus daid maŋemus jagiid čađahan gaskkustandoaimmaid skuvllain ja suohkaniin. Ovdamearka dása lea mearrasámi ovdavázzi Anders Larsena ovdanbuktin.⁴¹ Lulli-Romssa girje- ja kulturbusse ovttasbargá Várdobáiki sámi guovddážiin dán busse sámi sisdoalu ektui, earret eará gaskkustandoaimmaiguin. Ferte maiddái namuhit ahte Fylkkagirjerádjosis lea fágaovddasvástádus Kultuvrralaš skuvlalávka girjjálašvuodaoassái, ja juohke jagi galget dás leat sámi buvttadusat.

Kultuvrralaš skuvlalávka lea nationála nannen mii galgá dahkat ahte buot oahppit Norggas, 1. ceahki rájes 13. ceahki rádjái, beasset deaivat buot lágan ámmátlaš dáidda- ja kultursurggiid. Kultuvrralaš skuvlalávka lea ovttasbargu Kulturdepartemeantta ja Máhttodepartemeantta gaskkas.

Oahppit ja skuvllat galget ortnega bokte oažžut vejolašvuoda vásihit, oahpásmuvvat ja oažžut áddejumi buot lágan ámmátlaš dáidda- ja kultursurggiide. Kulturfálaldagain galgá leat alla kvalitehta ja dat galget čájehit kulturalbmanemiid govdodaga. Romssa fylkkasuohkanis lea ovddasvástádus guvllolaš oktiiheiveheapmái. Lassin nationála ulbmiliidda, de leat Romssa fylkkas vel sierra ulbmilat. Romssa kultuvrralaš skuvlalávka galgá:

- fuolahit guvllolaš identitehta
- sihkkarastit beassama sámi dáidda- ja kulturalbmanemiide
- deattuhit davviguovlluid girjáivuoda

⁴⁰ <https://samiskbibliotektjeneste.wordpress.com/nettressurser/>

⁴¹ <http://bibliotek.tromsfylke.no/index.php/anders-larsen-en-sjosamisk-pioner-foredrag-i-skanland-og-lyngen/>

TROMS fylkeskommune
ROMSSA fylkkesuohkan

kultur i troms

HJEM

Navigasjon
 Produksjoner for Troms fylkeskommune
 GÅ TIL KOMMUNE...
 GÅ TIL BARNEHAGE...
 GÅ TIL GRUNNSKOLE...
 GÅ TIL VIDEREĞAENDE SKOLE...
Logg inn
 Logg inn

Troms fylkeskommune
 Postadresse: Pb 852, 9488 Harstad
 Besøksadresse: Havnegata 2, 9400 Harstad
 Telefon: 77 78 86 65 • Nettsted: <http://troms.ksys.no>

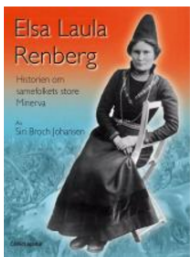
ELSA LAULA - BESTILLINGSTILBUD

PRODUKSJONSLISTE

PROGRAM

tilbake

Elsa Laula - Bestillingstilbud

[Se alle bilder, videoer, lydklipp, vedlegg](#)

I 2017 er det hundre år siden samene for første gang samlet seg til et felles møte. Dette møtet foregikk i Trondheim, og en av den tidens ledende samepolitikere, Elsa Laula Renberg (1877-1931), var en av initiativtakerne. I denne produksjonen vil forfatteren Siri Broch Johansen fortelle om denne samiske pioneren og hennes liv. For å få et best mulig bilde av personen Elsa har forfatteren brukt skriftlige og muntlige kilder fra både svensk og norsk side av grensen. I denne boka portretteres Elsa Laula Renberg som et menneske av kjøtt og blod, med både gode og mindre heldige sider. Elevene får kunnskap om hvordan det var å leve som sørsame på den tiden, og om hva som skjedde på det viktige møtet i 1917.

Litteratur
 Trinn: 8 - VG3
 Turnéplan: [Elsa Laula - Bestillingstilbud VG3](#)
 + GS
Praktisk informasjon
 Kontaktperson produksjon
 Siri Broch Johansen, tlf. 99749325
siribrochjohansen@gmail.com
 Kontaktperson utøver
 Kultur i Troms ved
 Helle Ramstad, tlf. 77 78 86 59
helle.ramstad@tromstykke.no
 Mona Aas Johansen, tlf. 77 78 86 56
mona.aas.johansen@tromstykke.no
 Hanne Mikalsen, tlf. 77 78 86 64
hanne.mikalsen@tromstykke.no
Programlengde
 60
Maks publikumsantall
 60
Arena / rom
 skolen
Oppriggingstid
 5 min.
Nedriggingstid
 5 min.
Merknad
 Utøver trenger prosjektor og lerret og en mikrofon med forsterkning.

Geavahit Máhttolokten – Sámi oahppoplánaid muhtun oktasašfágain *buot* ohppiid várás joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas?

Máhttolokten – Sámi oahppoplánat leat ráhkaduvvon ohppiide geat ožžot sámi oahpahusa Oahpahuslága kap. 6. mielde. Máhttolokten – Sámi oahppoplánat geavahuvvojit vuodđoskuvllain sámi guovlluin ja ohppiide olggobealde sámi guovlluide geat ožžot sámi oahpahusa, gč. Oahpahuslága lálkkaásahusa § 1-1 b).

Dasa lassin geavahuvvo Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuvttus stáhta guovtti sámi joatkkaskuvllas. Lálkka ii daja maidege čielgasit vejolašvuodaid birra fállat oahpahusa Máhttolokten – Sámi oahppoplánaid vuodul buot ohppiide joatkkaoahpahusas sámi guovlluide olggobealde. Oahpahuslága § 6-3, maŋemus lálđđásis, čuožžu ahte fylkkesuohkan sáhtta addit dakkár fálaaldaga. Dát gusto áhkke jus Romssa fylkkesuohkan meroštallá iežas almmolaš orgánan sámegiela hálddašanguovllu njuolggadusaid siskkobeaide, ja geavaha Máhttolokten – Sámi oahppoplánabuktosa olles joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas.

Oahpahuslága § 6-3, Sámi joatkkaoahpahus

Sápmelaččain joatkkaoahpahusas lea riekti oažžut oahpahusa sámegeiela. Departemeanta sáhtta mearridit lánkaásahusaid molssaevttolaš oahpahusvugiide go skuvlla iežas oahpaheaddjit eai sáhte doaimmahit oahpahusa.

Departemeanta sáhtta lánkaásahusaid bokte mearridit ahte soames skuvllat galget fállat oahpahusa sámegeiela dahje sámegeilli dahje sierranas sámi fágain joatkkaskuvllas soames kurssain dahje soames joavkkuide. **Fylkkasuohkan sáhtta maiddá muđui fállat dákkár oahpahusa.**

Máhttolokten – Sámi oahppoplánat leat ovttáárvosaš ja parallealla oahppoplánat oahpahussii sámi guovlluin ja ohppiide sámi guovlluid olggobealde geat ožžot sámi oahpahusa. Dat leat maiddá ovttáárvosaččat ja paralleallat nationála dohkkehuvvon oahppoplánaiguin. Fágain main eai leat ráhkaduvvon sámi parallealla oahppoplánat, gustojit nationála dohkkehuvvon oahppoplánat: <http://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/kunnskapsloftet-samisk/>

Máhttolokten – Sámi oahppoplánat – joatkkaoahpahusa oktasašfágit

<u>Sámegeiella vuosttašgiellan</u>	<u>Sámegeiella nubbingiellan</u>	<u>Dárogeiella ohppiide geain lea sámegeiella vuosttašgiellan</u>
<u>Luonddufága – sámi plána</u>	<u>Servodatfága – sámi plána</u>	<u>Oskkoldat ja etihkka, sámi plána</u>
<u>Historjá – sámi plána</u>	<u>Geografii – sámi plána</u>	

Jus dáid oahppoplánaid geavaha, de sihkarastá ahte buot oahppit joatkkaoahpahusas Romssa fylkkas ožžot oahpahusa sámi kultuvrra birra dábbalaš oahpahusa bokte. Dáin oahppoplánain leat báikkálaš čanastagat ja sirkumpolára davviguovlluid perspektiiva, ja dat heivejit dan dihte bures daidda áigumušaide ja plánaide mat Romssa fylkkasuohkanis leat ráhkadit govda ja mánggalágan davviguovlluid perspektiivva. Dás čuvvot ovdamearkkat golmma oktasašfága oahppoplánain joatkkaoahpahusas:

Ovdamearka 1: Luonddufága Jo1 FF

Nationála oahppoplána (válljejuvvon mihttomearit) buohtalaston **Máhttolokten – Sámi** oahppoplánain (válljejuvvon mihttomearit čállojuvvon buoiddes čállagiin):

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- selvehit guoddevaš ovdáneapmi-doahpaga

- **selvehit guoddevaš ovdáneapmi-doahpaga**
- selvehit fáktoriid mat váikkuhit populašuvnna sturrodahkii
- **selvehit fáktoriid mat váikkuhit populašuvnna sturrodahkii ja addit ovdamearkkaid dasa mo flora ja fauna leat rievdan davviguovlluin**
- kártet iežas geavaheaddjiválljemiid ja ákkastit fágalaččat ja ehtalaččat iežas geavaheaddjiválljemiid mat sáhttet ovddidit guoddevaš geavaheaddjiministara
- **kártet iežas geavaheaddjiválljemiid ja ákkastit fágalaččat ja ehtalaččat iežas geavaheaddjiválljemiid mat sáhttet ovddidit guoddevaš geavaheaddjiministara**
- iskat máilmmiviidosaš beroštusvuostálasvuodaid mat gusket birasáššiide ja ságaškuššat digaštallansáhkavuoruid ákkaid ja loahppabohtosiid kvalitehta
- **iskat báikkálaš ja máilmmiviidosaš beroštusvuostálasvuodaid mat gusket birasáššiide ja hálddašeapmái, ja ságaškuššat makkár váikkuhusat dáin vuostálasvuodain sáhttet leat báikkálaš álbmogii, sápmelaččaide ja eará eamiálbmogiidda ja máilmmiservodahkii**

Ovdamearka 2: Servodatfága, Jo1 SR/Jo2 FF

Nationála oahppoplána (válljejuvvon mihttomearit) buohtalaston **Máhttolokten – Sámi** oahppoplánain (válljejuvvon mihttomearit čállojuvvon buoiddes čállagiin):

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- selvehit sivaidd bargguhisvuhtii ja ságaškuššat iešguđetlágan čovdosiid mo dan unnidit
- **digaštallat sámi ealáhusaid ja servodagaid barggaheami ja árvoháhkama vejolašvuodaid ja hástalusaid ja ságaškuššat bargguhisvuoda**
- digaštallat mo fápmu ja váikkuhus sáhtta rievddadit čearddalašvuoda ja sosioekonomalaš diliid vuodul
- **selvehit eamiálbmotvuoigatvuodaid ja ságaškuššat sámi álbmoga iešmearridanrievtti**
- selvehit Norgga stivrenvuogi ja deháleamos politihkalaš stivrenorgánaid, sihke Norgga ja sámi, ja ságaškuššat eanetlohkodemokratiija
- **ságaškuššat eanetlohkodemokratiija ja selvehit Norgga stivrenvuogi ja deháleamos politihkalaš stivrenorgánaid, dása gullet sámi demokrátalaš orgánat Sámis**
- defineret globaliseren-doahpaga ja árvvoštallat globaliserema iešguđet váikkuhusaid
- **defineret globaliseren-doahpaga ja árvvoštallat globaliserema iešguđet váikkuhusaid erenoamážit eamiálbmogiid dili dáfus**

Ovdamearka 3: Oskkoldat ja etihkka, Jo3 SR

Nationála oahppoplána (válljejuvvon mihttomearit váldosuorggis isláma ja ovttá eará oskkoldagas) buohtalaston **Máhttolokten – Sámi** oahppoplánain (válljejuvvon mihttomearit váldosuorggis sirkumpolára eamiálbmotoskkoldagat ja isláma, čállojuvvon buoiddes čállagiin):

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- selvehit mii lea oskkoldaga guovddáži ja ságaškuššat oskkoldaga etihka dehálaš iešvuodaid
- **selvehit mii lea oskkoldagaid guovddáži ovddešáiggi ja dálááiggi**
- **ságaškuššat oskkoldagaid etihka dehálaš iešvuodaid**
- buohtastahttit oskkoldaga eará oskkoldagaiguin ja eallinoainnuiguin
- selvehit oskkoldaga iešguđet surggiid
- **selvehit sirkumpolára eamiálbmoskkoldagaid oktasašvuodaid ja iešvuodaid ja sin rolla kultuvrralaš ja oskkoldatlaš identitehta gaskkusteamis**
- dulkot oskkoldaga muhtun guovddáš čállošiid
- **árvvoštallat guovddáš gálduid ipmirdit oskkoldagaid**
- válddahit ja analyseret oskkoldaga muhtun estehtalaš ja rituála dárkomiid
- **válddahit ja analyseret oskkoldagaid muhtun estehtalaš ja rituála dárkomiid**
- ságaškuššat oskkoldaga oainnu sohkabeliide ja sohkabeallerollaide
- **ságaškuššat oskkoldagaid oainnu sohkabeliide ja sohkabeallerollaide**
- ságaškuššat oskkoldaga oainnu eará oskkoldagaide ja eallinoainnuide
- **ságaškuššat sirkumpolára oskkoldagaid oktavuođa eará oskkoldagaide ja eallinoainnuide**
- **ságaškuššat isláma oainnu eará oskkoldagaide ja eallinoainnuide**

Báikkálaš hástalusat Romssa fylkkas leat maidái bohtán nationála mearrádusain ja ortnegiin

Mánja dain hástalusain mat leat sámegea oahpahusas ja sámi kultuvrra ja árbevieru gaskkusteamis Romssa fylkkas, leat bohtán nationála mearrádusain ja ortnegiin. Diibmolohku, oahppoplánat ja doarjjaortnegat leat materiála eavttut maid Romssa fylkka suohkanat ja Romssa fylkkasuohkan fertejit bidjat vuodđun iežaset oahpahusfálaldagaide.

Bajábealde guorahallan lea čájehan ahte sámegea oahpahusa áigumušat leat alladat, muhto ii leat ráhkaduvvon seamma stuora «sadi» sámegea oahpahussii guovddáža addin premissaid siskkobeallai – oahppat sámegea lea sihke hilgut juoidá eará ja geavahit eanet áiggi oahppamii. Joatkkaohpahusas lea dát hástalus erenoamáš oidnosis oahppoprográmmain Musihkka, dásun ja dráma, Valáštallanfágat ja fidnofágalaš oahppoprográmmain. Fylkkaoahppohoavda lea gávdnan guhtta suorggi gos nationála mearrádusaid rievadusat sáhttet buoridit eavttuid loktet sámegeallafálaldaga kvalitehta suohkaniin ja fylkkasuohkaniin mat leat sámi guovlluid olggobealde:

1. Unnán sadi sámegea oahpahussii Máhttoloktema fága- ja diibmojuogus dahká ahte ollu oahppit heitet sámegea oahpahusas fágalaš ja sosiála sivaide geažil.

2. Oahpahusláhka rahpá vejolašvuođa ohppiide ieža mearridit áigot go sámegiela oahpahusa 8. ceahki rájes. Dat dahká álkibun nuoraide deattuhit sávaldagaid oassálastit ollásit eará fágaide, leat oassin sosiála eanetlogus ja atnit seamma guhkes skuvlabeaivvi go eará seammaahkásaš nuorat dan sadjái go čuovvut sámegiela oahpahusa.
3. Dárogiella- ja sámegiellaoahppoplánaid struktuvrrat ja vuordámušat ahte doaibmi guovttegielatvuhtii ovddiduvvo vuođđu sámi guovlluid olggobealde, spiehkastit riikkaidgaskasaš dutkamušaid bohtosiin.
4. Máhttolohten – Sámi sámegiela oahppoplánat leat heajos ofelaččat sámi kultuvrii ja árbevirrui dan dihte go dat orrot leame eanet majoritehtakultuvrra oahppoplánastruktuvrraid kopiiat go sierra oahppoplánat eamiálbmotkultuvrii mas lea sierra kultur- ja árbevierroovdáneapmi.
5. Oahpahuslága báikkálaš oahpaheaddji gáibádus ovdal gáiddusoahpahusa lea dárbbášmeahttun njealječiegeat, ii ge heive oktii dán áiggi teknologalaš čovdosiiguin. Dain oktavuodain goas gáiddusoahpahus – dahje kombinašuvdna gáiddusoahpahas ja báikkálaš oahpaheaddji oahpahas – jáhkkmis attášii buoret oahpahuskvalitehta, de ferte almmatge válljet báikkálaš oahpaheaddji. Dát heitte vejolašvuođa čohkket sámegiellaoahpaheddjiid fágabirrasiidda ja sáhtá addit heajut oahpahusfálaldaga ohppiide. Ovdamearka: Muhtun joatkaskuvllas leat golbma oahppi geain lea vuoigatvuohta sámegiela oahpahussii – ovtta lea sámegiella vuosttašgiellan, ovtta lea sámegiella nubbingiellan (Sámegiella 2) ja okta lea easkkaálgi (Sámegiella 4). Go lea ná stuora gaska das mo oahppit hálddašit giela, de oahpaha báikkálaš oahpaheaddji vuosttašgiela oahppi okto. Dát mielddisbuktá sosiála sirrema eará ohppiin giellaoahpahas. Dákkár sirrema sáhtášii eastadit jus geavahivččii digitála luohkkálatnja-prográmmaid. Dákkáriid sáhtá geavahit juogo čielga gáiddusoahpahussan dahje kombinašuvnnas báikkálaš oahpahusain jus nagoda diibmoplánaid oktiiheivehit.
6. Diedáhus Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – fordykning – forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* galgá ealáskahttit Máhttolohtema Ludvigsen-lávdegotti metaforalaš vuostálasvuođaiguin *čiknodat* ja *giera*: Oahppoplánat eai ábut leat nu govdadat jus oahpahas ja oahppamis galgá leat čiknodat. Ii leat čielggaduvvon makkár fágalaš prinsihpaid dát vuostálasvuohta eaktuda, muhto lea jáhkehahtti ahte dat mii ii adno fága váldosisdoallun, galgá váldot eret. Dan dihte lea dehálaš fuomášit ahte oahppoplánaid guorahallan maid diedáhus Meld. St. 28 einnosta, sáhtá jávkadit gelbbolašvuođamihttomeriid mat gusket sámegillii, sámi historjái, kultuvrii ja árbevirrui.

Norsk skole trenger et systematisk nasjonalt arbeid med fagfornyelse og læreplaner koblet med lærernes utvikling av bedre praksis i klasserom, grupper og den enkelte elev.

Dybdelæring er en forutsetning for fremtidens skole

Debatt

Sten Ludvigsen
Utvalgsleder for
Fremtidens skole
(NOU 2014:7 og
NOU 2015:8) og
professor, UiO

Stortingsmelding 28 (2015-2016) Fag – Fordypning – Forståelse beskriver mange kompetanser som blir sentrale i fremtidens arbeids- og samfunns- liv. Fornyet av fagene står helt sentralt i beslutningene som er nå er tatt om utviklingen av den norske skolen. Meldingen bygger på en rekke av forslagene som ble utredet i NOU 2014:7 og NOU 2015:8 om fremtidens skole.

Behovet for fagfornyelse bygger på analyser av dagens læreplaner, som samlet sett ikke er fornyet på mange år, samt utredninger og forskning om fremtidskompetanser og forskning om læring og undervisning. I forskning og innovasjon skapes ny kunnskap som må gjøres relevant for skolen og elevenes læring.

La meg her fremheve to av sentrale prinsipper for utvelgelse av innhold i skolen.

1. Dybdelæring

Dybdelæring handler om elevenes gradvise utvikling av forståelse av begreper, metoder og sammenhenger innenfor et fagområde. Det handler også om å forstå temaer og problemstillinger som går på tvers av kunnskapsområder. Dybdelæring innebærer at elevene bruker sine evner til å analysere, løse problemer og reflek-

tere over egen læring til å konstruere en varig forståelse. Å lære noe grundig og med god forståelse forutsetter aktiv deltakelse i egne læringsprosesser, bruk av læringsstrategier og evne til å vurdere egen mestring og fremgang.

Erkjennelse åpner for mer variasjon

Hvorfor er dybdelæring så viktig i vår samtid og i fremtiden? Den teknologiske utvikling i bred forstand gir tilnærmet uendelig tilgang til informasjon. Dette betyr likevel ikke at all kunnskap er «et klikk unna». Å integrere informasjonselementer fra ulike kilder krever erkjennelse og forståelse som det tar tid å oppnå. Å velge ut informasjon og skape sammenheng i ulike informasjonselementer blir derfor en avgjørende kognitiv ferdighet i dagens samfunn. Sagt på en enklere måte; elever bør lære viktige områder i dybden.

Dybdelæring er like viktig for utvikling av læring i alle fag på alle trinn. Å lære og mestre fagenes metoder og tenkemåter er vesentlig for alle fagene i skolen: matematikk og naturfagene, språkfagene, samfunnsfag, de praktiske fagene og de estetiske fagene. Når lærere legger til rette for dybdelæring, der tenkemåter og metoder er det som gir faglig retning, vil det bli variasjon i hva elevene kan lære i dybden, hva de fordypet seg i og hvordan.

2. Progresjon

Progresjon er utvikling i elevenes læring over timer – uker og år. Det handler om hvordan elevenes forståelse utvikler seg over tid i forhold til fagenes progresjonsprinsipper. Tyde-

lige beskrivelser av forventet progresjon i læreplanene er avgjørende for å kunne planlegge undervisningsforløp for enkeltelever og for en hel klasse, og for å kunne tilpasse opplæringen til enkeltelevens nivå underveis i læringen.

Dybdelæring og progresjon krever en variert og fleksibel gjennomføring av undervisningen ved at lærerne kan gjøre endringer dersom metodene eller arbeidsmåtene de har valgt, ikke gir ønskede resultater for elevenes læring.

Fra forskningen vet vi at dybdelæring har langvarig effekt og prinsipper for å lære i dybden kan brukes i nye områder og på tvers av fag. Dybdelæring er ikke bare knyttet kognitive ferdigheter, de er også tett sammenknyttet med holdninger og antagelser om hvordan man kan forholde seg til ny kunnskap. Dybdelæring er en forutsetning for dannelse i fagene og som medmenneske i dagens samfunn. Denne kunnskapen må vi ha med når vi skal bygge fremtidens skole.

Forskning og erfaring viser videre at endringer i praksis skapes på en rekke ulike måter. Å utvikle skolens praksis og elevenes læring er et kontinuerlig arbeid. Mange skoler, skoleledere og skoleeiere arbeider allerede godt med utviklingsprosjekter som bygger på flere av de forslag som nå er vedtatt. På mange skoler er arbeidet med å bygge fremtidens skole allerede i gang. Nå venter det et systematisk nasjonalt arbeid med fagfornyelse og læreplaner koblet med skolens utvikling av praksis. Det er dette som vil skape fremtidens skole i Norge.

Oppalaš hástalusat mat leat čadnon sámegiela oahpahusa kvalitehtadoaimmaid čađaheapmái Romssa fylkkas

Váttisvuotta dahkat strategiijaid doaibman lea skuvlaovddidandoaibmabijuid dábálaš headjuvuotta, boahotá ovdan 8. kapihttalis, «Implementering – fra politikk til praksis», dieđáhusas Meld. St. 20 (2012-2013): *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Dát guoská maiddái dasa mo skuvlaeaggádat taktihkalaččat geavahit dan máhtu mii boahotá ovdan Romssa fylkka sámegiela oahpahusa fylkkadiggedieđáhusas.

Fylkkaoahppohoavda deattuha máhtu buori čađaheami birra go bidjá johtui strategiijaid ja doaibmabijuid mat galget nannet sámegiela oahpahusa ja sámi kultuvrra ja árbevieruid gaskkusteami. Fylkkaoahppohoavda oaivvilda ahte leat njeallje prinsihpa mat leat dehálaččat barggus sihkarastit ahte skuvllat jođánit ja riehta čađahit doaibmabijuid mat leat dieđáhusas.⁴² Taktihkalaš barggus dieđáhusain mii einnostuvvo lihkostuvvat, leat čuovvovaš dovdomearkkat

- čielga guovlu
- báikkálaš doaibmaviidodat ja čatnašupmi
- doarvái kapasitehtahuksen
- lagas čuovvoleapmi

Strategiijaid čađaheapmi lea bargogáibideaddji proseassa mii dárbbáša čuovvoleami. Fylkkaoahppohoavda galgá jođihit dán proseassa, ja dan guovddášis galget leat ámmátčehppodatprinsihpat mat leat strategiijaplánas «Áigi nákcemii!». Go čađaheapmi dáhphuvvá delegašuvnna bokte, de ferte čielga mandáhtta ja ovddasvástádus čuovvut delegašuvnna. Sii guđet galget čađahit strategiijaid skuvllas, fertejit árrat oažžut máhcahusaid leatgo rievttas guvlui jođus.

Skuvlaovddidanproseassaid strategiijaid čađaheami dutkamat deattuhit menestuvvanfáktorin dehálašvuoda jođánit oažžut johtui ja čalmmustahttit lihkostuvvamiid: Go čalmmustahttá lihkostuvvamiid árrat proseassas, de dagaha optimismma, energiija ja jáhku rievdadusaide. Nuppe dáfus: Jus spiehkastatdieđut čujuhit dan guvlui ahte skuvllat eai leat rievttas guvlui jođus, de ferte kurssa ja doaibmabijuid heivehallat ovttatmanu mandáhta ja ovddasvástádusa ektui.⁴³

⁴² Meld. St. 20 (2012-2013): *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*, s. 169.

⁴³ Meld. St. 20 (2012-2013): *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*, s. 171.